

REFORMER FÖR VÅRD, JOBB OCH TRYGGHET

Kristdemokraternas budgetmotion för 2019

Facebook: facebook.com/kristdemokraterna
Instagram: @kristdemokraterna, @buschebba
Twitter: @kdriks, @BuschEbba
Webbplats: www.kristdemokraterna.se
E-post: info@kristdemokraterna.se

1. Reformerna och resurser för välfärd och trygghet

Sverige har stora utmaningar på centrala områden: vården, omsorgen, tryggheten och arbetsmarknadens funktionssätt.

I detta läge har Sverige under hösten haft en utdragen regeringsbildningsprocess i ett komplicerat parlamentariskt läge. Övergångsregeringen har därför framlagt en budgetproposition med utgångspunkt i en prolongering av 2018 års budget och därutöver ett antal förändringar baserade på väl övervägda principer som tycks ha tillämpats på ett rimligt sätt.

Men att principerna för en övergångsbudget är rimliga och arbetet rent budgettekniskt är habilt innebär inte att allt innehåll är bra. Prolongeringarna innebär att tidigare års otillräckliga, onödiga eller direkt olämpliga rödgröna förslag förlängs. Det var en politik som i valet fick en minskad uppslutning och vars främste företrädare – statsminister Stefan Löfven – röstades bort av riksdagen efter valet. Övergångsbudgeten för också med sig att oförmågan att göra nödvändiga reformer konserveras för ytterligare tid.

Samtidigt har verklighetens samhällsproblem tyvärr inte kunnat pausas i väntan på regeringsbildandet. I några fall har problemen förvärrats.

Det går att hävda att det är en ny regering som helt och hållet måste mejsla fram den nya politiken. Det är en rimlig utgångspunkt för en övergångsregering. Men riksdagen är ingen övergångsriksdag, utan en nyvald riksdag med fulla befogenheter och fullt ansvar för politiken.

Kristdemokraterna menar att de trängande reformbehoven gör att riksdagen nu bör söka gripa möjligheten att agera, även om en ny regering inte kommit på plats, med stor medvetenhet om de restriktioner som sätts upp av såväl praktiska, beredningsmässiga och konstitutionella förhållanden. Därför har vi pläderat för att Alliansen i riksdagen redan under denna budgetprocess bör försöka möjliggöra ett påbörjat reformarbete i Sverige: goda reformer och rätt resurser på plats så snart det är möjligt.

För när sjukvårdsköerna växer och ojämlikheten inom vården ökar, behövs både mer resurser och strukturreformer. Vi har en skyldighet att göra allt för att avhjälpa akut köbildning och strukturella problem kring vårdens organisation, samt möta de långsiktiga kompetensförsörjningsbehoven.

När vi nu ser tecken på en konjunkturavmattning blir det särskilt angeläget att genomföra strukturellt riktiga reformer på arbetsmarknaden, så att inte det utanförskap som följer i spåren av arbetsmarknadens kraftiga tudelning fördjupas – men också så att kompetensbehov hos näringsliv och offentlig sektor kan mötas.

När vi ser en dysfunktionell bostadsmarknad som hämmar kompetensförsörjning, integration, jobb och tillväxt måste kloka och långsiktiga spelregler utformas så snart som möjligt. Det är inte minst angeläget när vi ser ett vikande byggande.

När äldre lider av isolering för att de inte anses sjuka nog att få en äldreboendeplats – och när de som har rätt till en plats ändå inte får en – behövs strukturella grepp och resurser till både trygghets- och särskilda boenden.

När det kan vara avgörande för tryggheten i vilket bostadsområde du bor – då behövs fler poliser med bättre villkor och en stärkt rättskedja som når alla delar av samhället.

När skolan brister behövs reformer för kunskap. Och när klimatutsläppen inte minskar i den takt som krävs, då måste vi agera.

Många reformer kommer ta tid att genomföra. En del kräver omfattande beredning. Men mycket är redan gemensamt förberett av Alliansen, och en del kan påbörjas redan nu.

I vårt förslag till budget höjs anslagen till sjukhusvården, primärvården och äldreomsorgen kraftigt. Våra reformer syftar till att skapa drivkrafter för kommuner och landsting att förbättra vården och korta köerna genom fler platser. På sikt måste staten ta huvudansvaret för sjukvården.

Kristdemokraterna vill se satsningar på äldre genom sänkt skatt på pensioner och slutligen borttagen skillnad i beskattning av löntagare och pensionärer. Därtill föreslår vi ett kraftigt förbättrat bostadstillägg och tillskott för att skapa fler platser i anpassade boenden och förbättra äldreomsorgen. För seniorer som vill jobba slopas Socialdemokraternas skattehöjningar och jobbskatten sänks. Äldre behövs med sin kompetens på arbetsmarknaden!

Hela rättskedjan måste stärkas för att öka tryggheten – inte minst i utsatta områden och på landsbygden. Fler poliser med bättre villkor är nödvändigt, men också mer resurser till åklagar- och domstolsväsendet samt till kriminalvården.

Familjer behöver möjligheter till mer tid tillsammans och förbättrad ekonomi, men också känna större trygghet när barnen är i förskolan eller skolan. Därför föreslår vi skattelättnader för föräldrar som jobbar, ökat stöd till ekonomiskt utsatta barnfamiljer, föräldrastödjande utbildningar, mer flexibel föräldraförsäkring och ökade tjänstledighetsmöjligheter för föräldrar till barn i skolåldern, men också minskade barngrupper i förskolan och satsningar på elevhälsan och barn- och ungdomspsykiatri.

För att bryta tudelningen på arbetsmarknaden föreslår vi tillsammans med övriga allianspartier en ny anställningsform – inträdesjobb-, att arbetsförmedlingen i sin nuvarande form läggs ned, samt att arbetsmarknadspolitiken effektiviseras.

Utsatta grupper som unga, nyanlända och långtidsarbetslösa får med Kristdemokraternas politik särskilda inkomstskattesänkningar som gör att det blir mer lönsamt att ta ett jobb – kanske till lägre ingångslön om så krävs.

Vi föreslår också breda skattesänkningar som uppmuntrar till jobb och sänker marginalsatser, samt skattesänkningar och stöd för att stärka barnfamiljers och pensionärers ekonomi. Vi sänker också skatten på sparande och återinför skattereduktionen för gåvor till ideella organisationer för att stärka civilsamhällets möjligheter att hjälpa behovande.

Genom reformer och resurser för ett välfärdslöfte att lita på vill Kristdemokraterna skapa ett tryggare och varmare samhälle, där alla får möjlighet att jobba 100 procent av sin förmåga, där familjer har mer tid för varandra, och där vården och omsorgen finns för alla när den behövs.

Innehåll

1. Reformer och resurser för välfärd och trygghet	2
2. Bedömning av det ekonomiska läget	6
3. Kristdemokraternas ekonomiska politik	14
4. Fler jobb och mer företagande	20
5. Skattesänkningar för alla- mer till de som jobbar	39
6. Stärk familjerna	43
7. En hälso- och sjukvård som klarar behoven	49
8. Socialtjänstens behov	65
9. Att åldras i trygghet och värdighet	67
10. Ett fungerande rättsväsende	76
11. En skola där ingen lämnas efter	80
12. Reformer för fler bostäder	86
13. Försvaret behöver stärkas	90
14. En förbättrad migrations- och integrationspolitik	93
15. Det civila samhället	100
16. En landsbygd med självförtroende	103
17. Politiskt ansvar för miljön och klimatet	106
18. Viktiga infrastruktursatsningar för hela Sverige	107
19. Sammanhållning över gränserna	110
20. Finansiering	112

2. Bedömning av det ekonomiska läget

Svensk ekonomi är stark. Men efter en lång högkonjunktur menar allt fler bedömare att den ekonomiska tillväxten har nått sin topp och nu sakta kommer tappa fart. Frånvaron av strukturellt riktiga reformer de senaste åren gör att problem i ekonomin kan komma att förstärkas när ekonomin vänder ned. Reformtempot blir därför centralt för kommande regering. I sin vårmotion 2018 anförde allianspartierna:

”Trots den höga tillväxten präglas svensk ekonomi av flera långsiktiga problem och obalanser. Arbetsmarknaden kännetecknas av en stor och ökande tudelning, där en allt större andel arbetslösa står allt längre från arbetsmarknaden. Det är tydligt att högkonjunkturen inte kommer alla till del. Samtidigt är bristen på arbetskraft stor, inte minst i offentlig sektor. Prognoser pekar på att tillväxten per capita framöver blir lägre än i jämförbara länder.

Konjunkturen i omvärlden ser ut att stärkas ytterligare framöver. Det finns dock betydande risker för ett sämre scenario. Efter att USA infört importtullar på stål och aluminium och landets handelspartner svarat med motåtgärder finns det en risk för ett omfattande handelskrig. Minskad handel riskerar att skada ett litet exportberoendeland som Sverige. Effekterna av Brexit kan fortfarande bli mer omfattande än befarat, och risken för en sämre utveckling i Kina kvarstår.”

Sedan dess har bl.a. bristen på arbetskraft ökat och handelskriget mellan USA och dess främsta handelspartners eskalerat. USA har infört tullar mot EU-länderna och EU-kommissionen har responderat med att införa tullar och sanktioner mot amerikanska handelsvaror. Situationen rörande Storbritanniens utträde ur EU är fortfarande oklar men det faktiska stoppdatumet närmar sig och en eventuell ”hård brexit”, utan avtal, kan få dramatiska konsekvenser för Europas ekonomier. Men även med ett avtal på plats riskerar Sverige att påverkas negativt då vi dels har stor handel med Storbritannien, dels har stora utbyten i övrigt – inte minst vad gäller arbetskraft och dels så förvinner en likasinnad i EU-kretsen när det gäller synen på frihandel och konkurrenskraft, vilket kan påverka tillväxtmöjligheter på sikt.

Tillväxten i tillgångspriser har under året mattats av. Börserna runt om i världen har varit mer volatila inför oron för den globala konjunkturen. I Sverige har bostadspriserna fallit något och de finansiella aktörerna har blivit mer restriktiva med sin utlåning, vilket tillsammans med hårdare amorteringskrav har bidragit till minskad försäljning och minskad rörlighet på bostadsmarknaden. En eventuell konjunkturedgång i omvärlden kommer påverka Sverige, som i dagsläget står inför en rad utmaningar. Problemen på

arbetsmarknaden, bostadsmarknaden och risken för förlorad konkurrenskraft gör det särskilt angeläget med nya strukturreformer för att klara en god utveckling framöver.

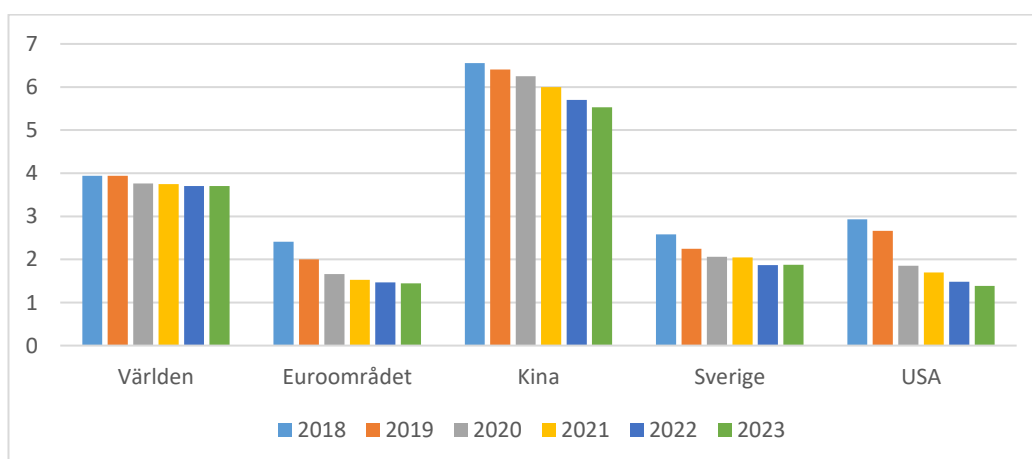
2.1 Internationella konjunkturen avmattas

Den globala tillväxten har i många år varit väsentligt starkare än den svenska. Tillväxttakten har varit 3,8 procent per år senaste tre åren. Nu syns också tendenser till att konjunkturen också globalt nått sin topp, vilket gör att tillväxttakten avmattas de kommande åren. Allianspartierna anförde i sin vårmotion:

”Tillväxten understöds av inriktningen på penningpolitiken och finanspolitiken. Den mycket expansiva penningpolitiken förväntas normaliseras långsamt, samtidigt som OECD bedömer att finanspolitiken blir mer expansiv 2019, drivet framför allt av utvecklingen i USA och Tyskland.

Globala förtroendeindikatorer, som exempelvis inköpschefsindex, visar på fortsatt stark utveckling. Sentimentet har dock försvagats sedan i höstas, vilket skulle kunna indikera att konjunkturen närmar sig toppen. Det gäller framför allt USA, som ligger långt fram i konjunkturen och där arbetslösheten ligger på samma nivå som vid tidigare konjunkturtoppar och penningpolitiken långsamt har förts i en något mindre expansiv riktning. OECD:s bedömningar pekar på att den expansiva finanspolitiken, med skattesänkningar och utgiftsökningar, troligen bidrar till stark tillväxt också under 2018 och 2019. Samtidigt innebär de stora budgetunderskotten och den betydande och växande amerikanska statsskulden en risk framöver. Skulle USA:s handelspolitik utvecklas till ett storskaligt handelskrig kan också tillväxtförutsättningarna försämrats betydligt.”

Figur 1. Tillväxtutveckling (2018-2023) i världen, euroområdet, Kina, Sverige och USA (källa: IMF)

Och:

”Sammanfattningsvis är den internationella konjunkturen stark och uppgången bred, men det finns fortfarande osäkerhet och den långsiktiga tillväxtpotentialen kan vara lägre än tidigare. För att stärka tillväxtutsikterna krävs att både avancerade ekonomier och tillväxtekonomier genomför strukturreformer som stärker produktiviteten och tillväxten på medellång sikt. Samtidigt framhåller OECD vikten av att undvika alltför procyklisk finanspolitik i detta läge. Det är också viktigt för välståndsutvecklingen att ett internationellt handelskrig undviks och att handel och investeringar över gränserna i stället underlättas.”

2.2 Fortsatt högkonjunktur i Sverige men riskerna ökar

Högkonjunkturen fortsätter men mattas av något 2019 och framåt enligt prognoserna. Enligt Konjunkturinstitutets senaste konjunkturbarometer är företagen fortsatt positiva till efterfrågebilden, där en stark omvärld bidrar till att dämpa det inhemska tillväxttappet. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att tillväxten stannar av på 1,9 procent per år de kommande tre åren. Det är en nedgång från 2018 års förväntade tillväxttakt på 2,4 procent.

Allianspartierna anförde i sin vårmotion 2018:

”Investeringarna har ökat i Sverige sedan 2014 och har varit en viktig drivkraft för tillväxten. Bostadsinvesteringar och näringslivets övriga investeringar har ökat snabbt. Samtidigt är hushållens efterfrågan fortsatt en central del i återhämtningen. Många år av ökande disponibel inkomst, bland annat till följd av jobbskatteavdraget, låga räntor och en hög befolkningstillväxt leder till ökad efterfrågan hos hushållen och offentlig sektor. Sett till befolkningsökningen har dock konsumtionen per invånare utvecklats svagt med svaga 1,1 procent jämfört med ett snitt på 1,4 procent sedan 2001.”

Och:

”I takt med att resursutnyttjandet stiger begränsas de lediga resurserna i ekonomin och tillväxten hålls tillbaka. Under 2019 går arbetslösheten ner till 6,2 procent enligt Konjunkturinstitutet, klart under jämviktsarbetslösheten på 6,9 procent. Den sjunkande arbetslösheten beror alltså på högkonjunkturen, inte på att arbetsmarknaden fungerar bättre. Både Konjunkturinstitutet och Ekonomistyrningsverket bedömer också att jämviktsarbetslösheten kommer att öka de kommande åren.

Bristen på lediga resurser har ökat sedan våren 2018 och både Konjunkturinstitutet och Arbetsförmedlingen räknar med att arbetslösheten bottnar på strax över 6 procent under 2019. Det är högre än tidigare konjunkturtoppar. Resursutnyttjandet i industrin är på mycket

höga nivåer och detsamma gäller för arbetsmarknaden som helhet. Både privat och offentlig sektor har svårt att rekrytera.

”På sikt finns flera skäl till oro för tillväxten. I många länder bidrar en långsam ökning av den arbetsföra befolkningen och en låg tillväxt av produktiviteten till att den potentiella tillväxten kan komma att bli låg under lång tid framöver. Också i Sverige syns tecken på denna utveckling – produktivitetstillväxten i svensk ekonomi förväntas vara fortsatt svag under kommande år, samtidigt som befolkningen åldras. Förklaringarna till den lägre globala produktivitetstillväxten varierar något. Det kan vara en kvardröjande effekt av finanskrisen, eller en konsekvens av en pågående strukturomvandling från mer till mindre kapitalintensiva branscher, eller helt enkelt att innovationstempot minskat på allt mer reglerade marknader.

Det finns även betydande ekonomisk-politiska risker framför oss, som gör den svenska ekonomin sårbar. Förutom risker i omvärlden finns det också specifika svenska risker. Nedgången på bostadsmarknaden under hösten ser nu ut att ha bedarrat men priserna är fortfarande höga i många segment och det är inte omöjligt att priskorrigeringen får förnyad fart. Det mesta tyder på att både hushållen och bankerna har tillräckliga marginaler för att klara åtminstone en måttlig nedgång, men en sådan skulle ändå dämpa efterfrågan i ekonomin och kunna medföra betydande realekonomiska effekter. Redan nu finns det indikationer på att nybyggnationen av bostäder har minskat. Dessutom finns det en stor osäkerhet kring hur väl integrationen kommer att fungera när en stor del av dem som sökte asyl i Sverige 2014 till 2016 kommer in på arbetsmarknaden. Om inte integrationen förbättras finns det en stor risk för ett större, permanent utanförskap med högre jämviktsarbetslöshet och sämre offentliga finanser.”

”Reformbehovet är särskilt påtagligt i ljuset av att Sverige ser ut att utvecklas sämre än jämförbara länder de kommande åren. På lång sikt avgörs vår välståndsutveckling dels av teknikutvecklingen i världen i stort, alltså hur den så kallade teknikfronten utvecklas, samt hur nära vi ligger denna teknikfront. Som ett litet land har Sverige svårt att påverka den globala teknikutvecklingen annat än i vissa begränsade sektorer. Däremot kan vi påverka hur snabbt Sverige tar till sig ny teknik och hur väl de befintliga resurserna utnyttjas. Att produktivitetens utvecklingen i världsekonomin har varit svag det senaste decenniet är ett problem också för Sverige, men något som vi har väldigt svårt att påverka. Att Sverige sedan 2014 dock verkar ha tappat mark – vad gäller utvecklingen av tillväxt per capita – i förhållande till andra liknande länder och att denna negativa utveckling ser ut att fortsätta

är däremot ett politiskt misslyckande. För att bryta denna utveckling krävs en ny regering som prioriterar jobb, tillväxt, företagande och konkurrenskraft.”

Utvecklingen på arbetsmarknaden visar också behov av reformer. Trots högkonjunktur är arbetslösheten förhållandevis hög. Sverige ligger nu på 18e plats i statistiken över arbetslösheten i EU. När den tidigare rödgröna regeringen tog över 2014 var Sverige på plats 10, enligt siffror från Eurostat. Den tidigare rödgröna regeringens huvudmål om Europas lägsta arbetslöshet ter sig allt mer fjärran.

”Utvecklingen på arbetsmarknaden påverkas i hög grad av att antalet nyanlända i Sverige ökat. Att antalet som står till arbetsmarknadens förfogande ökar mycket på kort tid behöver i sig inte vara ett problem. Det stora problemet uppstår när dessa personer står alltför långt ifrån arbetsmarknaden och hamnar i utanförskap. Om dessa personer i stället står nära arbetsmarknaden bör de på något års sikt hitta en sysselsättning.

Det finns positiva tecken. En viktig del i att arbetskraftsdeltagandet ökat med 300 000 fler personer än väntat, mycket till följd av Alliansens reformer, är att arbetskraftsdeltagandet för utrikes födda nu är lika stort som för inrikes födda. Delvis beror det på att de utrikes födda är yngre, men det är fortfarande en positiv utveckling. Dessutom har nära två tredjedelar av sysselsättningsökningen de senaste tio åren bestått av utrikes födda.

Problemet i Sverige är dock att arbetslösheten för utrikes födda är högre än i den förra högkonjunkturen och en stor och ökande andel av de arbetslösa utgörs av särskilt utsatta grupper: utomeuropeiskt födda, personer med högst förgymnasial utbildning, äldre och personer med funktionsnedsättning. Normalt brukar ett ökat arbetskraftsdeltagande till slut också innebära att fler får jobb. Risker nu är att detta samband inte gäller fullt ut.

Svårigheterna för de med utsatt ställning att ta sig in på arbetsmarknaden beror på höga trösklar orsakade av låg flexibilitet på arbetsmarknaden, att utbildningsnivåerna inte alltid matchar arbetsmarknadens krav, skatteklar och få jobb med lägre kvalifikationskrav samt dålig tillgång på bostäder. Nettoökningen av antalet personer i utsatta grupper inskrivna hos Arbetsförmedlingen sedan finanskrisen beror till stor del på att fler utomeuropeiskt födda tillkommit. Med ett stort antal nyanlända som behöver ta sig in på arbetsmarknaden riskerar dessa strukturella obalanser att förstärkas ytterligare. Behovet av reformer är uppenbart.”

Detta gäller alltså och när konjunkturen viker riskerar etableringstiderna att öka igen, på samma sätt som skett i tidigare nedgångar.

2.3 Ansvar för svensk ekonomi och hållbara offentliga finanser

Sverige klarade den ekonomiska nedgången i finanskrisens spår bättre än de allra flesta jämförbara länder. Avgörande skäl till att vi klarade krisen väl var dels det finanspolitiska ramverket, inklusive överskotts målet, och dels alliansregeringens återhållsamhet, med överskott på över 3 procent av BNP år 2007. Det medförde att Sverige, till skillnad från många andra EU-länder, gick in i finanskrisen med tillräckliga säkerhetsmarginaler i de offentliga finanserna. Det var nödvändigt för att kunna stimulera ekonomin under lågkonjunkturen utan att uthålligheten i de offentliga finanserna ifrågasattes. I kombination med en effektiv stabiliseringspolitik och reformer som gjorde att Sverige relativt snart efter den djupaste krisen fick en jämförelsevis god BNP-tillväxt och en ökande sysselsättning innebar dessa säkerhetsmarginaler att Sverige klarade sig bättre än de flesta andra länder. En försiktig inriktning på finanspolitiken i högkonjunktur ger ett land större möjligheter att klara den efterföljande lågkonjunkturen.

Det är nu centralt att visa politiskt ledarskap och även fortsättningsvis värna svensk ekonomi. Även om den svenska statsskulden är låg har finanskrisen visat att skuldkvoten snabbt kan ändras om ett land inte har tillräckliga säkerhetsmarginaler. Medan Sveriges statsskuld fortsatt ligger på en låg nivå, har skuldnivåerna i eurozonen skenat och ligger nu på över 90 procent av BNP. Statsskuld räntorna riskerar då att tränga ut viktiga investeringar samtidigt som den utdragna ekonomiska nedgången medförde nedskärningar och åtstramningar i ett flertal länder.

Kristdemokraterna välkomnar därför den överenskommelse som slutits mellan sju partier i riksdagen om ett nytt finanspolitiskt ramverk. Överenskommelsen innebär fortsatt fokus på ansvar för de offentliga finanserna och beredskap för nya kriser. Principen om överskott i de offentliga finanserna ligger fast, och kompletteras med ett nytt skuldankare. Överskottet i offentliga finanser ska uppgå till i genomsnitt en tredjedels procent av BNP över en konjunkturcykel, och nivån på Maastrichtskulden ska på sikt nå 35 procent av BNP. Den nya målnivån innebär för det strukturella sparandet en nivå på 0,33 procent av BNP och gäller från 2019.¹ Det ska dock konstateras att bedömningen av strukturellt sparande är osäker och att olika prognosmakare gör olika bedömningar av nivån. Med det nya finanspolitiska ramverket säkerställs dels att sparandet över en konjunkturcykel ska vara positivt, dels att

---

¹ ESV, Prognos Statens budget och de offentliga finanserna, Augusti 2018

den totala skuldnivån ska vara så pass låg att tillräckliga marginaler finns för att understödja ekonomin när nästa kris slår till. Därigenom är överskottsmålet förenligt med en finanspolitik som motverkar konjunktursvängningar. Då säkras hållbara offentliga finanser på både kort och lång sikt, samtidigt som finanspolitiken har utrymme att dämpa konjunktursvängningar i ekonomin.

Kristdemokraterna och Alliansen har kritiserat den förra regeringen för att försvaga det finansiella sparandet under högkonjunktur i BP18. För 2019 bedömer Kristdemokraterna, mot bakgrund av att prognoserna pekar mot en konjunkturavmattning², att en neutral finanspolitik bör vara riktmärke. Detta för att inte riskera föra en expansiv politik i en fortsatt högkonjunktur, men samtidigt inte riskera att i en konjunkturomvändning agera alltför åtstramande. Det senare skulle kunna innebära att finanspolitiken skulle riskera att fortsatt vara procyklisk, då en åtstramning skulle kunna komma att förstärka konjunkturavmattningen. En neutral finanspolitik bedöms av Konjunkturinstitutet för nästa år innebära ett reformutrymme på cirka 20 miljarder kronor³, vilket motsvarar ett strukturellt sparande på cirka 0,4 procent av BNP. Kristdemokraterna väljer att, med en liten säkerhetsmarginal, följa den prognosen för 2019 – vilket innebär ett reformutrymme på knappt 17,5 miljarder kronor. Avrundat på sedvanligt sätt ger det ett strukturellt sparande om 0,5 och ett finansiellt sparande om 0,9 procent av BNP. För påföljande två år räknar Kristdemokraterna med en bana för offentliga finanser som innebär en förstärkning av det finansiella sparandet. Då en ny regering väntas vara på plats och lägga budgetpropositioner med politiskt innehåll för 2020 och 2021, är prognoserna för sparande och reformutrymme för dessa år behäftade med stor osäkerhet i övergångsbudgeten.

Till följd av en stram övergångsbudget, vilket är resultatet av att den i huvudsak är en prolongering av 2018 års budget, utan nya reformer av partipolitisk karaktär, innebär Kristdemokraternas budgetförslag en budgetförsvagning i förhållande till övergångsregeringens budget.

Tabell 1: Bana för offentliga finanser. Procent av BNP om inte annat anges.

<i>% av BNP om inte annat anges</i>	2019	2020	2021
Finansiellt sparande övergångsregeringen	1,2	2	2,6
Strukturellt sparande övergångsregeringen	0,8	1,8	2,6
Budgetförsvagningar under prognosperioden i nivå (mdkr)	-17	-40	-60
Budgetförsvagningar under prognosperioden (% av BNP)	-0,3	-0,8	-1,1

² ESV, Prognos Statens budget och de offentliga finanserna, Augusti 2018, samt KI, Konjunkturläget okt 2018

³ KI, Konjunkturläget okt 2018

Finansiellt sparande inklusive budgetförsvagning	0,9	1,2	1,5
Strukturellt sparande inklusive budgetförsvagning	0,5	1,0	1,5

Källa: Budgetpropositionen 2019

Det ska dock understrykas att de offentliga finansernas utveckling är svårbedömd. Konjunkturen har ett betydande genomslag på finanserna, men även den potentiella produktionsförmågan och efterfrågans sammansättning i jämvikt är av avgörande betydelse. En mindre justering av prognosen för exempelvis den potentiella produktivitetstillväxten kan få ett betydande genomslag på bedömningen av både det faktiska och det strukturella saldot i de offentliga finanserna på några års sikt. Även penningpolitikens utveckling är osäker. Konsekvensen av detta är att finanspolitiken måste utformas efterhand i ljuset av ny information.

Utgiftstaket är en viktig del av det finanspolitiska ramverket och utgör en övre gräns för statsbudgetens utgiftsnivå. Genom utgiftstaket ges riksdag och regering förbättrade möjligheter till kontroll och styrning av utgifterna. Kristdemokraterna har tillsammans med Alliansen under den gångna mandatperioden vänt sig emot den förra regeringens mycket kraftiga höjning av utgiftstaken, som både möjliggjorde en kraftig utgiftsexpansion, men också i praktiken medförde att utgiftstaken förlorade sin styrande effekt.

Om de kraftigt ökade skatteintäkterna som har finansierat de ökade utgifterna skulle visa sig vara tillfälliga eller medföra en försvagning i arbetade timmar kommer det att kräva åtstramningar längre fram. Dessa riskerar att leda till neddragningar i välfärden eller nya skattehöjningar som slår mot jobb och företagande.

Enligt de riktlinjer som finns bör en buffert för oförutsedda händelser lämnas obudgerad under utgiftstaket för nästkommande budgetår. Hur stort budgetutrymmet för reformer på utgiftssidan slutligen blir beror bland annat på hur stor del av budgeteringsmarginalen som under de kommande åren tas i anspråk av oförutsedda utgiftsökningar, t.ex. till följd av öknings av volymer i de rättighetsbaserade transfereringssystemen eller den makroekonomiska utvecklingen. Regeringens utgiftstak har kritiserats av bland annat Finanspolitiska rådet för att vara så högt satta i slutet av prognosperioden att den styrande effekten av taken helt gått förlorad. Kristdemokraternas utgiftstak är betydligt lägre än den förra regeringens – som alltså gäller - , och minskar som andel av BNP.

Tabell 2: Förslag till utgiftstak. Miljarder kronor om inte annat anges.

	2019	2020	2021
Utgiftstak	1 351	1 388	1 430
Takbegränsade utgifter	1 331	1 360	1 387
Budgeteringsmarginal, minimum	20	27	42
Budgeteringsmarginal, % av takbegränsade utgifter	1,50%	2,00%	3,00%
Utgiftstak som andel av BNP	27,03%	26,77%	26,57%

Källa: Budgetpropositionen 2019, Alliansens budgetmotioner 2018 samt egna beräkningar

3. Kristdemokraternas ekonomiska politik

Kristdemokraterna vill ha en ekonomisk politik som stödjer ett samhälle där varje människas förmåga kan tas tillvara och som underlättar för alla att gå från utanförskap till arbete. Den ekonomiska politiken ska också skapa förutsättningar för människor att bygga goda relationer och känna trygghet och tillit.

Kristdemokraterna vill skapa förutsättningar för ett samhälle med god ekonomisk tillväxt och ett företagsklimat som står sig starkt i den allt hårdare globala konkurrensen. En välfungerande ekonomisk politik ger oss resurser att satsa på välfärden, såsom en god vård och omsorg och en bra skola. Med genomtänkta reformer kring arbetsmarknaden och i skattepolitiken kan vi förbättra människors möjlighet att lämna arbetslöshet och utanförskap. Den ekonomiska politiken ska också stärka familjerna och det civila samhället, vilket är en grund för ett samhälle byggt på gemenskap där människor känner tillit till varandra.

Sverige går nu mot slutet av en kraftig högkonjunktur. Tack vare alliansregeringens tidigare jobbreform, fortsatt låg ränta och en stark omvärld skapas en hög sysselsättning och stark tillväxt. Men under ytan finns betydande problem och stora utmaningar som den röd-gröna regeringen har stått alltför passiv inför. Tudelningen på arbetsmarknaden är stor och trots högkonjunkturen står stora grupper långt ifrån arbetsmarknaden. Tryggheten brister bland annat på grund av en polisorganisation som är för liten och fungerar för dåligt. Tillgängligheten i vården och omsorgen har tyvärr försämrats de senaste åren och fortsätter att försvagas. Här behövs riktiga reformer som kan korta köerna och säkra en jämlik vård i hela landet inom sjukvården och öka tryggheten inom äldreomsorgen, genom höjd kvalitet och ökat inflytande för den enskilde.

Många av de som lämnas efter, utanför arbetsmarknaden, är nyanlända som ofta saknar gymnasieutbildning och har bristande språkkunskaper. Samtidigt förändras också jobbens karaktär snabbt på arbetsmarknaden. En allt större del av jobben kräver högre utbildning och specialistkompetens. För att kunna inkludera fler finns ett behov av både mer yrkesutbildning och fler jobb som inte kräver höga kvalifikationer. De behövs för att alla människor, inte minst de som nyligen kommit till Sverige, ska få tillgång till den svenska arbetsmarknaden. Historiskt många människor befinner sig nu på flykt undan förtryck och krig. Många har sökt och fortsätter att söka sig till Sverige. Det är en moralisk plikt och en självklarhet att ta emot människor på flykt. Men det skapar också utmaningar för vårt samhälle när en stor grupp människor ska integreras. Arbetsmarknaden blir allt mer tudelad och allt fler arbetslösa befinner sig i en utsatt ställning. Denna tudelning riskerar att fördjupas, med mänskliga, sociala och ekonomiska följder, om inte omfattande reformer genomförs.

Inför denna utmaning har den socialdemokratiskt ledda regeringen varit förbluffande passiv under den gångna mandatperioden. Den har fört en politik baserad på högre skatter, mindre pengar i plånboken och höjda trösklar in på arbetsmarknaden, särskilt för de som befinner sig i utanförskap. Den i flera avseenden goda sysselsättningsutvecklingen har alltså skett trots – och inte tack vare – den förda politiken.

Inriktningen på politiken är helt väsensskild den politik Kristdemokraterna förde tillsammans med Alliansen. Under alliansåren växte helt nya branscher fram som skapade jobb åt människor som tidigare befunnit sig i utanförskap. Vi var med och tog Sverige ur en återvändsgränd av höjda skatter och bidrag. Istället visade vi upp nya vägar till ökad frihet, valfrihet och tillväxt. Men de utmaningar vi står inför nu är både stora och många.

En av Sveriges mest angelägna utmaningar att lösa är tudelningen på arbetsmarknaden. Det kräver att vi öppnar upp fler typer av jobb. Vi har inte råd att sortera jobb i fina och fula. Istället behöver vi mer kraftfullt sänka kostnader och byråkratiska hinder för att bredda arbetsmarknaden till grupper som har svårast att komma in. Därför har Alliansen presenterat en ny anställningsform som gör det billigare och enklare för företag att anställa. Anställningsformen innebär att företag kan anställa unga upp till 23 år och nyanlända till 70 procents lön, där resterande del går till att lära sig jobbet på jobbet eller utbildning. Arbetsgivaravgiften slopas också under de tre år som anställningen kan pågå. Detta vill vi kombinera med dubbelt jobbskatteavdrag för grupper som har svårare att ta sig in på arbetsmarknaden – nyanlända, unga och personer som exempelvis på grund av arbetslöshet eller sjukdom har varit borta länge från arbetsmarknaden. Vi vill också avskaffa de

utbildningar hos Arbetsförmedlingen som inte fungerar och istället satsa på fler platser i Yrkesvux (kortare yrkesutbildningar).

Men jobben skapas huvudsakligen genom att entreprenörer får starta och driva framgångsrika och välmående företag. Ett gott företagsklimat är nyckeln till att kunna möta framtida utmaningar och öka resurserna till vår gemensamma välfärd. Därför behövs en näringspolitik som är inriktad på att underlätta för företag att växa och anställa. Sektorer där jobb inte utförs på grund av höga skatter och avgifter måste reformeras så att marknaderna kan växa till. Det handlar framför allt om att öppna upp för nya tjänstesektorer och införa den breddning av RUT-avdraget som Alliansen presenterat, vilket innebär att fler tjänster omfattas och ett högre takbelopp införs.

Därutöver måste vi motverka orimliga skatter på entreprenörer och minska regelkrånglet, förbättra myndigheternas handläggning av ärenden kopplade till företag och förbättra tillgången till kapital.

För de människor som står utanför arbetsmarknaden måste insatserna vara effektiva och kompletta. I Sverige är dock dessa arbetsmarknadsåtgärder ofta ineffektiva och många. För att minska överlappningarna mellan olika insatser och subventionerade anställningar vill vi reformera och minska antalet arbetsmarknadsprogram, utbildningsinsatser i arbetsförmedlingens regi och subventionerade anställningar. De mest ineffektiva bör läggas ned. Istället vill vi fokusera på ett fåtal men bra program. Vi behöver också lägga mer resurser på matchning mellan förmåga och jobb för såväl personer med en funktionsnedsättning som utrikes födda. Därtill vill vi reformera Arbetsförmedlingen och lägga ned den i sin nuvarande form. Istället vill vi fokusera dess resurser till de som står längst från arbetsmarknaden.

En förutsättning för att den ekonomiska politiken ska fungera bra på lång sikt är att det råder ordning och reda i statens och det offentligas ekonomi. Genom att ta ramverket på allvar står Sverige starkare när nästa kris kommer.

Sverige har idag ett stort behov av en förbättrad integrationspolitik. En human flyktingpolitik kräver också en väl fungerande integration. Nyanlända behöver snabbare få arbete och en hållbar bostadssituation. Kristdemokraterna ser ett fortsatt stort behov av åtgärder som påskyndar asylprövningen, att tiden då personer söker asyl används bättre vad gäller introduktion och språkkunskaper samt att den motverkar passivitet.

Den ekonomiska politiken bör också användas för att stödja goda mellanmännsliga relationer. Det handlar främst om att ge familjer och det civila samhället möjlighet att utvecklas och fatta egna beslut, genom att minska den politiska styrningen. Det offentliga bör ge stöd, men påtvingade politiska lösningar på dessa områden hämmar tilliten och riskerar att skada mer än hjälpa.

Kristdemokraterna anser att barns och ungas behov och rättigheter ska vara grunden för hur familjepolitiken och barnomsorgen utformas. Barn behöver tid och de behöver bli sedda. Familjer ser olika ut, men alla har samma betydelsefulla roll. Om familjerna är trygga ger de barnen goda förutsättningar att klara livets olika utmaningar. Barnens uppväxt påverkar därmed hela samhällsutvecklingen, både ekonomiskt och socialt.

Förskolan och barnomsorgen måste kunna möta varje barns behov av en trygg omsorg, gemenskap, lek och utveckling. Det är en självklarhet att alla föräldrar ska kunna välja den barnomsorg som är bäst för deras barn och själva hitta balansen mellan arbete och familjeliv. Kristdemokraterna är en motvikt till de politiska krafter som vill styra föräldrarnas val och kväva familjens frihet och möjlighet att utforma sin tillvaro.

Skolan behöver fördjupa sitt kunskapsuppdrag, men det är också uppenbart att samhällets insatser behöver stärkas för att vända trenden med barn och unga som mår dåligt och drabbas av psykisk ohälsa. I det arbetet måste såväl familjer, barn- och ungdomsvården, skolan och ideella sektorn stärkas.

Vi vill också bygga ett samhälle där människor kan åldras i trygghet och värdighet. Ett välfärdssamhälle kan i hög grad bedömas utifrån kriterier som respekt, tillvaratagande och omsorg om den äldre generationen. Kristdemokraterna menar att äldres vård och omsorg måste präglas av självbestämmande och valfrihet. En äldre person har, precis som yngre, individuella behov som inte kan tillgodoses i en mall.

Mycket gjordes under tiden med Kristdemokraterna i alliansregeringen för att utforma vården och omsorgen utifrån den enskilda människans behov. Men mer behöver göras för att utveckla den gemensamt finansierade äldreomsorgen. Utökad självbestämmande när det gäller såväl boende som hemsänd mat och färdtjänst är viktiga delar när det gäller att utveckla äldreomsorgen framöver. En kraftig utbyggnad av platser i både trygghets- och särskilda boenden behöver ske, då den demografiska utvecklingen innebär att gruppen över 65 år kommer växa kraftigt framöver och då kommunerna redan idag har stora problem med att ge de som behöver en plats i tid. För att motverka den ensamhet och isolering som

drabbar många äldre är det viktigt att de får möjlighet att flytta till anpassade boenden med gemenskapsmöjligheter, och att kontinuiteten i hemtjänsten förbättras så att den äldre som bor kvar hemma kan bygga meningsfulla relationer.

Men en sammanhållen seniorpolitik får inte bara handla om vård och omsorg. Svensk politik förmedlar i dag i allt för stor utsträckning att människor som passerat 65 inte har något mer att bidra med till samhället. Det friska åldrandet, de äldre som en viktig resurs och ett välfungerande samspel mellan generationerna är viktiga beståndsdelar i Kristdemokraternas seniorpolitik. Därför vill vi skapa fler möjligheter för äldre att arbeta längre än till 65 och förbättra pensionärernas ekonomi, genom att bland annat ta bort skillnaden i beskattning mellan arbetsinkomst och pensionsinkomst samt genom höjd BTP och höjt tak i BTP, samt borttagen särskild löneskatt för äldre. Dessutom vill vi införa fördubblat jobbskatteavdrag för personer över 64 år. Att förbättra äldres ekonomi är också viktigt för att äldre som vill ska ha råd att flytta till nybyggda trygghetsboenden, och så få igång flyttkedjor på bostadsmarknaden.

Kristdemokraternas hälso- och sjukvårdspolitik tar sin utgångspunkt i varje människas absoluta och okränkbara värde. De som har störst behov ska också ges företräde till hälso- och sjukvården. När vi satt i regering prioriterade vi insatser för de mest utsatta patienterna genom stora satsningar på psykiatrin, cancervården och vården av kroniskt sjuka. Våra reformer Vårdgarantin och Kömiljarden bidrog till kortare vårdköer och ökad kvalitet. Nu har den förra regeringen tagit bort Kömiljarden och effekterna är att köerna växer och att ojämlikheten i landet ökar.

Nu krävs omfattande vårdreformer för bättre kvalitet och service. Framtidens sjukvård står inför stora utmaningar. Vården är inte jämlik och det finns fortsatta brister med överbeläggningar, patientsäkerhet och vårdköer. Vården blir också alltmer högspecialiserad och högteknologisk. Mot den bakgrunden finns det all anledning att se över sjukvårdens organisering. Utifrån de 21 landstingens olika demografiska och ekonomiska förutsättningar är det osannolikt att de kan leverera en jämlik vård åt befolkningen. Staten bör därför ha huvudansvaret för sjukvården för att säkra en god, effektiv och jämlik sjukvård i hela landet. För oss är rätten till bra och jämlik vård viktigare än att värna dagens sätt att organisera vården. Längre köer och lägre förtroende för vården kräver också ordentliga strukturreformer och stora ekonomiska tillskott. Kömiljarden behöver återinföras, primärvården byggas ut och överbeläggningarna minska och vårdplatserna öka. Vi avsätter stora resurser för att göra dessa reformer möjliga.

Ett stort samhällsproblem som vi behöver möta är den ofrivilliga ensamheten. Över en miljon svenskar säger sig sakna en nära vän, och allt fler begravningar sker helt utan ceremoni – utan en enda vän eller anhörig närvarande. Forskningen visar att barn som upplever ensamhet har större risk att bli underkända i skolan, och äldres ensamhet innebär större risk för demens, depression och fysisk inaktivitet, vilket medför ytterligare risk för diabetes, stroke och hjärt-kärlsjukdomar. Kristdemokraterna anser att det nu behövs krafttag för att säkerställa att politiken inte bidrar till ökad ensamhet, utan att all politik gemenskapssäkras. Det innebär bland annat att äldrepolitiken måste möta sociala behov, vården bör utveckla förskrivning av sociala aktiviteter som ett led i att motverka ensamhetens hälsokonsekvenser, och civilsamhället behöver stärkas. Reformerna måste till som ger föräldrar mer tid med barnen under hela uppväxten och bostadsbyggande och stadsplanering bör utformas för att främja social gemenskap på samma sätt som miljömässig hållbarhet.

Tryggheten måste öka och komma alla till del. Det kräver en polis och ett rättsväsende som fungerar, är mer synligt och lokalt förankrat. Det kräver också ökade förebyggande insatser så att brott förebyggs. Rättsväsendet behöver tillföras stora resurser kommande år och antalet poliser måste öka kraftigt, men organisation och anställningsvillkor måste också förändras så att effektiviteten ökar och fler poliser stannar i yrket. Därtill behöver resten av rättskedjan byggas ut, genom en förstärkning av Åklagarmyndigheten, domstolsväsendet och Kriminalvården.

Det säkerhetspolitiska läget i vår omvärld och i vårt närområde har försämrats och vår försvarsförmåga behöver stärkas.

Kristdemokraterna förespråkar därför en hållbar flyktingpolitik som präglas av humanism och medmänsklighet, ett generöst bistånd som når fram och en politik som främjar handel och ökade möjligheter till rörlighet över gränserna. Vi står också inför stora utmaningar gällande miljö- och klimatpolitiken. Effekterna av den alltför snabba uppvärmningen av jorden slår hårdast mot den fattiga delen av jordens befolkning. De internationella överenskommelserna som möter detta hot måste upprätthållas. Sverige bör vara ett föregångsland när det gäller miljö- och klimatpolitik genom effektiva miljöåtgärder såsom styrmedel för att minska klimat- och miljöpåverkan.

4. Fler jobb och mer företagande

Hos varje människa finns ett behov av att få känna gemenskap med andra, ta eget ansvar och utvecklas som person. Att ha ett arbete eller annan meningsfull sysselsättning att gå till är därför av största vikt för varje enskild person. Arbetsmarknadspolitik handlar därmed om mycket mer än samhällsekonomisk effektivitet och de offentliga finanserna. Det handlar om förvaltare och om att se till att alla får en chans att utveckla sina förmågor. Vi vill ha ett samhälle som tar vara på människors möjligheter och inneboende förmåga. Människans värde sitter inte i hur mycket hon arbetar eller hur produktiv hon är, men arbetets betydelse för enskildas utveckling är mycket stort.

Arbetet har också en avgörande betydelse för möjligheten att bygga trygga familjer. Om man har ett arbete har man bättre förutsättningar att både bilda familj och att ge sina barn goda uppväxtvillkor. Detta betyder inte på något sätt att de som saknar arbete skulle vara sämre föräldrar, utan helt enkelt att möjligheterna att få livet att fungera blir betydligt enklare om man har ett arbete och en egen försörjning.

I Sverige finns idag stora strukturella utmaningar i att såväl antalet som andelen arbetslösa i utsatt ställning ökar, vilket resulterar i en kraftigt tudelad arbetsmarknad. Medan den starka konjunkturen har inneburit en god arbetsmarknadsutveckling för inrikes födda med god utbildning, har utvecklingen inte varit lika stark för utsatta grupper på arbetsmarknaden, såsom utomeuropeiskt födda och personer utan fullständig gymnasieutbildning. Under 2018-2020 beräknar Arbetsförmedlingen att andelen inskrivna arbetslösa med utsatt ställning⁴ på arbetsmarknaden kommer att vara omkring 75 procent av samtliga inskrivna arbetslösa. För dessa grupper är trösklarna in på svensk arbetsmarknad allt för höga, något som Finanspolitiska rådet, IMF och OECD länge påpekat.

I gruppen utrikes födda ser det särskilt oroväckande ut för kvinnorna. Dessa har 10 respektive nära 18 procentenheter lägre arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad jämfört med inrikes födda kvinnor.

Andra grupper som också har det tufft på den svenska arbetsmarknaden är äldre och personer med funktionsnedsättning. Långtidsarbetslösa är också en grupp som befinner sig i en utsatt situation. Antalet personer som varit arbetslösa i över 6 månader är över 206 000

---

⁴ Till arbetslösa i utsatt ställning räknas utomeuropeiskt födda, arbetslösa 55-64 år, arbetslösa med funktionsnedsättning och arbetslösa med högst förgymnasial utbildning.

personer⁵. För denna grupp behövs det också nya insatser för att ge dem möjlighet att komma tillbaka till arbetsmarknaden med riktiga jobb.

Kristdemokraterna vill att arbetsmarknadspolitiken ska ha full sysselsättning som det övergripande målet. Alla kan inte arbeta 100 procent av heltid, men alla ska ha möjlighet att arbeta 100 procent av sin förmåga. Allt annat är slöseri med mänskliga resurser. Följden av långvarigt utanförskap är ofta personliga och sociala problem. Arbete ger också den enskilde direkt möjlighet att få bättre ekonomi och påverka sin situation. Därför är det viktigt med en kraftfull politik för att bryta utanförskapet.

Med fler sysselsatta skapas också resurser som kan förstärka de offentliga finanserna och öka resurserna till välfärden. Genom att fler får arbete kan de offentliga resurserna användas på ett bättre sätt för att ge stöd till dem som är mest utsatta. Med andra ord är tillkomsten av nya jobb och fler i arbete den i särklass viktigaste fördelningspolitiska frågan.

Vi ser också ett stort behov av att förlänga arbetslivet. Alla ska inte i varje läge jobba fler timmar, men för att klara exempelvis demografiska utmaningar som framtidens pensioner och välfärdens finansiering så behövs det att fler jobbar fler år och timmar över en livscykel. Vi diskuterar då oftast att förlänga arbetslivet i slutet – det är bra, och Kristdemokraterna har flera reformer för detta. Men lika viktigt är att tidigarelägga inträdet, både för unga som saknar eftergymnasial utbildning och de som studerar på högskola eller universitet. Sveriges studenter tar i genomsnitt examen betydligt senare än studenter i andra OECD-länder.

4.1 Missriktade arbetslöshetsmål

Den tidigare rödgröna regeringens mål var att Sverige skulle ha EU:s lägsta arbetslöshet år 2020. Ett mål som tyvärr får resultatet att människor riskerat att tryckas ut i utanförskap. Efter en mandatperiod kan vi konstatera att Sverige är längre ifrån målet än när den då rödgröna regeringen satte målet. Under 2014 låg Sverige på en tiondeplats i EU:s arbetslöshetsstatistik. 2018 låg Sverige på artonde plats. Under den förra mandatperioden prognosticerar regeringen att arbetslösheten ska falla, medan bedömare som Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet ansett att arbetslösheten istället skulle öka. Om prognoserna ligger rätt kommer arbetslösheten att bottna på en högre nivå än tidigare konjunkturtoppar.

---

⁵ Arbetsförmedlingen, november 2018.

4.2 Arbetsmarknadspolitiken havererar

Med dåligt uppsatta mål för politiken blir också utformningen av politiken mycket problematisk. Under den föregående mandatperioden la regeringen budget efter budget med ett stort antal direkt jobbfiendliga reformer, inte minst på skattesidan. Skattehöjningar användes som ett universalverktyg för att komma tillrätta med och finansiera varje problem samhället och det offentliga åtagandet ökade därmed kraftigt. Det finns två stora problem med detta. Det första är att människors frihet minskar och möjligheten att själv välja hur man vill använda sina pengar försämras. Det andra är att kraftiga skattehöjningar på jobb och företagande får en negativ effekt på arbetskraftsdeltagandet och jobbskapande. Och med färre som arbetar blir det ännu svårare att över tid upprätthålla välfärden.

Grunden för en fungerande välfärd och ett stabilt socialförsäkringssystem är att människor arbetar. Det skapar tillväxt som gör att skatteintäkterna också ökar. En politik med höjda marginalskatter genom lägre skiktgräns för statlig inkomstskatt och genom avtrappat jobbskatteavdrag verkar i motsatt riktning. Höjda marginalskatter gör att arbetsutbudet minskar och det orsakar i sin tur matchningsproblem där färre väljer en kompletterande utbildning till specialistsjuksköterska eller avstår från ett extra pass på akuten. Socialdemokraternas löften om att det inte skulle bli några skattehöjningar för vanliga inkomsttagare övergavs snabbt. Den dåvarande statsministern Stefan Löfven aviserade den ”största jobsatsningen på många år” när han presenterade Socialdemokraternas arbetsmarknadspolitik i samband med budgeten för tre år sedan och utlovade 32 000 traineejobb och nära lika många extratjänster. I fjolårets budget lade regeringen ned traineejobben och aviserade en hopslagning av en rad subventionerade anställningar till en ny åtgärd med nytt namn. Extratjänsterna har istället vuxit kraftigt till följd av att subventionerna blivit mer än hundra procentiga och kommuner har getts bonus om de uppfyllt en viss kvot. Det är ett mycket dyrt sätt att bedriva arbetsmarknadspolitik på.

4.3 En arbetsmarknad där alla får plats

Kristdemokraternas väg är en helt annan. I vårt Sverige får fler chansen till en arbetsgemenskap och vårt mål är att alla ska kunna jobba 100 procent av sin förmåga. Men för att det ska bli möjligt krävs omfattande reformer för att vända utvecklingen och skapa en arbetsmarknad där alla får plats. Sverige behöver avbyråkratisera arbetsmarknaden, sänka marginaleffekter, öka matchningen och stimulera fram fler jobb som inte kräver höga kvalifikationer. Vägen till arbete ska inte bli smalare, den ska bli bredare. Därför behövs det ytterligare insatser för att bredda vägen till arbete. Det behövs ytterligare – och annorlunda utformat - stöd och sänkta trösklar till arbetsmarknaden. Kristdemokraterna har tillsammans med allianspartierna föreslagit inträdesjobb, en ny anställningsform för unga under 23 utan

gymnasieexamen och nyanlända de fem första åren, som gör det väsentligt billigare för företag att anställa och för enskilda att få sitt första jobb. Inträdesjobben innebär att en person kan anställas till 70 procent av rådande ingångslön i kollektivavtal under maximalt tre år. Lönenivån blir något lägre då 30 procent anses motsvara tid för att lära sig jobbet på jobbet. Därefter övergår anställningen i en anställning med 100 procent lön.

4.4 Skattelättnader för utsatta grupper på arbetsmarknaden

Trots att Sverige är ett av de länder i Europa som har lägst långtidsarbetslöshet så har långtidsarbetslösheten ökat under lång tid. De grupper som drabbats hårdast är de grupper som har en redan svag förankring på arbetsmarknaden; alltså personer som saknar gymnasieutbildning, personer födda utanför Europa och personer med funktionsnedsättning. Att på olika sätt stötta dem som står långt ifrån arbetsmarknaden i deras strävan att få ett arbete och en egen försörjning är mycket viktigt.

En grundförutsättning för att fler ska komma i arbete är att det lönar sig att gå från utanförskap till arbete. Detta är den huvudsakliga tanken bakom jobbskatteavdraget, som har varit Alliansens viktigaste redskap för att öka sysselsättningen och minska utanförskapet.

Att kombinera sänkta arbetsgivaravgifter för äldre över 65 med ett fördubblat jobbskatteavdrag för samma grupp har varit mycket effektivt för att öka såväl arbetsutbud som efterfrågan på arbetskraft och därmed sysselsättningen.

Kristdemokraterna föreslår att det dubbla jobbskatteavdraget, som idag alltså finns för de som är 65 år eller äldre, utvecklas till att gälla grupper som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden. Förslaget innebär en kraftig skattelättnad för unga upp till 23 år och för nyanlända under de första fem åren i Sverige. Det innebär att de grupper som kan komma ifråga för Alliansens inträdesjobb med Kristdemokraternas förslag skulle få en kraftig skattelättnad.

Personer som varit borta länge från arbetsmarknaden kan idag få nystartsjobb där arbetsgivaren får borttagen arbetsgivaravgift. För denna grupp personer som kommer från långvarig arbetslöshet eller sjukskrivning, vill vi också ge dubbelt jobbskatteavdrag baserat på hur länge man varit frånvarande från arbetsmarknaden. För att fler ska ta examen från högre studier tidigare så inför vi också en period med dubbelt jobbskatteavdrag för de som tar akademisk examen och börjar jobba före 25. Satsningarna sammanfattas i tabellen nedan:

Tabell 3: Politik för utsatta grupper på arbetsmarknaden

	2019	2020	2021
Dubbelt jobbskatteavdrag för personer upp till 23 år	4 500	4 500	4 500
Dubbelt jobbskatteavdrag för den som tagit examen före 25 år	300	300	300
Dubbelt jobbskatteavdrag för nyanlända de första fem åren	600	600	600
Dubbelt jobbskatteavdrag för långtidsarbetslösa som går till arbete	500	500	500
Förhöjt jobbskatteavdrag för 64-åringar	200	200	200
Borttagande av särskild löneskatt för äldre	1 400	1 200	1 100
Inträdesjobb	554	1 108	1 663
Högre lönebidrag	382	1 019	1 324
Höjt lönetak nystartsjobb	200	200	200
Summa	8 636	9 827	10 387

För många som befinner sig långt från arbetsmarknaden är den ekonomiska vinsten av att ta ett arbete alltför låg. När skatten och jobbresorna har betalats och de inkomstrelaterade bidragen eller ersättningarna har minskats är det inte säkert att man har mer pengar kvar i plånboken jämfört med tidigare. Detta gäller inte minst om det är en deltidstjänst som man först blir erbjuden. Det dubbla jobbskatteavdraget som vi vill införa för unga, nyanlända och personer som varit utan arbete länge gör det betydligt mer lönsamt att ta arbeten och minskar kraftigt marginaleffekterna av att gå från bidrag och ersättningar till arbete. Satsningen gör även att det blir betydligt mer lönsamt att ta arbeten till den lön som inträdesjobben innebär. Det dubbla jobbskatteavdraget ges fullt ut upp till arbetsinkomster på 18 000 kronor och trappas sedan successivt av för månadsinkomster upp till 26 000 kronor. För inkomster över 26 000 kronor ges ordinarie jobbskatteavdrag.

Att få in en fot på arbetsmarknaden är helt avgörande för möjligheten att kunna bygga upp ett fungerande liv som vuxen. Utan arbete är det svårt att ordna med ett eget boende, att bygga upp en stabil privatekonomi och att bilda familj. Känslan av delaktighet och gemenskap samt det ansvar som ett arbete för med sig är också mycket viktig för ungas personliga utveckling. Att som ung etablera sig på arbetsmarknaden tar allt längre tid. Etableringsåldern har ökat från 21 till 29 år sedan 1990. Det beror till viss del på att fler väljer att läsa vidare på universitet och högskola, vilket också krävs av fler på en alltmer avancerad arbetsmarknad. Men arbetsmarknaden har också blivit tuffare och kraven hårdare vilket gör

att många ungdomar går arbetslösa alldeles för länge eller studerar fler kurser än de egentligen skulle vilja eller behöver.

Det dubbla jobbskatteavdraget för unga under 23 år är tänkt att öka drivkrafterna för ungdomar att söka och ta ett första arbete. Att man får behålla en större del av sin inkomst gör att det blir mer attraktivt att söka och ta ett jobb. Det gör också att fler breddar sitt sökande av arbete till fler branscher. När fler kan tänka sig att ta olika jobb skapas det också nya arbeten.

Men det är inte bara de som inte läser vidare som etablerar sig allt senare. Jämfört med OECD-länderna i övrigt tar svenska studenter ut examen sent. Om man skulle kunna tidigarelägga den genomsnittliga examensåldern med ett eller ett par år skulle stora vinster göras för den enskilde, som skulle få högre livsinkomst och pension – men också för samhället i stort som skulle få större avkastning på utbildningen. För att de som studerar ska stimuleras till att ta sin examen och snabbt komma i arbete är Kristdemokraternas förslag därför att dubbelt jobbskatteavdrag även ska gälla för de som tar en akademisk examen före sin 25-årsdag. Jobbskatteavdraget gäller då i två år efter examen.

Det dubbla jobbskatteavdraget ska även gälla för nyanlända personer som vistats i Sverige i högst fem år. Den ökade tudelningen på arbetsmarknaden, där en majoritet av de arbetssökande i utsatt ställning utgörs av utomeuropeiskt födda med högst förgymnasial utbildning, behövs insatser för att dessa människor inte ska fastna i utanförskapet. Att ha en arbetsgemenskap är centralt för integrationen och för att dessa personer ska kunna komma i egenförsörjning. Kristdemokraterna vill därför göra det mer lönsamt att gå från bidragsberoende till arbete, genom sänkta marginaleffekter. Med dubbelt jobbskatteavdrag kommer nyanlända få behålla mer av sin inkomst i början, vilket ökar incitamenten för att hitta ett jobb och få fäste på arbetsmarknaden.

Personer som kommer från långvarig arbetslöshet eller sjukskrivning inkluderas också i Kristdemokraternas förslag om dubbelt jobbskatteavdrag. För denna grupp kommer skattenedsättningen att öka med längden på frånvaron från arbetsmarknaden, precis som nystartsjobben fungerar när det gäller arbetsgivaravgifter. För varje månads arbetslöshet över ett år så får den enskilde två månader med dubbelt jobbskatteavdrag. Har man varit arbetslös i 18 månader får man ett år med dubbelt jobbskatteavdrag, och har man varit arbetslös i två år så får man två år med förhöjt jobbskatteavdrag. Tillsammans med nystartsjobbets nedsatta arbetsgivaravgift för den som varit frånvarande från arbetsmarknaden underlättar vi för personer att ta steget från ett långvarigt utanförskap till

arbete. Vi vet av erfarenhet att skattelättnader för den enskilde i kombination med nedsatt arbetsgivaravgift kan vara effektivt – som i fallet med dubbelt jobbskatteavdrag för de över 65 i kombination med lägre arbetsgivaravgifter.

4.5 Slopa särskild löneskatt för äldre

Kristdemokraterna vill också avskaffa den särskilda löneskatten för äldre, vilket innebär att nivån återställs till den nivå som gällde innan regeringen höjde skatten på ersättningar för arbete och inkomst av aktiv näringsverksamhet för personer som fyllt 65 år. På så sätt blir det billigare för arbetsgivare att anställa äldre och därigenom ökar även möjligheterna för personer äldre än 65 år att stanna kvar i arbetslivet. När det råder matchningsproblem på arbetsmarknaden är detta en synnerligen effektiv åtgärd. Äldre har ofta högre lön och med slopad löneskatt kan exempelvis fler kommuner och landsting erbjuda goda villkor för att behålla erfarna lärare, socialsekreterare och barnmorskor ett par extra år.

En invändning mot att uppmuntra fler äldre att stanna kvar i arbetslivet är att de skulle stå i vägen för ungdomar som vill in på arbetsmarknaden. Det finns dock ingenting som tyder på att arbetsmarknaden fungerar så - tvärtom. Olika jämförelser mellan både OECD-länder och amerikanska delstater visar att med en hög sysselsättningsgrad bland äldre följer också en hög sysselsättningsgrad bland yngre. Antalet arbeten är inte statiskt utan ökar när fler vill arbeta. När Alliansen tog över regeringsmakten 2006 var en av våra första skatteförändringar att ta bort den särskilda löneskatten för äldre. Det minskade kostnaden för att anställa personer över 65 år med en åttondel. Samtidigt infördes också ett förhöjt jobbskatteavdrag för personer över 65 år. Tillsammans gjorde förslagen att det både blev billigare att behålla och nyanställa äldre personer och mer lönsamt för den äldre själv att arbeta något eller några år ytterligare.

Därför ser Kristdemokraterna med allvar på att den förra regeringen återinförde den särskilda löneskatten, nu om 6,5 procent, på ersättningar för arbete och inkomst av aktiv näringsverksamhet för personer som fyllt 65 år. Istället för att uppmuntra arbetsgivare att behålla eller anställa äldre, har detta skapat motsatta incitament.

Kristdemokraterna anser tvärtom att äldres arbete ska uppmuntras. Kristdemokraterna vill därför återställa reglerna till hur de såg ut innan den socialdemokratiskt ledda regeringen ändrade dem i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1). Lagändringen ska gälla från den 1 januari 2019.

4.6 Effektivisera arbetsmarknadspolitiken

För närvarande är det svårt att överblicka den djungel av arbetsmarknadsstöd som företagare och arbetslösa har att lära sig och förhålla sig till. Det finns nystartsjobb, jobb- och utvecklingsgaranti, trygghetsanställningar, offentligt skyddat arbete, introduktionsjobb, extratjänster och många andra.

Olika stöd och anställningsformer med olika villkor, utformning och tidsgränser har lagts till de gamla stöden och skapat en för arbetsgivarna, de arbetslösa och i viss mån även för arbetsförmedlarna svår genomtränglig struktur. En driftig företagare som lever för sin affärsidé har inte möjlighet att sätta sig in i alla stödformer och har inte tid att ta reda på hur han eller hon ska bete sig för att företaget ska kunna ta del av ett stöd enligt en viss stödform eller vilka krav den anställde i så fall måste uppfylla. Däremot förekommer att företag specialiserar sig på att använda stöden och maximera sin lönsamhet med hjälp av statliga arbetsmarknadsåtgärder. Det snedvrider konkurrensen och tränger undan osubventionerade jobb. Syftet med stöden är gott. Men resultaten är i många fall undermåliga. En konsekvens har snarare blivit att Arbetsförmedlingen administrerar arbetslöshet snarare än att förmedla jobb.

Avveckla Arbetsförmedlingen i sin nuvarande form

Varje arbetsförmedlare förmedlar i genomsnitt 10 jobb på ett år – mindre än ett jobb i månaden. Detta har dragit ned förtroendet för myndigheten. Arbetsgivarna är kritiska och negativa i bedömningen av myndigheten. Svensk Näringsliv har visat att en majoritet av företagen inte använder Arbetsförmedlingen i samband med rekryteringar, och att av de företag som använder Arbetsförmedlingen ger 38 procent ett mycket dåligt betyg. Enligt Kantar/Sifos undersökning av svenskarnas förtroende för olika myndigheter har Arbetsförmedlingen hamnat i botten. I 2017 års undersökning uppger 12 procent att de har mycket eller ganska stort förtroende för Arbetsförmedlingen. Det är sämst av alla undersökta myndigheter.

Arbetsförmedlingen misslyckas inte bara med matchning utan också med sitt viktiga uppdrag att se till att den arbetslöse är aktiv i sitt jobbsökande och får rätt insatser. Kombinationen av myndighetsutövning och egen förmedlingsverksamhet fungerar allt sämre. Dessutom är det svenska systemet kostsamt. Det är uppenbart att vi står vid vägs ände och att de nuvarande strukturerna för arbetsförmedling inte är anpassade efter dagens arbetsmarknad eller de problem som vi står inför.

En bättre fungerande arbetsförmedling är viktig för att förbättra sysselsättningen och matcha de som främst står längst från arbetsmarknaden med jobb. Därför vill vi lägga ned Arbetsförmedlingen i sin nuvarande form. Omfattande internationell erfarenhet talar för mer

decentraliserade och flexibla strukturer för arbetsförmedling och matchning. En arbetsförmedlingsreform behövs och den nya modellen måste i grunden utgå från såväl de arbetssökandes som arbetsmarknadens behov. Huvuddragen ska vara:

1. Arbetsförmedlingen läggs ner i sin nuvarande form.

Staten har fortsatt huvudansvar för arbetsmarknadspolitiken och en ny och mindre myndighet ersätter den nuvarande Arbetsförmedlingen.

2. Matchningsfunktionen öppnas upp för fristående aktörer.

Fristående aktörer innebär konkurrens, nytänkande och kan effektivisera jobbförmedlingen. De fristående aktörerna får ett helhetsansvar för sina arbetssökande och för att dessa får rätt insatser. Matchningsaktörerna ska ges resultatstyrd ersättning, vilket ger dem incitament att göra sitt bästa för att möta varje persons specifika behov. Det innebär att de ersätts i allt väsentligt efter hur väl den lyckas med att hjälpa den arbetssökande till arbete. I första hand ska ersättningssystemet premiera övergångar till reguljär sysselsättning och i andra hand sysselsättning med en subventionerad anställning. Ju längre ifrån arbetsmarknaden den arbetssökande står, desto högre ersättning. Genom att ersättningen betalas ut över tid kan förmågan att skapa varaktig sysselsättning premieras.

3. Myndighetens roll renodlas

Den nya myndighetens roll renodlas dels till att göra en bedömning av de arbetssökandes behov (profilering), samt följa upp den arbetssökandes rättigheter och de krav som ställs på vederbörande. Dels till att följa upp och utvärdera de fristående aktörerna samt till att betala ut deras ersättning efter resultat.

4. Oseriösa aktörer ska hållas borta

Regelverket ska vara stramt. Det ska finnas skarpa kvalitetskriterier och en gedigen kompetens vad gäller kontroll och uppföljning. Skattebetalarnas pengar ska användas effektivt och det ska finnas mycket tydlig uppföljning och transparent redovisning av de aktörer som ansluter sig till det nya systemet för arbetsförmedling. Antalet aktörer ska inte vara fler än att det genom kontroll går att säkerställa att de tjänster som matchningsaktörerna erbjuder är av hög kvalitet och leder till goda resultat. Utformningen bör möjliggöra för lokala eller regionala aktörer. Staten har ett fortsatt ansvar för nyanländas etablering, men det finns exempelvis kommuner som har kapacitet och förmåga att snabbare få nyanlända i jobb och som bör få ta ett större ansvar för nyanländas jobbetablering.

5. Aktörerna ska mätas och rankas efter resultat.

En noggrann uppföljning och ranking av de fristående aktörerna underlättar den arbetssökandes val av stöd, samtidigt som rankningssystemet kan användas för att sortera bort aktörer med dåliga resultat. De fristående aktörerna ska inte kunna selektera bort arbetssökande utifrån förväntad lönsamhet. Val av matchningsaktör får inte heller påverka den statliga myndighetens möjlighet till uppföljning och kontroll av enskilda arbetssökande.

Insatserna ska fokusera på människor som har svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden eller få ett nytt jobb. De arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med god chans att på egen hand få ett jobb kan därmed kraftigt reduceras medan arbetsmarknadspolitiken vässas och riktas mot de som har störst behov.

För vissa individer som ännu inte står redo för arbetsmarknaden ska den nya myndigheten behålla ett övergripande ansvar för arbetsträning och förberedande insatser. Insatser kan då ges i regi av det offentliga, ideell sektor eller arbetsintegrerade sociala företag.

Personer med funktionsnedsättning och som finns i särskilda subventionerade anställningar påverkas inte av reformen. Dessa anställningar fortsätter att gälla i enlighet med den bedömningen som ligger till grund för anställningen.

Arbetsmarknadspolitiken behöver en grundlig renovering. Kristdemokraterna föreslår därför att:

- Halverat anslag till Arbetsförmedlingens förberedande utbildning.
- Arbetsförmedlingens egen arbetsmarknadsutbildning avskaffas.
- Fler platser inom yrkesvuxenutbildningen skapas.
- Flera ineffektiva arbetsmarknadspolitiska program avvecklas.
- Anslaget till Arbetsförmedlingen minskar med 10 procent när många uppgifter försvinner, vilket innebär en besparing på 851 miljoner kronor 2019.
- Höjda lönebidrag för personer med funktionsnedsättningar.

Avskaffa arbetsmarknadsutbildning i AF:s regi – satsa på Yrkesvux
Arbetsförmedlingen ska arbeta med att förmedla jobb, inte främst administrera arbetslöshet. Myndigheten har visat sig inte lämpad att utbilda arbetslösa till att bli mer gångbara på arbetsmarknaden. Resultaten för utbildningarna hos Arbetsförmedlingen är undermåliga. Endast 15,9 procent av deltagarna hade ett arbete utan stöd 90 dagar efter utbildningen.

En arbetsmarknadsutbildning hos Arbetsförmedlingen kan till och med verka kontraproduktivt för chansen att få jobb. När en arbetssökande ska redovisa sina meriter för en möjlig arbetsgivare understryker en arbetsmarknadsutbildning att personen i fråga varit arbetslös en längre tid. En yrkesutbildning på exempelvis Yrkesvux eller Yrkeshögskolan har

inte samma negativa koppling eftersom den som gått en sådan inte per definition måste ha varit arbetslös när han eller hon gick den.

Riksrevisionen utvärderade personer som varslades vid Volvo under åren 2008–2009 och då erbjöds omskolning. Granskningen visade att etableringen mot arbetsmarknaden försenades för de som gick arbetsmarknadsutbildningar jämfört med de som avstått.

Riksrevisionen har i senare granskningar av Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar (RIR 2015:22) kunnat konstatera att en stark fokusering på personer som står långt från arbetsmarknaden skapar incitament att anordna utbildningar som inte nödvändigtvis avser att tillmötesgå en brist på arbetsmarknaden.

Vidare konstaterar Riksrevisionen att Arbetsförmedlingen genom sitt eget analysarbete har funnit att det görs anvisningar där arbetsförmedlaren från början kan förmoda att deltagaren inte kommer att kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Kristdemokraterna lägger i sitt budgetförslag ned arbetsmarknadsutbildningarna, vilket resulterar i en besparing på 1,2 miljarder 2019. Vi satsar istället kraftigt på yrkeshögskola och särskilt på yrkesutbildningar inom Yrkesvux.

4.7 Fler platser i Yrkesvux

Kristdemokraterna bedömer att personer som går yrkesvuxenutbildningar har långt större möjlighet att få ett arbete efter utbildningen än efter en arbetsmarknadsutbildning upphandlad av Arbetsförmedlingen. Den bedömningen bygger tyvärr också på att arbetsgivare troligtvis får en mer negativ uppfattning om en person som gått en arbetsmarknadsutbildning än en som gått annan utbildning.

Yrkesprogramsutredningen som tillsattes av Alliansregeringen 2013 överlämnade sitt betänkande "Välja yrke" (SOU 2015:97) till regeringen i november 2015 med en rad förslag på yrkesutbildningens område. I utredningen identifierades en rad branscher där det råder rekryteringssvårigheter till yrken som inte kräver eftergymnasial utbildning. Det är till exempel kockar, lastbilmekaniker, medicinska sekreterare och installationselektriker. Inom smalare branscher råder det brist på glasmästare, fastighetstekniker, bagare och många fler.

En utbyggnad av antalet Yrkesvuxplatser borde inte bara leda till att fler som idag är arbetslösa får jobb utan att hela samhället fungerar bättre när viktiga bristyrken kan besättas med kunnig personal. Kristdemokraterna satsar 400 miljoner kronor extra på Yrkesvux 2019 och ökar sedan satsningen med 100 miljoner kr per år under 2020-2021. I dessa ingår också en utökad satsning på yrkesutbildning inom sfi.

Sfi med Yrkesutbildning

Yrkesvux är en mycket framgångsrik utbildningsform, medan språkutbildningen genom sfi inte uppvisar samma goda resultat.

Ett skäl till det kan vara att sfi-utbildningen i huvudsak organiseras så att personen först lär sig enbart svenska under flera år och därefter kan börja på en reguljär utbildning. Det gör målet om ett arbete mer avlägset och motivationen riskerar sjunka.

Sfi med yrkesutbildning innehåller sfi-kurser och kurser på gymnasial nivå. En del av utbildningstiden är dessutom praktik inom de yrken som studieanordnaren erbjuder och det ger ofta goda chanser till arbete efter avslutad utbildning. Sfi-kurserna ger kunskap i det svenska språket men är också delvis anpassade för yrkesvalet och arbetsmarknadens krav, i syfte att ge en så relevant kunskap som möjligt i svenska. Utbildningen kan också skapa ett bättre sammanhang och motivation för eleverna att lära sig svenska när målet med utbildningen blir en yrkeskunskap och det finns en tydlig väg till egen försörjning.

Behoven är stora. Mellan 2012 och 2016 växte antalet elever som gick sfi med 40 procent, från drygt 142 000 elever till 199 000. För att kunna erbjuda fler denna typ av utbildning har samverkan mellan kommunerna stärkts senaste åren, genom bl.a. en överenskommelse mellan allianspartierna och regeringen gällande statsbidrag till samverkan i Yrkesvux.

Under 2018 samverkade 289 kommuner och fick därmed del av statsbidraget för att anordna sfi med yrkesutbildning. Behoven och intresset för detta växer och är på många håll nu ett naturligt inslag i utbildningsutbudet. Men utvecklingen går alltför långsamt. Samverkan, tillsammans med ekonomiskt stöd, kan möjliggöra även för mindre kommuner att erbjuda sfi med yrkesutbildning. Det kommer behövas väsentligt mer av denna typ av utbildning, för att korta etableringstiden och lösa de utmaningar vi står inför med en hög arbetslöshet bland främst utrikesfödda, men också för att delvis åtgärda rådande matchningsproblem på arbetsmarknaden. Arbetsgivarna har svårt att få tag på rätt kompetens, oavsett om det gäller låg- eller högutbildade. Under 2017 var bristen stor bland yrken som kökspersonal, hantverkare, byggarbetare, vårdpersonal och lastbils- och maskinförare. Yrkesutbildningen, mot företrädesvis bristyrken, kan lösa en del av den matchningsproblematik som finns på svensk arbetsmarknad. Därför krävs nu reformer så att utvecklingen med kombinationsutbildningar kraftigt påskyndas. Ju fler platser som kommer till stånd inom ramen för kombinerad sfi och yrkesutbildning, desto fler olika yrkesutgångar kan erbjudas.

Verksamheten borde förstärkas kraftigt och det måste bli lättare för nyanlända att få en plats på sfi med yrkesutbildning. Målet måste vara att alla som vill ska kunna erbjudas denna

kombination av utbildning. Att ge de nyanlända goda förutsättningar att både ta till sig av det svenska språket samtidigt som de får en chans att utbilda sig till ett yrke måste prioriteras.

Under 2018 beviljades statsbidrag för 4200 årsplatser av kombinerad sfi och yrkesutbildning. Samtidigt har antalet som läser sfi ökat med ca 14 600 personer per år. Vi menar att denna typ av kombinationsutbildning stegvis skulle kunna bli huvudalternativet för de flesta som ska lära sig svenska språket och det ska därmed erbjudas av alla kommuner, i regional samverkan. Därför föreslår Kristdemokraterna att verksamheten förstärks med 400, 500 respektive 600 miljoner kr per år, vilket innebär en utbyggnad på 8 000 till 12 000 fler platser under perioden. I summan ingår också satsningen på fler platser till yrkesvux generellt.

4.8 Fler och bättre Nystartsjobb

Kristdemokraterna anser att nystartsjobben är en viktig åtgärd för människor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Kostnaderna är låga för att anställa och för staten är styckkostnaden – jämfört med den förra rödgröna regeringens extratjänster – hälften så stor, samtidigt som nystartsjobben är väsentligt mer träffsäkra. Alliansens förslag på Inträdesjobb går också att kombinera med nystartsjobben. Den förra rödgröna regeringen försämrade villkoren i nystartsjobben, genom att både sänka lönetaket och göra det mindre förmånligt för arbetsgivaren. Kristdemokraterna föreslår i sin budgetmotion för 2019 att lönetaket i nystartsjobben höjs från dagens 20 000 kr till 21 000 kr, vilket harmoniseras lönetaket mellan inträdesjobben och nystartsjobben. Detta kostar 200 miljoner kr per år.

4.9 Aveckla extratjänsterna

Extratjänsterna kom tillsammans med traineejobben till efter valet 2014 och var den rödgröna regeringens främsta hopp för att hjälpa de som står långt ifrån arbetsmarknaden. Regeringen lade senare ner traineetjänsterna och fokuserade helt på Extratjänsterna som är subventionerade till 100 procent, ger handledarstöd på 3000 kr och en omfattande bonus på 500 miljoner fördelat till de kommuner som uppfyller en viss kvot. Idag redovisar Arbetsförmedlingen ca 17 600 extratjänster under oktober 2018. Erfarenheter från tidigare program visar att tillfälliga platser på det sätt som extratjänsterna är uppbyggda har särskilt stora undanträngningseffekter, eftersom det finns en möjlighet att temporärt ersätta vikarier med personal från dessa program. Det finns tecken på att detta också är fallet gällande extratjänsterna. 60 procent av de med extratjänst har gymnasial eller eftergymnasial utbildning. Fler än var fjärde extratjänst har gått till någon med eftergymnasial utbildning, enligt siffror från Arbetsförmedlingen.

Få av de med en extratjänst får ett ordinarie jobb, samtidigt som regeringen lägger i snitt 25 600 kr per månad och extratjänst för att ge en sysselsättning till allt från högskoleutbildade till människor som bara kan arbeta med de enklaste uppgifter. Kostnaden kan jämföras med exempelvis ett nystartsjobb som kostar i snitt 12500 kr per månad.

Om platserna är villkorade, och endast ska omfatta arbetsuppgifter som i dag inte utförs, minskar risken för undanträngning. Men då är risken stor att det kommer att handla om förhållandevis okvalificerade uppgifter som endast i liten utsträckning ger ökade yrkeskunskaper. Platserna kommer därmed att ha liten effekt på deltagarnas anställningsbarhet och sannolikheten för att deltagarna får ett reguljärt arbete efter att programtiden avslutats är därför låg. Hittills har siffror från Arbetsförmedlingen visat att endast 6 procent går vidare till ett reguljärt jobb efter extratjänsten. Vi anser därför att extratjänsterna ska avvecklas.

4.10 Avveckla introduktionsjobben

Den förra regeringen slog samman instegsjobb, särskilt anställningsstöd, förstärkt särskilt anställningsstöd och traineejobben och istället skapades insatsen Introduktionsjobb. Kristdemokraterna anser att introduktionsjobben bör avvecklas.

Personer som idag omfattas av dessa åtgärder bör ha goda chanser att kunna få nystartsjobb eller Alliansens inträdesjobb, alternativt en kombination av dessa. En andel av personerna kan även antas få reguljära jobb eftersom undanträngningseffekten enligt studier är hög i flera program.

Personer som idag befinner sig i dagens olika subventionerade anställningar bör ha goda chanser att kunna få nystartsjobb eller alliansens inträdesjobb eller en kombination av dessa. En andel av personerna kan även antas få reguljära jobb eftersom undanträngningseffekten enligt studier är hög i flera program.⁶ Kristdemokraterna räknar därutöver med att vissa deltagare i anställningsstöd kommer att hamna i någon form av ersättningssystem för en tid, vilket finansieras i vår budget.

4.11 Avveckla moderna beredskapsjobb

Med moderna beredskapsjobb ska myndigheter kunna anställa någon som varit arbetslös i jobb- och utvecklingsgarantin under 450 ersättningsdagar, nyanlända med etableringsplan som är högst 12 månader gammal eller personer som haft uppehållstillstånd i upp till 36 månader. Den subventionerade anställningen kan vara i tolv månader för att sedan kunna förlängas i tolv ytterligare månader. Det arbete som utförs får dock inte vara i någon del av myndighetens verksamhet som erbjuder tjänster på en marknad. Det får inte heller föreligga

---

⁶ Calmfors 2001, Riksrevisionen 2006

arbetsbrist i myndigheten sedan tolv månader. Vid en granskning som gjordes under våren 2017 visade sig två av tre moderna beredskapsjobb vara tillsatta att arbeta på Arbetsförmedlingen. I oktober 2018 var 2400 beredskapsjobb tillsatta.

En rapport från Statskontoret som kom i oktober 2017 visade också att en majoritet av de statliga beredskapsjobben gått till högutbildade. Detta trots målsättningen om att skapa enkla jobb till personer som befinner sig långt från arbetsmarknaden. Statskontorets rapport visade också att hos 60 procent av myndigheterna som inrättat beredskapsjobben, förekom att personerna som fått jobben tidigare haft en praktikplats inom en annan arbetsmarknadsinsats. Samma personer återkommer därmed i nya insatser utan att på allvar ges möjlighet att få fäste på arbetsmarknaden. Det är uppenbart att detta inte utgör en effektiv åtgärd. Kristdemokraterna föreslår därför att anställningssubventionen moderna beredskapsjobb avvecklas.

4.12 Neddragning av Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag

Arbetsförmedlingen är en av Sveriges största myndigheter och åtnjuter tyvärr ett mycket lågt förtroende hos såväl allmänhet som arbetsgivare. Myndighetens arbete behöver effektiviseras. Kristdemokraterna har ovan presenterat flera reformer som syftar till detta. Om förslagen genomförs blir Arbetsförmedlingens uppdrag mindre omfattande. Dels genom inträdesjobben som myndigheten överhuvudtaget inte hanterar och dels genom att programmen man hanterar blir färre. Det är därför rimligt att en neddragning görs på 10 procent av förvaltningsanslaget 1:1, vilket motsvarar 851 miljoner kronor för år 2019.

4.13 Trygga anställningar

För Kristdemokraterna är det viktigt med socialförsäkringssystem som både ger trygghet för den enskilde i samband med exempelvis sjukdom eller arbetslöshet och som är utformade så att de hjälper människor tillbaka till arbete. När det gäller arbetslöshetsförsäkringen tycker vi att alla som arbetar och som uppfyller villkoren för försäkringen bör omfattas av försäkringen. En allmän och obligatorisk a-kassa behöver utredas på nytt. I väntan på en sådan reform menar vi att det är angeläget att stimulera fler att vara med i en a-kassa och få del av det inkomstskyddet vid arbetslöshet. Vi föreslår därför att en skattereduktion för a-kasseavgift införs från 2021.

Under lång tid räknades taket i a-kassan inte upp, vilket bidrog till att urholka försäkringens betydelse. Samtidigt pekar forskningen återkommande på samband mellan en högre ersättning och lägre sysselsättning. Regeringen genomförde en relativt kraftig höjning av taket i arbetslöshetsförsäkringen. Det är en ökning som tillsammans med regeringens

kraftiga skattehöjningar och företagsfientliga politik riskerar att leda till kraftigt ökad arbetslöshet. Vi förordar därför en nivå för a-kassan där taket sätts till 760 kronor per dag under de 300 första dagarna och därefter 680 kronor per dag.

Vi motsätter oss den utökning av möjligheten att erhålla ersättning från arbetslöshetsförsäkringen på deltid som den rödgröna regeringen införde. Vårt mål med sjukförsäkringen är att den ska vara trygg för den som saknar arbetsförmåga på grund av sjukdom. Den som har eller kan återfå en arbetsförmåga ska få hjälp och gott stöd för att komma åter i arbete. Något annat vore ett slöseri på mänskliga och samhällsliga resurser.

Därför är det oroväckande att den tidigare rödgröna regeringen slopade den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen. Enligt flera remissinstanser leder detta till att de långa sjukfallen ökar ytterligare. Ju längre sjukskrivningen pågår desto sämre chans att komma tillbaka. Dessutom riskerar förslaget att minska de drivkrafter som i dag finns för såväl myndigheter som den enskilde att sätta in kraftfulla resurser för att möjliggöra återgång till arbete. Vi är oroadade över att regeringen återigen riskerar att människor lämnas utan insatser i långa passiva sjukskrivningar, vilket innebär ett stort slöseri med mänskliga resurser och ett stort lidande för den enskilde.

4.14 Lönestöd

Cirka 74 800 personer har idag en anställning med någon form av lönestöd. Uppföljningar av lönestöd visar att många personer har en anställning med detta lönestöd under lång tid, trots att tanken är att bidraget ska löpa i 4 år. Taket för denna ersättning är för närvarande 18 300 kronor per månad. Avsikten med en lönestödsanställning är inte att ersättningsbeloppet ska utgöra taket för personens löneutveckling. Så har det dock i praktiken blivit.

Ett högre ekonomiskt stöd skulle sannolikt ge fler möjlighet till anställning. Det skulle också öka legitimiteten för de särskilda lönestöden och stärka sambandet mellan individens arbetsförmåga och lönesubventionens storlek. Insatsens effekt undergrävs och sambandet tappas när inte arbetsgivaren kompenseras.

Den förra rödgröna regeringen aviserade höjningar av lönebidraget så att det skulle uppgå till 19 100 kronor 2019 och till 20 000 kronor 2020. Med anledning av principerna för övergångsbudgeten höjs dock inte lönebidraget enligt tidigare aviseringar. Därför tillskjuter Kristdemokraterna 382 miljoner kr 2019, 1 019 miljoner kr 2020 och 1 324 miljoner kr under 2021 och höjer därmed lönebidraget enligt plan.

Höjningarna stärker förutsättningarna för ökad sysselsättning och förbättrar arbetsmarknadsdeltagandet för personer med funktionsnedsättning. Det ger också en större bredd i arbeten för personer som har en anställning med stöd.

Samhall är en statligt ägd aktör som skapar meningsfulla och utvecklande arbeten åt personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Samhalls förutsättningar att introducera framförallt unga till arbetsmarknaden skulle förbättras om de gavs möjlighet att erbjuda tillfälliga anställningar. Detta givetvis under förutsättning att anställningstryggheten inte försämras för de som nu är anställda i Samhall.

För att fler ska kunna få jobb inom Samhall AB och för att arbetslösheten i målgruppen ska minska satsar Kristdemokraterna 190 mkr 2019–2021, så att 1 000 nya platser kan beredas. Därmed avvisar vi en del av den tidigare regeringens satsning på Samhall och lägger inte tillbaka de effekter som uppstår av övergångsbudgetens principer. Kristdemokraterna satsar istället på andra åtgärder som bättre motsvarar de behov som finns på arbetsmarknaden. Exempelvis genom en satsning på arbetsintegrerade sociala företag.

4.15 Lån till körkort

Arbetslösa har idag möjlighet att få CSN-lån för att ta körkort. Många jobb kräver B-körkort eller tyngre och har man inte det minskar möjligheterna till att söka och få ett jobb. Dessa jobb är dessutom ofta bra instęp för många av de som inte har högskoleutbildning eller andra högre kvalifikationer. Det gör att vägen in i jobb skulle kunna underlättas om dessa personer hade en bättre möjlighet att skaffa sig körkort.

Möjligheten att söka lån under vissa villkor har funnits sedan halvåret 2018. Redan nu har låneutrymmet för CSN-lånet till körkort använts upp. Den förra rödgröna regeringen meddelade i budgetpropositionen för 2018 att låneutrymmet skulle trappas upp under kommande tre år. I och med principerna för övergångsbudgeten tillskjuts inte pengarna i enlighet med föregående budget. Därmed kommer låneutrymmet fortsätta vara 151 miljoner kr per år. Kristdemokraterna menar att reformen kan minska arbetslösheten bland de grupper som idag har svårast att få jobb på arbetsmarknaden. Det finns även brist på arbetskraft inom de yrkeskategorier som träffas av reformen. Kristdemokraterna tillskjuter därför 369 miljoner kr för 2019, 446 miljoner kr per år 2020-2021 i enlighet med de aviseringar som tidigare gjorts. Kristdemokraterna anser att det bör övervägas om reformen, efter en utvärdering, ska utvidgas till att omfatta fler

4.16 Fler växande företag

Sverige behöver ett företagsklimat som lägger grunden för fler jobb. Nya jobb kan inte kommenderas fram av politiker i riksdag eller regering. De skapas främst när människor finner det mödan värt att starta och utveckla ett företag, förverkliga en idé och riskera sitt sparkapital. Kristdemokraterna slår vakt om ett livskraftigt näringsliv som kan skapa fler arbetstillfällen och ökad tillväxt.

Vi lägger därför en rad förslag om enklare regler, ökad tillgång på riskkapital och konkurrenskraftiga skatter. Vi föreslår exempelvis borttagen särskild löneskatt för den som anställer äldre personer och slopade arbetsgivaravgifter för unga utan gymnasieexamen och nyanlända, i enlighet med alliansens förslag på inträdesjobb. Vi föreslår kraftigt breddat optionsprogram för unga och växande företag. Vi har medverkat till att stoppa den tidigare regeringens skattehöjningar på entreprenörer och den exitskatt som föreslogs. Vi bygger ut RUT-avdraget kraftigt. Med fyra år av rödgrön skattehöjarpolitik har företagsklimatet försämrats.

En grundförutsättning för ett gott företagsklimat är att företag har råd och möjlighet att anställa. Vi vet att en majoritet av de nya jobben växer fram i små och växande företag.

Bättre regler för personaloptioner

Vi föreslår mer konkurrenskraftiga skatter på delägarskap för nyckelpersoner i växande företag. Många småföretagare jobbar långa timmar med låg lön i början. Därför har de sällan möjlighet att erbjuda marknadsmässiga löner till nyckelpersoner. För att underlätta för små företags rekrytering av kompetent arbetskraft vill vi göra det enklare och mer konkurrenskraftigt att erbjuda anställda incitamentsprogram och delägarskap.

Vår ingång är att regelverket bör förenklas och göras mer konkurrenskraftigt, samtidigt som grundläggande skatterättsliga principer beaktas, så att det blir lättare för växande företag att attrahera och behålla centrala medarbetare. Den utredning som gjordes förra året kom med förslag som Kristdemokraterna anser är för smala och ligger på en för låg nivå. Regeringen har sedan gått fram med ett förslag till incitamentsprogram, genom personaloptioner. Men förslaget exkluderar för många och är för lite generöst. Vi vill se mer omfattande möjligheter för företagen att använda incitamentsprogram och avsätter därför 600 miljoner per år för sänkt skatt på personaloptioner.

Enklare att bli och vara företagare

Vi vill också införa en garanti för företagen att de bara ska behöva lämna en och samma uppgift en gång till myndigheterna. Det innebär att en företagare bara lämnar in uppgifter en gång på en plats och att dessa uppgifter därefter slussas vidare till aktuell myndighet. Det skulle påtagligt minska tiden som företag idag behöver lägga på administration och öka tiden de kan lägga på sin kärnverksamhet, nämligen att skapa värde och jobb.

Ett annat viktigt område är att sänka trösklarna till företagande så att fler ges möjlighet att förverkliga sina idéer och skapa arbete åt sig själv och andra. Ett sätt att göra det är att sänka kravet på aktiekapital från 50 000 till 25 000 kronor. Dagens regelverk stänger ute för många potentiella företagare och bör anpassas till nya företags verkliga behov av eget kapital.

Det statliga riskkapitalet måste reformeras och effektiviseras så att det i högre grad kompletterar privat riskkapital. Detta vill vi göra genom så kallade fond-i-fond-lösningar, där statligt riskkapital från början samverkar med privata fonder för att nå mindre och växande företag. Särskilt viktigt är det att stötta företag med stor tillväxtpotential i ett tidigt skede. Vi ser positivt på principerna i den utredning som presenterades i våras med ett förslag om hur investeringar i företag i tidiga utvecklingsfaser skulle kunna underlättas. Samtidigt är det viktigt att effekterna på redan existerande fonder måste analyseras noggrant för att fortsatt garantera att det statliga riskkapitalet är tillgängligt i hela landet.

Värna och utveckla tjänstesektorn

Många får sitt första jobb inom någon del av tjänstesektorn. Av den anledningen – och givet det arbetsmarknadspolitiska läge som det redogörs för ovan – är det viktigt att tjänstemarknaden får möjlighet att utvecklas och vidgas. Utöver att ge jobb till personer i behov av arbete ger en växande tjänstesektor positiva effekter för såväl tidspressade barnfamiljer som för äldre i behov av extra stöd i hemmet. Kristdemokraterna var tidigt ute med den idé som idag utgör RUT-avdraget och som av många används för att göra livet lite lättare att leva. Grundidén med skattereduktion för hushållsnära tjänster är nämligen just att det ska vara vardagsnära servicetjänster som många i samhället kan ta del av, om kostnaderna är lägre. Samtidigt har RUT-avdraget möjliggjort en helt ny arbetsmarknad och motverkat svartarbete. Över 20 000 personer är sysselsatta inom hemservicebranschen. Efter valet 2014 halverade den tidigare rödgröna regeringen takbeloppet i RUT-avdraget till 25 000 och reducerade också antalet tjänster som avdraget omfattar. Försämringen av RUT gav tydliga negativa effekter för branschens tillväxt och kundernas efterfrågan. Det bedöms ha lett till att jobb har försvunnit och att svartarbetet istället har ökat.

Kristdemokraterna vill tredubbla taket för RUT till 75 000 kr och att avdraget ska omfatta fler tjänster. Vi vill dessutom se en utveckling av RUT-avdraget där fler former av tjänster ges en lägre skattebelastning. Vi vill bredda RUT-avdraget till följande områden:

- Trygghets-RUT: ex. tillsyn av hem vid resa eller frånvaro.
- Tvätt-RUT: ex. tvätt av kläder som sker utanför hemmet. Det gäller dock ej industriell tvätt.
- Flytt- och hämt-RUT: ex. flytt av bohag inom samma bostad, hämtning och lämning av återvinning, bortforsling av trädgårdsavfall samt plantering av växter i trädgård.

Kristdemokraterna avsätter totalt 730 miljoner kronor per år under tre år för att återställa och utvidga RUT-avdraget 2019, vilket regleras under skattesubventioner på statens inkomster.

5. Skattesänkningar för alla- mer till de som jobbar

Den dåvarande rödgröna regeringen använde en betydande del av reformutrymmet till att bygga ut det offentliga åtagandet – endast en liten del går tillbaka till hushållen i form av skattelättnader. Under den förra mandatperioden höjde de skatterna med 60 miljarder kr.

Kristdemokraterna vill se ett lägre skattetryck och har därför flera förslag på sänkta skatter för framförallt pensionärer, barnfamiljer och för dem som har svårare att komma in på arbetsmarknaden. Det minskar marginaleffekterna för dem som går från bidrag till arbete och ökar drivkrafterna till högre utbildning. Detta kan vi göra trots att vi lägger väsentligt mer pengar än övergångsregeringens budget på att stärka välfärdens kärnverksamheter. .

Genom att säga nej till flera utgiftsökningar och mindre lämpliga inkomstminskningar har Kristdemokraterna utrymme i sin budget att föreslå en bred skattesänkning för alla hushåll. För att göra det mer lönsamt att arbeta och att ha arbetat är skattesänkningen konstruerad så att de som jobbar och de som är pensionärer får dubbelt så stor skattelättnad som de som har försäkringsinkomster.

Med denna skattereduktion kompenseras hushållen flera gånger om för de högre kostnaderna för bostadslån som uppstår med något sänkta ränteavdrag.

Personer med arbetsinkomster, pension och näringsinkomster får en skattesänkning på ca 0,7 procent av inkomsten upp till 40 000 kr. Det innebär upp till 260 kr per person i

skattesänkning. För en snittsvensk med 30 000 kr innebär det en skattelättnad på 200 kr i månaden.

Men även personer som inte uppbär arbetsinkomst omfattas alltså av förslaget på skattelättnad. För de med A-kassa, föräldrapenning, förtidspension och aktivitetsersättning är skattesänkningen hälften så stor - 0,34 procent av inkomsten. På det här sättet får både arbetstagare och den som uppbär ersättningar eller bidrag en skattesänkning, men den är större för arbetstagaren, vilket bidrar till att göra det mer lönsamt att arbeta.

Förslaget om en skattesänkning till alla kostar drygt 15 miljarder 2019 och ökar sedan till 16 miljarder kr 2021.

Tabell 4: Kristdemokraternas förslag på bred skattesänkning

Skattesänkning per inkomst (avrundade siffror)			
Inkomst (arbete + pension)	Per år	A-kassa mm	Per år
10 000 kr	800 kr	10 000 kr	400 kr
12 000 kr	970 kr	12 000 kr	480 kr
14 000 kr	1 100 kr	14 000 kr	560 kr
16 000 kr	1 300 kr	16 000 kr	640 kr
18 000 kr	1 450 kr	18 000 kr	720 kr
20 000 kr	1 600 kr	20 000 kr	800 kr
22 000 kr	1 800 kr	22 000 kr	880 kr
24 000 kr	1 900 kr	24 000 kr	970 kr
26 000 kr	2 100 kr	26 000 kr	1 050 kr
28 000 kr	2 200 kr	28 000 kr	1 100 kr
30 000 kr	2 400 kr	30 000 kr	1 200 kr
32 000 kr	2 600 kr	32 000 kr	1 300 kr
34 000 kr	2 700 kr	34 000 kr	1 400 kr
36 000 kr	2 900 kr	36 000 kr	1 450 kr
38 000 kr	3 100 kr	38 000 kr	1 500 kr
40 000 kr	3 200 kr	40 000 kr	1 600 kr
Vid 40 000 kr nås taket i skattesänkningen.			

5.1 Höjd brytpunkt och återställt jobbskatteavdrag

För att göra det lönsamt för personer att exempelvis vidareutbilda sig till specialistsjuksköterska eller bli chef inom äldreomsorgen avvisar vi regeringens förändring av skiktgränserna som gör att betydligt fler vanliga löntagare får betala statlig skatt. Under 2014 betalade 22 procent av alla barnmorskor statlig inkomstskatt. Fyra år senare betalade 26 procent statlig inkomstskatt.⁷ Ökningen av andelen syns också inom poliskåren, där var

⁷ RUT 2018:1173

tredje nu betalar extra 20 procent på den lön som överskjuter brytpunkten. Konsekvensen blir minskade incitament att jobba en extra timme, vilket många inom exempelvis vården och polisen ställs inför. Därför höjer vi brytpunkten i den statliga inkomstskatten 2019 och därefter med 3,1 miljarder kr per år. Det höjer brytpunkten till 40 500 kr i ett första steg, vilket gör att färre behöver betala statlig inkomstskatt på sin lön.

Vi återställer även jobbskatteavdraget för de som tjänar över 50 000 kronor i månaden, vilket ökat marginalsatserna på löneinkomster väsentligt under den gångna mandatperioden. Vi påbörjar återställningen 2020 och avsätter 1,8 miljarder kr per år för detta.

5.2 Jobbskatteavdrag för föräldrar

Barnåren är ofta ekonomiskt betungande. Utgifterna ökar kraftigt och deltidsarbetet ökar vilket minskar de totala inkomsterna. För att stärka barnfamiljernas ekonomi Kristdemokraterna föreslår därför ett jobbskatteavdrag för föräldrar. Satsningen är omfattande och införandet sker därför i två steg. 2019 innebär skattelättnaden 250 kr per förälder och fullt utbyggt – 2021 - ger skattereduktionen 500 kronor per förälder och månad. I ett hushåll där två föräldrar arbetar blir därför skattesänkningen 1000 kr per månad.

För att värna små barns tid med sina föräldrar ska skattereduktionen för föräldrar till barn som är 0-3 år inte bara omfatta förvärvsinkomster utan även föräldrapenning, men även andra försäkringsinkomster som, a-kassa och sjukförsäkring.

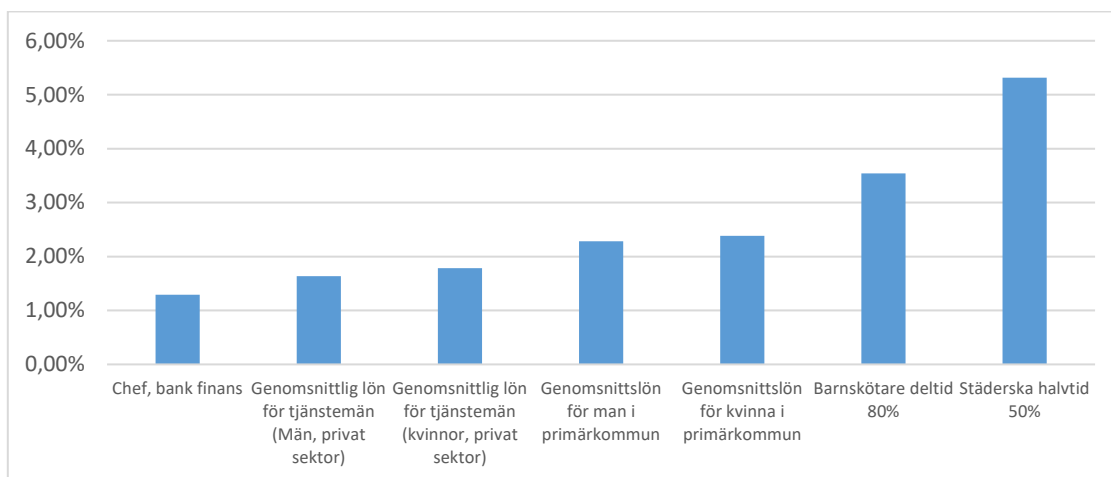
Skattesänkningen kallas jobbskatteavdrag eftersom den riktar sig till föräldrar som förvärvsarbetar på samma vis som det jobbskatteavdrag som alliansregeringen införde i flera steg från 2007.

Jobbskatteavdraget för föräldrar är dock, till skillnad från vanliga jobbskatteavdraget, en fast skattereduktion som uppgår till 500 kr per förälder/vårdnadshavare per månad. Det gör att förslaget har en fördelningspolitisk profil som gynnar föräldrar som är låginkomsttagare, genom att dessa får behålla en större andel av sin lön efter skatt än föräldrar som är höginkomsttagare. Det gör också att ett deltidsarbete med små arbetsinkomster blir väsentligt mer lönsamt.

Jobbskatteavdrag för föräldrar ökar jämställdheten
Kvinnor och mäns inkomster är inte jämställda. Enligt SCB är inkomstskillnaden 13 procent som bara delvis kan förklaras av reella faktorer. Eftersom jobbskatteavdrag för föräldrar är en fast skattereduktion fungerar därför skattesänkningen utjämnande. I diagrammet nedan

framgår hur mycket disponibelinkomsten ökar i olika inkomstlägen för arbetande föräldrar. För högre tjänstemän blir inkomstskillnaden drygt en procent. För en halvtidsarbetande städerska uppgår inkomstökningen till över 5 procent.

Figur 2: Ökning disponibelinkomst procent, med 500 kr Jobbskatteavdrag för förälder

Källa: SCB och egna beräkningar

En problematik som uppstår vid låga löner är att det inte lönar sig för en förälder att ta ett arbete, då försörjningsstöd och bostadsbidrag räknas av eller helt försvinner. Därför anser Kristdemokraterna att skattesänkningar särskilt bör inriktas mot hushåll som går från bidrag och ersättningar till arbete. Tillsammans med det dubbla jobbskatteavdraget för personer som varit långtidsarbetslösa eller finns i utsatta grupper på arbetsmarknaden utgör jobbskatteavdraget för föräldrar en stark drivkraft till arbete.

5.3 Främja sparande- sänk skatten på ISK

Kristdemokraterna anser också att sparande och investeringar ska främjas.

Kristdemokraterna var med och införde den nya sparformen ISK (investeringssparkonto), som snabbt har blivit en populär sparform. Sparformen innebär ingen vinstskatt, utan är konstruerad som en schablonskatt på hela kapitalets värde. Reformen har underlättat väsentligt för vanliga sparare att hantera sitt sparkapital i aktier och fonder, då inga försäljningar behöver deklarerars och då det inte uppstår några inlåsnings effekter till följd av orealiserade vinster som beskattas när en fond eller aktie säljs. Den dåvarande rödgröna regeringen höjde skatten två gånger under den förra mandatperioden. I en normal räntemiljö är det en väsentlig försämring av sparformen. Det underminerar också de långsiktiga spelreglerna i sparformen att ändra förutsättningarna i sämre riktning. Intresset för sparande riskerar minska när lönsamheten för spararna försämras genom politiska beslut.

Kristdemokraterna vill därför sänka skatten till nivån före höjningen. Det kostar 790 miljoner kr per år och finansieras i budgeten.

6. Stärk familjerna

På familjepolitikens område föreslår Kristdemokraterna en rad ytterligare reformer för att stärka familjerna. Dessa beskrivs mer ingående i utgiftsområdesmotion 12 och i korthet nedan. De offentligfinansiella effekterna sammanfattas i slutet av avsnittet.

6.1 Höjt bostadsbidrag

Kristdemokraterna vill fortsätta att prioritera de familjer som lever i ekonomisk utsatthet. Bostadsbidraget är det familjepolitiska stöd som bäst når barnhushåll med låg ekonomisk standard, och många av de barnfamiljer som får bostadsbidrag är familjer med ensamstående föräldrar. Bostadsbidraget är alltså av särskilt stor betydelse för ensamstående föräldrar som oftast är kvinnor. Dessa barnfamiljer lever under knappa ekonomiska omständigheter.

För att stärka ekonomin för de barnfamiljer som har den sämsta ekonomin och därmed öka deras marginaler vill vi höja det särskilda bidraget för hemmavarande barn med 350 kronor per månad för ett barn, 425 kronor per månad för två barn och 600 kronor per månad för tre eller fler barn. Det gynnar de som bäst behöver det. Genom förbättringarna i bostadsbidraget får familjer med lägre inkomster ett stöd ända tills barnen blir 18 år. VI avsätter 900 miljoner kr per år 2019-2021.

6.2 Barnomsorgspeng för egna barn införs

Kristdemokraterna vill också att det ska finnas möjlighet för föräldrar att få barnomsorgspeng för omsorg om enbart egna barn i hemmet. För att få del av barnomsorgspeng för egna barn bör kraven på pedagogiskt innehåll inte vara lika högt ställda. Barnomsorgspengen ska uppgå till 6 000 kronor per barn och månad, betraktas som inkomst och vara skattepliktig. Barnomsorgspeng gäller för egna barn fram till treårsdagen, och kan inte tas ut samtidigt som föräldraförsäkring eller ersättningar från andra socialförsäkringssystem. Vi avsätter 1 300 miljoner kronor per år 2019-2021 under utgiftsområde 16 för att införa en barnomsorgspeng för egna barn.

6.3 Stärkt pensionsrätt för föräldrar

Dagens kvinnor som är ålderspensionärer har i regel lägre pension än motsvarande män. Det beror på att kvinnor har en lägre pensionsgrundande inkomst än män, vilket i sin tur

huvudsakligen grundar sig på ojämlikheter i lönestrukturen och på att kvinnor historiskt i genomsnitt har arbetat färre år än män. En bidragande orsak till det är att kvinnor tar ut en större del av föräldraledigheten och att de oftare går ner i deltid när barnen är små.

För att ytterligare kompensera de föräldrar som går ner i arbetstid, eller är hemma med sjuka barn i större utsträckning – vilket fortfarande oftast är kvinnor – vill vi utöka antalet barnrättsår från fyra till fem. Dessutom föreslår Kristdemokraterna att den generella jämförelseinkomsten i barnrättsåren höjs från 75 procent till 85 procent, så att de med lägst inkomst får en högre pensionsrätt.

Detta är förslag som också Pensionsmyndigheten har fört fram. Enligt myndigheten uppskattas dessa förändringar minska gapet mellan mäns och kvinnors intjänande till den allmänna pensionen med cirka 0,8 procentenheter.

Införandet av ytterligare ett barnrättsår samt höjning av jämförelseinkomsten i barnrättsåren beräknas kosta 2,4 miljarder kronor årligen. Vi finansierar förslaget genom att föreslå avskaffande av pensionsrätt för studieår, något som Pensionsmyndigheten också har föreslagit.

6.4 Minskade barngrupper i förskolan

Skolverkets föräldraundersökning visar att föräldrar är nöjda med personalens arbete och pedagogiken. Mindre nöjda är de däremot med barngruppernas storlek. Enligt Skolverket visar både myndighetens egna rapporter och Skolinspektionens kvalitetsgranskning att såväl personal som föräldrar anser att barngrupperna är för stora. Forskning visar också att personalen anser att det är för många barn i flera av dagens förskolegrupper.

Skolverket ger som riktmärke för antalet barn i barngrupp på förskolan 6–12 barn för barn i åldern 1–3 år respektive 9–15 barn för barn i åldern 4–5 år. Om det vore så att riktmärket om barngrupper följdes så skulle vi ha skäl att vara förhållandevis nöjda. Men Skolverket konstaterar istället att det är en ”svår situation med stora barngrupper på många håll runt om i landet”. Mer än 55 procent av de allra minsta barnen vistas dagligen i barngrupper som ligger långt över Skolverkets riktvärde om maximalt antal barn.

Läraryrskommitténs enkät bland 1294 förskollärare 2017 visar att var tredje förskollärare arbetar med en barngrupp som bestod av 21 barn. Pedagoger som jobbar i förskolan vittnar om en ohållbar situation. Professor Hugo Lagercrantz, som forskar om barnhjärnans utveckling på KI, menar att för stora barngrupper kan utsätta barn för en stress som kan få

allvarliga konsekvenser för barnens utveckling. Utöver försämrad anknytning riskerar stressen att leda till bland annat koncentrationssvårigheter och försämrad inlärningsförmåga. I Skolverkets genomgång av forskningen relaterad till barngruppers storlek står det: "Om en barngrupp blir för stor riskerar de positiva effekterna av att vistas i en grupp att bytas till sin motsats. Relationer kan bli svåra att överblicka för barnen vilket kan skapa en känsla av anonymitet och otrygghet, något som i sin tur kan leda till ett aggressivt beteende eller andra yttringar såsom trötthet, nedstämdhet och håglöshet." Barngruppernas storlek har också betydelse för barns utveckling och lärande.

Det finns ett statsbidrag som kommuner kan ansöka om för att minska barngrupperna i förskolan. Det har visat sig att många fler söker bidraget än vad bidragets nivå medger. Vi vill därför öka statsbidraget för att minska barngrupperna. Vi anser däremot att det måste vara ett tydligare mål att de som söker bidraget ska sträva efter Skolverkets riktmärke om max 12 barn i småbarnsgrupperna och max 15 barn i grupper för barn i åldern 4-5 år.

Den allvarliga utvecklingen med stora barngrupper måste brytas. Föräldrar ska kunna känna sig trygga med att det finns tid och en famn att krypa upp i för deras barn. Förskolepersonalen ska kunna känna sig trygga med att de ska få goda förutsättningar för att utföra sitt fantastiska arbete.

Kristdemokraterna föreslår därför en ny lag om att barn som är tre år och under inte ska behöva tillhöra grupper som är större än 12 barn. Vi menar att staten behöver ta huvudansvaret för att säkra finansieringen men att också kommuner och föräldrar behöver bidra. Vi föreslår därför en finansieringsmodell i tre delar.

- Höjd maxtaxa. Sedan maxtaxan på förskolan infördes för 16 år sedan har inkomsttaket för föräldrar bara höjts marginellt samtidigt som barngruppernas storlek ökat kraftigt. Från 42 000 kronor i månaden per hushåll till 46 080 kr i år. Vi föreslår därför att taket i maxtaxan höjs från dagens 46 080 till 55 296 kronor. Det skulle innebära en avgiftshöjning med maximalt 276 kronor per månad för första barnen och 92 kronor för tredje barnet. Hushåll med inkomster under 46 080 berörs inte alls.
- Kommunerna ökar sina investeringar i förskolan med 1,2 miljarder per år. Detta innebär att kommunerna skjuter till lika mycket som föräldrarna bidrar med genom den höjda maxtaxan.
- Staten skjuter till drygt 2 miljarder kronor för att införa en lag om max 12 barn i småbarnsgrupperna.

6.5 Fritidspeng för barn i familjer med svag ekonomi

Cirka sju procent av Sveriges barn bor i hushåll som får ekonomiskt bistånd. Statistiken visar även att barn och unga i ekonomiskt utsatta familjer är underrepresenterade i organiserade fritidsverksamheter. Därför är det viktigt att de får samma förutsättningar att utöva fritidsaktiviteter som andra barn. Vi anser precis som Barnombudsmannen, Rädda Barnen, Föreningen Sveriges socialchefer och andra remissinstanser att regeringens borttagande av fritidspengen var fel. Kristdemokraterna vill fortsätta med denna satsning och utöka den ytterligare för att stärka möjligheten för barn i dessa familjer att få en aktiv fritid under hela året, även under sommarlovet. Vi avsätter därför 200 miljoner för att återinföra och utöka fritidspengen.

6.6 Ökad samverkan mellan fritids och idrottsrörelsen

Många föräldrar har idag svårt att få ihop vardagspusslet där de ska hämta på fritids, stressa hem och sedan ta sig iväg till barnets träning på kvällen. Tyvärr riskerar det leda till att många barn inte får möjlighet att träna trots ett stort behov av rörelse och träning hos barn idag. För att underlätta familjelogistiken och se till att fler får chansen att träna vill Kristdemokraterna att en del av barnens träning ska kunna ske på fritidstid. Vi avsätter 100 miljoner årligen för att stimulera samverkan mellan idrottsklubbar och fritidshemsverksamheten.

6.7 Föräldrapenning för nyanlända föräldrar med små barn

Kristdemokraterna stödjer den begränsning av rätten till föräldrapenning för föräldrar som bosätter sig i Sverige med barn som är två år eller äldre, enlighet med den migrationspolitiska överenskommelsen. Det är rimligt att föräldrar med lite äldre barn får färre antal föräldrapenningdagar än föräldrar med barn under två år. Däremot motsätter vi oss den samtidigt införda begränsningen av föräldrapenningen för föräldrar som kommer till Sverige med barn som är endast ett år gamla. Partiets uppfattning är att barn som är upp till två år är att betrakta som mycket små och därmed i stort behov av sina föräldrar för omsorg och anknytning. Vad gäller detta har bland andra Barnombudsmannen, Svenska Läkarföreningen och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd anfört liknande uppfattningar. Till följd av att vi inte vill begränsa föräldrapenningdagar för nyanlända föräldrar med barn under två år utökas anslaget 1:2 med drygt 70 miljoner kronor för varje år.

6.8 Höjt adoptionsbidrag

Kristdemokraterna har länge föreslagit en höjning av adoptionsbidraget för att i större utsträckning täcka de faktiska kostnaderna kring adoptionen och för att förhindra att ekonomiskt svaga grupper helt utestängs från möjligheten att adoptera. Vi höjer därför adoptionsbidraget från 75 000 kronor till 90 000 kronor och avvisar regeringens tidigare besparing på anslaget. Anslaget tillförs därmed 12 miljoner kronor år 2019.

6.9 Föräldrastöd och föräldrautbildning

Föräldrarna är de viktigaste personerna i ett barns liv. Det finns situationer då föräldrar upplever svårigheter i sitt föräldraskap eller har behov av stöd för att hantera nya situationer. Det offentliga ska inte ta över föräldrarnas roll. Däremot ska det offentliga erbjuda stöd och hjälp i föräldrarnas viktiga uppgift. Stöd till föräldrarna är också ett stöd till barnen.

Vi vill därför öka tillgången till föräldrautbildning genom att göra det obligatorisk för kommunerna att erbjuda två föräldrastödsprogram under barnets uppväxt; ett när barnet är mindre och ett när barnet är i tonåren. Vi avsätter 176 miljoner kronor för detta ändamål.

6.10 Familjerådgivning och familjerådgivningscheckar

Enligt Socialstyrelsen visar studier att familjerådgivningen kan bidra till förbättrade parrelationer, ett funktionellt familjeklimat samt förbättrad hälsa. Satsningar på familjerådgivning och föräldrastöd är således ett bra sätt att främja familjestabilitet och att förbättra situationen för barnen. Familjerådgivning och föräldrastöd är förebyggande barnavårdsarbete.

När ett par blir föräldrar för första gången vill vi därför att de får en gratischeck till familjerådgivningen som de kan nyttja om de vill eller har behov av det. Tillsammans med denna check ska information finnas som beskriver vad familjerådgivningen kan erbjuda. Vi avsätter 80 miljoner kronor för detta ändamål.

6.11 Inför sociala utfallskontrakt

Kommuner och landsting brottas idag med ett växande utanförskap, integrationssvårigheter och ett allt mer utmanande tryck på välfärden. Samtidigt finns det externa aktörer som vill vara med och bidra med kapital till sociala investeringar och effektiva lösningar på samhällsproblem. En variant av detta är s.k. sociala utfallskontrakt. En lösning som prövats framgångsrikt i främst Storbritannien och USA. I sociala utfallskontrakt investerar en extern finansiär pengar i ett offentligt socialt projekt för att uppnå definierade

mål som motsvarar såväl mänskliga som ekonomiska vinster för den offentliga parten. Denna modell för att genomföra sociala investeringar är utvecklad utifrån internationellt testade modeller för utfallsbaserad finansiering.

Ett socialt utfallskontrakt börjar med att en offentlig part (kommun och landsting) identifierar ett problem i samhället som de vill lösa genom att investera i det identifierade området. Förhoppningen är att detta ska leda till framtida kostnadsbesparingar för den offentliga parten. Steg två är hitta extern finansiering för projektet, vilket görs genom att locka kapital från privata aktörer. Således står inte skattebetalarna för investeringen. Steg tre är sedan att formulera målen och vilka utfall som förväntas för att projektet ska anses som lyckat. Utifrån forskning och beprövad metodik tas ett åtgärdsprogram fram för att möta det identifierade problemet.

I det sista steget sker en utvärdering för att klargöra om projektet skapat sociala förbättringar, och om så, ekonomiska besparingar för den offentliga parten. Om utvärderingen kan påvisa att kostnader till området minskat, återbetalas delar eller hela beloppet till finansören. Uppstår långsiktiga vinster kommer också finansören att få avkastning i likhet med de besparingar projektet inbringat den offentliga parten.

Tidigare utfallskontrakt har exempelvis syftat till att minska risken för att barn och ungdomar ska hamna hos socialtjänsten eller i fängelse. Även folkhälsoförbättrande projekt för att minska problem med astma har genomförts.

Många kommuner använder sig idag av sociala investeringsfonder för att använda riktade pengar till projekt av socialt förbättrande karaktär. Lågt räknat har var femte kommun, två landsting och två regioner hittills infört sociala investeringsfonder som främst är avsedda för projekt inom skola, socialtjänst och arbetsmarknad – några kommuner fokuserar även på folkhälsa och kultur/fritid. Inom ramen för denna vilja kan en lösning med sociala utfallskontrakt både komplettera och förbättra kommunens finansiering av dessa projekt.

Kristdemokraterna anser därför att det borde inrättas en nationell strategi för att möta behoven och underlätta framväxten av sociala utfallskontrakt, samt införa en nationell fond för att höja attraktionen att investera. I syfte att sänka trösklarna för en investering i sociala utfallskontrakt upprättas en nationell fond som täcker finansörens investeringsrisk med 50 procent, vilket innebär att staten garanterar en återbetalning om halva investeringssumman till den externa finansören vid färdigställt socialt utfallskontrakt. Fonden ska uppgå till 300 miljoner kronor, för att garantera 50 procent återbetalning i sociala utfallskontrakt.

Dessutom inrättas en facilitator för sociala utfallskontrakt hos Ekonomistyrningsverket (ESV), som får ökat anslag på 37 miljoner kronor per år.

7. En hälso- och sjukvård som klarar behoven

Svenskarnas förtroende för sjukvården har sjunkit de senaste åren. Enligt en studie av Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (Vårdanalys) är förtroendet också lägre för vården i Sverige än i flera jämförbara länder. Även tillgängligheten upplevs låg. Samtidigt håller svensk hälso- och sjukvård en mycket hög klass i ett globalt perspektiv, ofta rankad i världsklass. Exempelvis med avseende på låg dödlighet i sjukdomar och skador där en effektiv vård kan förebygga sjukdom och rädda liv. Det visar exempelvis en nylig studie utförd av Institute for Health Metrics and Evaluation, University of Washington (The Lancet, 2017) där Sverige rankas som fyra av 195 länder. Den medicintekniska utvecklingen går snabbt framåt och nya landvinningar inom medicinen blir till vanliga behandlingar inom sjukvården och därigenom till gagn för allt fler.

Brister och hög kvalitet samtidigt? Ja, så ser den sammansatta bilden av svensk hälso- och sjukvård ut idag. Därför krävs en politik som både stärker det som fungerar väl och vågar ompröva invanda föreställningar och strukturer. Kristdemokraterna föreslår därför en rejäl reformagenda som svarar upp mot detta. Åtgärder som stärker det som fungerar väl och åtgärder som omprövar i grunden där det behövs. Åtgärder som gör att vi klarar behoven.

Kristdemokraternas hälso- och sjukvårdspolitik utgår från att varje människa är unik och att alla personer har samma absoluta och okränkbara värde. Vår politik främjar en vård med hög kvalitet som finansieras av oss alla tillsammans och samtidigt ser till att den som har störst vårdbehov ges företräde. De grupper som har svårt att göra sina röster hörda eller utnyttja sina rättigheter ska garanteras särskilt stöd. Alla ska kunna lita på att hälso- och sjukvården fungerar när den behövs och att den finns där när den behövs. Ingen patient eller vårdtagare ska behöva fundera över vem som är huvudman eller utförare. Det ska fungera sömlöst.

Under kristdemokratisk ledning arbetade Alliansregeringen i åtta år för att prioritera insatser för de mest utsatta patienterna med stora satsningar på psykiatrin, cancervården och vården av kroniskt sjuka. Genom införandet av fritt vårdval, vårdgarantin och kömiljarden bidrog vår politik till kortare vårdköer och vi tog viktiga steg mot en bättre, mer tillgänglig och jämlik vård. Den socialdemokratiskt ledda regeringen som tillträdde 2014 valde att stoppa flera av alliansregeringens viktiga förändringar inom vård och omsorg. Kömiljarden

avskaffades, prestationsbaserade ersättningar till vården och omsorgen togs bort, valfriheten hotas nu och den viktiga utredningen om framtidens äldreomsorg lades ned. Enstaka nya utredningar och förslag har tillkommit men de större nödvändiga reformerna lyser fortfarande med sin frånvaro. Medel som tilldelas landstingen helt utan krav på motprestation, uppföljning eller utvärdering har ersatt Alliansregeringens prestationsbaserade ersättningssystem, likt kömiljarden, som bevisligen hade en positiv effekt på vårdgarantin och väntetiden inom vården. Kristdemokraterna har sagt nej till den rödgröna regeringens kravlösa satsningar som de kallar patient- och professionsmiljarder då dessa representerar en oansvarfull hantering av våra gemensamma resurser eftersom de inte har tillräckliga effekter på vårdens kvalitet och tillgänglighet.

Sammantaget har vården och omsorgen fått alltför lite uppmärksamhet av den socialdemokratiskt ledda regeringen. Vår bedömning är att vården och omsorgen är en av framtidens viktigaste frågor och kräver såväl reformer som politiskt engagemang. Kristdemokraterna presenterar här en reformagenda som gör att det välfärdssvek som den nuvarande regeringen står för kan vändas till ett välfärdslöfte.

Tabell 5: Kristdemokraternas förslag inom hälso- och sjukvård (mkr)

	2019	2020	2021
Förstärkt primärvård	1500	3000	5000
Hemsjukvård för äldre	1200	700	700
Vårdplatsgaranti sjukhusvård	1000	1000	1000
Ny och förstärkt Kömiljard	3000	3000	3000
Regionala cancercentra RCC	500	500	500
Nationella strategier	100	300	500
Vårdserviceteam	600	600	600
Förlossningssatsning	1400	1000	1000
Satsning psykiatri	650	675	475
Privata sjukvårdsförsäkringar	1170	1170	1170
Lönesatsning glesbygd	500	500	500
Lönesatsning sommarpersonal	2520	2590	2660
Sammanlagt	14 140	15 035	17 105

7.1 Ökad valfrihet och makt till den enskilde

För Kristdemokraterna är det avgörande att välfärden präglas av hög kvalitet och professionalism. Det är också viktigt att välfärden tillgodoser den enskildes behov, val och önskemål. Givetvis ska det offentliga vara garanter för vården och omsorgen, men vem som utför tjänsterna måste ligga i händerna på medborgarna, så länge utföraren når upp till högt ställda kvalitetskrav. Lagstiftning om det fria vårdvalet i primärvården infördes 2010 av Alliansregeringen och innebär valfrihet för patienten. Offentliga monopol avskaffades till förmån för en mångfald av vårdgivare. Att låta privata och idéburna entreprenörer verka inom sjukvården på samma villkor som offentliga utförare är en viktig del av valfrihetsreformerna. När medborgare jämför, diskuterar och sätter sig in i olika utförares inriktningar och erbjudanden skapas ett engagemang. Mångfalden skapar positiva effekter. Det ger möjligheter för människor att välja bort den utförare som inte fungerar till förmån för en som håller högre kvalitet och har ett bättre bemötande. När människor har flera goda utförare att välja bland stimuleras vården och omsorgen till att öka kvaliteten. Patientenkäter visar att reformen har ett mycket starkt stöd. Siffror från Sveriges kommuner och landsting (SKL) visar att privata vårdgivare ansvarar för 24 miljoner vårdbesök (varav 19 miljoner i primärvården), motsvarande 35 procent av alla patientbesök. Dessutom serverar privata hemtjänstföretag 41 000 äldre vilket motsvarar 23 procent av alla hemtjänsttimmar. Privata äldreboenden är hem åt drygt 17 000 äldre vilket motsvarar cirka 20 procent av alla äldreboenden. Dessutom byggs 36 procent av alla nya platser på äldreboenden av privata aktörer.

Idag finns ett reellt hot mot hela välfärden på grund av att den rödgröna regeringen arbetat i flera år för att införa vad de kallar ett vinsttak för privata aktörer men som i praktiken skulle innebära ett nästan totalt stopp på möjligheterna att långsiktigt driva och utveckla dessa verksamheter. Ett vinsttak enligt Valfärdsutredningens förslag skulle försämra förutsättningarna för de privata aktörerna så radikalt att många inte skulle kunna fortsätta sina verksamheter. En stor del av befolkningen skulle mista den vårdcentral, hemtjänst eller förskola de själva valt. Den offentliga verksamheten har inte resurser att fånga upp alla de människor som idag har valt en privat aktör. Det offentliga bör lägga tid på ändamålsenliga kvalitetskrav och uppföljning. Inte jaga den som bidrar till välfärden genom att vara privat utförare i välfärden.

Tyvärr har regeringen Löfven stått passiv inför ökningen av vårdköerna och istället för att genomföra nödvändiga strukturella reformer och tillföra resurser har en förbudspolitik förts – t ex genom att höja skatten på privata sjukvårdsförsäkringar. När sjukvården är så överbelastad som idag är det inte rimligt att lägga en skatt på de som gett sina anställda en

sjukvårdsförsäkring, och som därmed avhjälp den offentliga sjukvården. Istället borde vi välkomna olika lösningar som avhjälp belastningen och kortar köerna till den offentliga sjukvården. Kristdemokraterna säger därför nej till den slojade skattefriheten för förmån av privat hälso- och sjukvård.

7.2 Statligt ansvar för sjukvården

På många sätt är vården i vårt land högklassig. Problemet är att alla inte får ta del av den bästa vården. Väntetider och behandlingsmetoder skiljer sig kraftigt åt beroende på bostadsadress. Äldre och patienter med kroniska sjukdomar drabbas hårdast. Under den socialdemokratiskt styrda regeringen har skillnaderna över landet ökat. Medan fjorton landsting klarade att ge över 90 procent av patienterna operation inom vårdgarantin 2014 (inget landsting under 70 procent), är det nu endast fyra landsting som uppfyller 90 procent av vårdgarantin och i hela åtta landsting får inte ens 60 procent av patienterna vård i tid. För att alla - i hela landet - ska få tillgång till högkvalitativ vård krävs ett ökat statligt ansvarstagande för vårdens organisation. Då kan även resurserna nyttjas effektivare. För att uppnå detta behöver staten ta huvudansvar för att säkra en god, effektiv och jämlik sjukvård.

Organisationen med 21 olika landsting är vare sig anpassad till den sjukvård som vi kan och har i uppdrag att leverera idag eller till de behov som står för dörren. Det gör att patienterna blir lidande. Informationsutbytet mellan de olika landstingen är fortsatt begränsat, då journal- och IT-systemen inte är kompatibla med varandra.

Vårdpersonal som utför mer avancerade behandlingar får inte göra det tillräckligt ofta för att utveckla expertisen. Patientunderlaget i enskilda landsting eller sjukhus är helt enkelt för litet. Men framför allt skiljer sig den medicinska kvaliteten och resultatet åt beroende på var i landet patienten bor. Det är inte rimligt. En mer koncentrerad vård ger tydliga vinster både för både patient och samhälle. En avsevärt förhöjd vårdkvalitet blir kompensationen till de enskilda patienter som kan få längre sjuktransporter jämfört med idag. Kunskapsutbyte och kompetensutveckling främjas när kvalificerad och specialiserad vårdpersonal samlas på färre enheter. Avancerad och dyrbar medicinsk utrustning nyttjas effektivare och vi står bättre rustade att fortsätta den medicinska utvecklingen för morgondagens vårdbehov. Forskning och kvalitetsutveckling stimuleras genom att en kritisk massa av patienter och forskningsintresserad sjukvårdspersonal kan samverka med biostatistiker och andra forskningskompetenser.

Syftet med att koncentrera vården är inte att all avancerad sjukhusvård ska centreras till storstadsregionerna. Istället kan olika specialiteter etableras i olika delar av landet. Koncentration innebär alltså inte i sig färre sjukhus utan att varje sjukhus har tillräckligt underlag för den avancerade vården som utförs där. Regeringens besked att låta

Socialstyrelsen gå igenom alla aktuella sjukdomsgrupper och föreslå vad som ska utgöra nationellt högspecialiserad vård är välkommet och ett steg i rätt riktning, men det är ett mindre steg i en större reform där Kristdemokraterna anser att staten bör ha huvudansvaret för sjukvårdens organisation.

En förutsättning för att en reform av sjukvårdens ansvarsfördelning blir framgångsrik är att den baseras på ändamålsenliga och tillfredsställande konsekvensberedningar. Effekterna för patienterna, staten och nuvarande huvudmän måste belysas. Kristdemokraterna föreslår därför att det tillsätts en parlamentarisk utredning. Utredningen ska klarlägga och överväga förslag på ändamålsenlig ansvarsfördelning mellan stat och nuvarande huvudmän med målet att uppnå en personcentrerad, effektivare, mer rättvis och jämlik vård.

7.3 Vårdplatsgaranti inom sjukhusvården

Antalet vårdplatser har minskat varje år sedan lång tid tillbaka. Dels beroende på att vårdarbetet förändrats i riktning mot mer dagkirurgi och behandlingar som inte kräver inläggning. Detta är i sig oftast positivt. Men förändringen beror dels också på att landstingen av personal- och resursskäl minskat antalet vårdplatser. Detta har lett till bristande tillgänglighet, längre köer och att äldre och kroniskt sjuka fått stå tillbaka. Allt mer av vårdpersonalens arbetstid används för att leta vårdplatser.

Bristen på vårdplatser är reell men den gäller inte hela sjukvården och inte hela året. Oftast finns lokaler men personal saknas. Det handlar också om att vårdkedjan inte fungerar på önskvärt sätt för många äldre och andra med nedsatt autonomi. Övergången till det egna boendet eller till ett anpassat boende måste bli bättre för att säkerställa att vårdplatserna på sjukhusen är tillgängliga för de patienter som har störst behov. Här är hemtagningsteam och fler äldreboendeplatser en nödvändig komponent. Socialstyrelsen senaste kartläggning (Hemsjukvård i förändring, 2008) visar att antalet personer som får hälso- och sjukvårdsinsatser i sitt hem ökar. Det ställer större krav på en effektiv samverkan mellan flera professioner och delar av vård- och omsorgssystemet över de organisatoriska och kompetensmässiga gränserna. Det är också viktigt att säkerställa att rätt kompetens finns tillgänglig för att säkerställa kvaliteten i hemsjukvården. Enligt hälso- och sjukvårdslagen får landstingen överlåta skyldigheten att erbjuda hälso- och sjukvård åt personer i ordinärt boende (hemsjukvård) till en kommun inom landstingets geografiska område. Dock inte sådan hälso- och sjukvård som ges av läkare. Socialstyrelsens granskning visar att bristen på läkare i den kommunala hemsjukvården leder till för liten tillgång till läkare, för stort antal delegeringar per sjuksköterska, dålig åtkomst till journalanteckningar samt brister i hur gränsdragningen görs mellan landstingen och kommunerna. Vi föreslår därför att kommuner

bör ges möjlighet att anställa läkare i syfte att dels klara vårdkedjan inom hemsjukvården med bibehållen medicinsk kvalitet och dels frigöra fler vårdplatser inom sjukvården. Vi föreslår också rejält utbyggd hemsjukvård och anslår särskilda medel för det.

För att ytterligare förbättra tillgången på vårdplatser krävs det också fler mobila enheter som kan ge vård i hemmet i de fall detta är en bättre lösning än inläggning vid sjukhus. Vårdplatser av utpräglad korttidskaraktär är också en möjlighet som bör prövas på fler håll. På Glesbygdsmedicinskt centrum som bedriver ett forskningsbaserat vårdutvecklingsarbete i Västerbotten finns exempelvis ett antal vårdplatser inom ramen för primärvården. Trots att det aldrig funnits fler anställda sjuksköterskor och läkare så råder ändå en stor personalbrist. I Arbetsförmedlingens lista över bristyrken 2017 är sju av de topp 20 listade bristyrkena yrken inom hälso- och sjukvården. Denna situation bidrar också till bristen på vårdplatser då vårdenheter tvingas stängas pga personalbrist. Bristen gäller främst olika specialistsjuksköterskor, men även läkare, barnmorskor och psykologer.

För att åtgärda kompetensbristen har antalet utbildningsplatser till olika vårdutbildningar byggts ut under flera år. Även i år fortsätter den utbyggnaden. Särskilt viktigt är behovet av fler utbildningsplatser inom förlossningsvården och psykiatri. Takten i utbyggnaden måste ske snabbare inom framförallt specialistutbildning för vårdpersonal. Även utbildningsplatser till exempelvis undersköterskor ska byggas ut och utbildningen ska i ökad utsträckning kunna ske parallellt med SFI-utbildning, för den som behöver det. Vi avsätter 100 miljoner 2018, 200 miljoner 2019 och 300 miljoner 2020 för att utöka antalet utbildningsplatser inom vårdyrkena.

Det är dags att göra en rejäl satsning på fler vårdplatser så att det nya välfärdslöfte som Kristdemokraterna vill se kan förverkligas. Hög genomsnittlig beläggningsgrad leder till överbeläggningar eller att patienter vårdas på fel avdelning med de medicinska risker detta innebär. Målet måste vara att alla patienter som behöver läggas in får plats på vårdavdelning med rätt medicinsk kompetens. För att det ska vara möjligt att uppnå detta behövs fungerande vårdkedjor och på många platser även en utbyggnad av antalet vårdplatser så att det finns tillräckligt med luft i systemet för att klara belastningstoppar.

Vi föreslår att landstingen får en prestationsbaserad ersättning när de klarar målet om maximalt 90 procent beläggning i genomsnitt varje månad under året. Genom en prestationsbaserad ersättning kan varje landsting på ett ändamålsenligt sätt göra de förändringar som är nödvändiga och ersättningen betalas ut när målen nås. Vi avsätter en miljard årligen för åren 2019-2021 för att tillgängliggöra ett ändamålsenligt antal

vårdplatser.

7.4 Trygg vård nära dig genom investering i primärvården

Hälso- och sjukvårdsdebatten har präglats starkt av ambitioner att primärvården ska utgöra basen i verksamheten. Samtidigt har det mesta av all utveckling gått i rakt motsatt riktning: investeringar och direkta åtgärder har i stor utsträckning gått till sjukhusen och specialistvården. En väl fungerade primärvård utgör basen för ett hälso- och sjukvårdssystem. Det visar forskning och internationella erfarenheter. Men Sverige har en underdimensionerad primärvård jämfört med andra jämförbara länder om man ser till antalet allmänläkare per invånare, men även uttryckt i antal allmänläkare förhållande till det totala antalet praktiserande läkare. Det är brist på läkare och stora geografiska skillnader i tillgången till fast läkarbemannning i primärvården rapporterar Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i en rapport Allmän tillgång 2018:5.

För närvarande arbetar en statlig utredning – Samordnad utveckling för god och nära vård (S 2017:01) – med att lägga förslag som kan förbättra primärvården. Sedan tidigare har utredningen Effektiv vård (SOU 2016:2) lämnat ett slutbetänkande som bland annat berör primärvården. Många av våra åtgärder finns föreslagna, och delvis remissbehandlade, i dessa utredningar.

Vår bedömning är att primärvårdens reformering inte uteslutande kan vara en fråga om handlingsplaner, lagstiftning och regeringsuppdrag. Det krävs en omfattande och statlig satsning som understöder ett nytt nationellt grunduppdrag för primärvården. En samlad primärvårdsreform består i princip av tre steg:

2019

Under nästa år påbörjas en satsning för att understödja ett nytt och förtydligt primärvårdsuppdrag. Medel utbetalas till landsting och regioner som uppfyller vissa kriterier avseende jour- och helgöppet i primärvården, efter överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). God kontinuitet (fast läkarkontakt) samt god tillgänglighet ska premieras, även digitala lösningar kan ingå, när det är relevant för patienter.

2020

Ett nationellt utformat uppdrag för primärvården införs senast 1 juli 2020. Inför 2020 (hösten 2019) sluts en ny överenskommelse rörande tillgänglighet i primärvård, med innehåll som ligger i linje med den kommande lagen. Landsting som uppfyller kriterierna får del av

stimulansmedel. Effekterna avseende minskat tryck på akutmottagningar mäts och belönas. Fast läkarkontakt är en viktig del i genomförandet.

2021

Under det tredje året utökas den statliga satsningen. Stimulansbidrag delas ut till de landsting som uppfyller kriterier kopplade till den nya lagstiftningen där rätt till fast läkarkontakt är en bärande del. Målet för satsningen är att alla landsting och regioner ska möta kraven i det nya primärvårdsuppdraget. En kvalitetsmässigt fullgod utveckling kommer inte att kunna uppnås fram till och med 2021. Satsningen kan dock successivt trappas ner efter 2021. Åren därefter kommer dock att kräva ett tydligt och långsiktigt statligt engagemang.

Medel och resurser bör trappas upp stegvis tills att primärvården håller en godtagbar nivå i enlighet med åtagandet. Ytterst bör regering och riksdag överväga och kommunicera en ambition om att rikta delar av de generella statsbidragen till landstingens vårdvalssystem för finansieringen av uppbyggnaden av primärvården. Pengarna ska också riktas så att de främjar fast anställd personal.

Det får dock inte bli frågan om detaljstyrda statsbidrag av den typ som präglade den rödgröna regeringens sjukvårdspolitik. Målet är att åstadkomma den nödvändiga resursöverföringen från sjukhusvård till primärvård. Nedan presenteras ett antal förslag som vi kristdemokrater anser vara nödvändiga för att stärka primärvården.

Befolkningen ska ha en lagstadgad rätt till en fast läkarkontakt och få kontakt med den kompetens man behöver i primärvården inom ett dygn. Staten bidrar med 1,5 miljarder 2019, 3 miljarder 2010 och 5 miljarder 2021. Det innebär ekonomiska resurser motsvarande ca 1 660 fler allmänspecialister och 3 970 fler distriktssköterskor och andra kompetenser år 2021.

Det ska finnas ett tak för hur många patienter som kan lista sig hos en allmänspecialist. Detta för att primärvården ska kunna bli basen i hälso- och sjukvården och ge förutsättningar för teambaserade insatser.

Hemsjukvården byggs ut så att alla äldre har rätt till hemsjukvård. En statlig satsning om 1,2 miljarder kronor 2019 och därefter 700 miljoner kronor årligen möjliggör för kommunerna att bygga ut hemsjukvården i samarbete med primärvården. Genom att fler

äldre får en sammanhållen och utbyggd hemsjukvård underlättas primärvårdens uppdrag. Teambaserade insatser möjliggörs genom en utbyggd hemsjukvård.

Genom att primärvården byggs ut stärks såväl kontinuitet som tillgänglighet. Varje enhet har att utifrån patienternas behov hitta de former som passar bäst. Det handlar om ändrade öppettider på vårdcentralen, utbyggd sjukvårdsrådgivning via telefon och videosamtal osv.

Personalförsörjningen inom hälso- och sjukvården kräver en bättre samordning mellan landstingen och staten. Planering och insamlandet av uppgifter måste ske samordnat och med hela landet i fokus. Bemanningsstatistiken i NPS (Nationella planeringsstödet) behöver fortsätta utvecklas.

Vårdgarantin ska vässas. Alla ska ha rätt till ett vårdmöte (per telefon, eller i form av ett digitalt eller fysiskt besök beroende på patientens behov) inom 24 timmar med den vårdkontakt inom primärvården som kan möta behovet. Det kan vara läkare, men även t.ex. sjuksköterska, distriktssköterska, psykolog, arbetsterapeut eller fysioterapeut. Vårdgarantin bör kompletteras med en yttre tidsgräns som omfattar hela vårdkedjan. Det innebär att från första kontakt, specialistbedömning, diagnos, provtagning, röntgen etc. till genomförd åtgärd ska det gå maximalt 120 dagar. Om den individuella vårdplanen innefattar återbesök vill vi att det ska finnas en återbesöksgaranti i form av ett skriftligt åtagande i vårdplanen, där tidpunkten och formen för återbesöket anges.

Egenvård och mer fysioterapi är områden som behöver utvecklas inom primärvården. Det handlar om att ge stöd till bättre egenvård, förebygga beroendeproblematik av skilda slag och stödja ett friskare liv genom att peka på friskfaktorer i samband med primärvårdens reguljära möte med patienten. Även arbetet med missbruks och beroendevården ska förstärkas och intensifieras. Exempelvis ska de personer som dricker för mycket, men som inte har andra sociala hjälpbehov, ha möjligheten söka vård direkt utan en första kontakt med socialtjänsten.

Rehabilitering efter sjukdom eller skada måste påbörjas snabbt och intensivt. Tyvärr ser vi idag brister i detta för flera patientgrupper vilket leder till försämrad återhämtning. Vi vill även säkerställa att det finns medicinskt ansvariga rehabiliterare, (MAR) i alla kommuner.

7.5 Fortsatt satsning på regionala cancercenter (RCC)

Under kristdemokratisk ledning tog den förra alliansregeringen beslut om att etablera sex regionala cancercentrum (RCC). Målen med etableringen var att:

- minska risken för insjuknande i cancer
- förbättra kvaliteten i omhändertagandet av patienter med cancer
- förlänga överlevnadstiden och förbättra livskvaliteten efter en cancerdiagnos
- minska regionala skillnader i överlevnadstid efter en cancerdiagnos
- minska skillnader mellan befolkningsgrupper i insjuknande och överlevnadstid

Socialstyrelsen skriver i sin utvärdering att etableringen av RCC har varit framgångsrik, men att det finns fortsatta utmaningar för RCC och för cancervården. Bland annat noterar Socialstyrelsen att engagemanget i utvecklingen av RCC är lägre hos vissa landstings-, sjukhus- och klinikledning. I utvärderingen lyfts även fram att det finns fortsatta utmaningar gällande nivåstrukturering och förebyggande insatser.

Allt fler insjuknar i och lever med cancer. Väntetiderna varierar kraftigt beroende på bostadsort. Exempelvis diagnostiseras ca 4 100 personer med lungcancer varje år. Den maximala väntetiden från remissdatum till start av kirurgi eller strålbehandling rekommenderas vara 44 dagar. Genomsnittet i riket är 70 dagar. Varje år diagnostiseras ca 900 personer med högmaligna hjärntumörer. För dessa patienter varierar den genomsnittliga väntetiden från remissdatum till operation från åtta dagar i Uppsala (där 88 procent genomgår kirurgi inom 20 dagar) till 27 dagar i Gävleborg (där endast 30 procent genomgår kirurgi inom 20 dagar). Inom RCC i samverkan pågår ett arbete med att förkorta väntetiden till behandling genom införande av ett nationellt system med standardiserade vårdförlopp (SVF). Dessa nationella insatser som syftar till att korta kötiderna är livsviktigt då de långa väntetiderna riskerar att leda till mer avancerade tumörer. Att inte fullfölja och fortsätta utveckla arbetet med nivåstrukturering och det samlade strategiska arbetet för att fullfölja cancerstrategin vore ett allvarligt misstag. Kristdemokraterna föreslår därför att arbetet inom RCC fullföljs och avsätter därför 500 miljoner kronor årligen även efter 2019.

7.6 Nationell strategi för jämlik sjukvård

Med Cancerstrategin som förebild vill Kristdemokraterna genomföra en satsning på nationella strategier och standardiserade vårdförlopp (SVF) för ytterligare minst fem folksjukdomarna där det är lämpligt. Kristdemokraterna vill därför omforma RCC och deras uppdrag till att omfatta också annan vård än behandling av cancersjukdomar. För följande sjukdomsgrupper ska en strategi för SVF tas fram och RCC:s uppdrag utökas: diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar, psykiska sjukdomar, reumatiska sjukdomar, samt astma/kol. Arbetet ska vara resultatinkänt med patienten i centrum och vårdprocesserna ska förbättras och effektiviseras i enlighet med SVF. Staten måste vara delaktig i utvecklingsarbetet, liksom professionen och patienterna. Kristdemokraternas långsiktiga ambition är att avsätta 100

miljoner kronor per år och per sjukdomsgrupp när strategin inom dessa områden är fullt utbyggd. För att fasa in strategin avsätter vi 100 miljoner kronor 2019, 300 miljoner kronor 2020 och 500 miljoner kronor 2021.

7.7 Återinför kömiljarden

Patienter ska inte behöva vänta på vård mer än absolut nödvändigt. Dels för att minska lidandet för den enskilde, dels för att förhindra att tillståndet förvärras och i värsta fall leder till döden. Därför är frågan om att korta vårdköer och att förstärka vårdgarantin oerhört angeläget. Under Alliansregeringen genomförde vi kristdemokrater en rad viktiga satsningar som minskade köer inom hälso- och sjukvården. Genom reformer som kömiljarden och lagen om valfrihetssystem minskade köerna och vårdgarantin stärktes. Dessvärre avvecklade den rödgröna regeringen kömiljarden 2015. Sedan dess har köerna ökat och uppfyllelsen av vårdgarantin har försämrats. Det finns stora skillnader i väntetider mellan olika verksamheter – både inom och mellan landsting och vårdområden. De negativa effekterna av den slopade kömiljarden är påtagliga inom exempelvis specialistsjukvården. Idag har ca 120 000 patienter väntat mer än tre månader på en operation eller besök hos specialist, det innebär att de har väntat olagligt länge. 120 000 patienter som bedömts behöver operation eller vårdmöte med specialist men istället får vänta med allt vad det innebär av oro och kanske sjukskrivning.

För att återigen korta köerna och öka tillgängligheten föreslår vi att kömiljarden återinförs och utökas till 3 miljarder per år. Ett prestationsbaserat ersättningsystem som ger landstingen förutsättningar och drivkraft att arbeta kontinuerligt, strategiskt och metodiskt för att korta vårdköerna och stärka vårdgarantin. Parametrarna för ersättning bör utvecklas jämfört med tidigare kömiljard för att ge huvudmännen förutsättning och drivkraft att skapa mer sammanhållna vårdkedjor. Utvärdering bör ske regelbundet.

7.8 Vårdserviceteam - tid att fokusera på patientens vård

För många som arbetar inom vården är arbetssituationen pressad. Vårdpersonalen vill ge en mer kvalitativ vård. Det krävs att vi använder resurserna på rätt sätt. Varje personalkategori ska göra det som de är utbildade för. Vi vill därför att vårdpersonalen ska avlastas från arbetsuppgifter som visserligen är viktiga för att omvårdnad ska fungera, men som inte kräver en lång vårdutbildning – så kallad vårdnära service. Arbetsuppgifterna kan exempelvis handla om att servera mat och plocka undan disk efter måltider, att sköta förråd, transporter av patienter och prover mellan olika avdelningar, städning samt administrativa

uppgifter som inte kräver en längre vårdutbildning. Genom att anställa servicepersonal inom vården kan vi frigöra mer tid för omvårdnad av varje enskild patient.

Vi vill införa prestationsbaserade medel för att alla vårdgivare ska kunna anställa vårdservicepersonal på landets sjukhus och i primärvården. Staten ska träffa en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) där villkoret för att ett landsting ska få del av stimulansmedlen är att de undertecknar överenskommelsen och kan uppvisa en trovärdig plan för hur de nya tjänsterna ska skapas. En del betalas ut till vårdgivarna i förskott och resterande del när de kan uppvisa resultat. Vi avsätter 600 miljoner per år för detta ändamål.

7.9 Trygg förlossningsvård och BB-vård

Det behövs ett nationellt ledarskap som pekar ut riktningen för förlossningsvården och BB. Det föds över 110 000 barn i Sverige varje år och svensk mödra- och förlossningsvård är på många sätt helt fantastisk. Samtidigt finns det mycket som behöver göras för att gravida kvinnor ska kunna känna trygghet i väntans tider.

Skillnaderna i vård och vårdresultat skiljer sig åt i olika delar av landet, bland annat i antalet förlossningsskador och antalet kejsarsnitt i olika län. Tiden från förlossning till hemgång är på många håll kort. Enligt Sveriges kvinnolobby är vårdtiden i Sverige lägst i hela EU. Detta samtidigt som bara ett av tre sjukhus alltid erbjuder en uppföljning efter förlossningen. Bristningar, komplikationer, psykisk ohälsa eller amningsproblem riskerar därmed att inte upptäckas i tid.

Enligt Socialstyrelsen hade 15 av 18 landsting brist på personal under 2017. Det är både svårt att rekrytera och att behålla barnmorskor. Den överenskommelse om förlossningsvården som regeringen slöt med SKL 2015 och som syftade till ökad bemanning har inte blivit någon succé. Enligt Myndigheten för vårdanalys har bara hälften av pengarna använts till bemanning och det skiljer sig stort mellan landstingen i hur stor andel av medlen som använts till bemanning.

De stora bristerna i förlossnings- och BB-vården drabbar framförallt kvinnor. Att ändra systemet i grunden är därför inte bara angeläget ur ett patientperspektiv utan också en viktig jämställdhetspolitisk fråga.

Varje kvinna ska känna trygghet under sin graviditet samt under och efter förlossningen. Kristdemokraterna föreslår därför följande förändringar för att stärka förlossnings- och BB-vården:

- Förstatliga sjukvården och därmed förlossningsvården för en mer jämlik vård.
- Kompetenscentrum och nationella mål för förlossningsvården. Vi avsätter 20 miljoner kronor för detta.
- Öka bemanningen inom förlossningsvården. Pengarna från överenskommelsen med SKL ska riktas helt och hållet på ökad bemanning samt våra föreslagna förbättringar inom förlossnings- och BB-vården.
- Bättre löneutveckling för barnmorskor med en karriärstege enligt den modell som finns i Stockholms läns landsting. Vi avsätter 150 miljoner kronor för detta.
- Fler barnmorskor ska utbildas – 500 platser på barnmorskeutbildningen. Satsningen finns under utgiftsområde 16.
- Yrkeserfarna barnmorskor ska vara mentorer till utexaminerade barnmorskor.
- Barnmorskledda enheter i anslutning till akutsjukhusen – kontinuitet för patienten.
- Stärkt förlossningsvård på landsbygden genom dubbel lön till barnmorskor och med patientnära hotell där det är långa avstånd till förlossningskliniker. Vi avsätter 80 respektive 30 miljoner kronor för dessa ändamål.
- Sjuksköterskor ska vidareutbilda sig till barnmorskor med bibehållen lön. Vi avsätter 70 miljoner kronor för detta.
- Ett barnmorsketeam genom hela vårdkedjan.
- Varje kvinna ska erbjudas hembesök av en barnmorska för eftervård den närmaste tiden efter förlossningen. Vi avsätter 150 miljoner kronor för detta.
- En "mamma-rehabcheck" införs. Vi avsätter 50 miljoner kronor för detta.

7.10 En förstärkt barn- och ungdomshälsovård

Ökad psykisk ohälsa hos barn och unga är ett av vår tids största samhällsproblem.

Orsaken bakom denna mörka utveckling är inte klarlagd. Det finns en paradox i att den materiella standarden ökat för de allra flesta samtidigt som unga mår allt sämre.

Förebyggande såväl som akuta insatser krävs nu. Skyndsamt hjälp och stöd till barn och unga som mår dåligt är nyckeln till ett snabbt tillfrisknande. Reformen för att stärka elevhälsan, föräldrastödet samt barn- och ungdomspsykiatrin är därför nödvändiga. Den tidigare utökade satsningen på psykiatrin är välkommen, men för att korta väntetiderna i BUP avsätter vi ytterligare 150, 175 och 225 miljoner kronor mer för respektive år 2019-2021. För

att underlätta övergången från BUP till vuxenpsykiatrien avsätter vi 250 miljoner kronor per år.

Elevhälsan måste rustas långsiktigt för att bättre kunna möta och stödja barn och unga med inte minst psykisk ohälsa. Mer än var tredje grundskola och nästan varannan gymnasieskola får påpekande från Skolinspektionen om brister som rör elevhälsan. Enligt IVO förekommer det brister bland landets huvudmän när det gäller kännedom om vårdgivaransvaret för elevhälsan. Vi vill därför ge landstingen/regionerna ett samlat uppdrag för hela barn- och ungdomshälsovården. Det är avgörande att, i ett tidigare skede än idag, fånga upp barn som mår dåligt. Den samlade barn och ungdomshälsan ska ha ett nära samarbete med skolledningar, lärare, specialpedagoger och kommunernas socialtjänst. Vi vill också införa en elevhälsogaranti som innebär att varje elev ska kunna komma i kontakt med elevhälsan varje dag. Vi avsätter som en del av vår satsning på primärvården 380 miljoner per år 2019-2021 för detta ändamål.

Föräldrarna har en ovärderlig roll i sina barns liv. Föräldrar upplever ibland svårigheter i sitt föräldraskap eller har behov av stöd för att hantera nya situationer. Stöd till föräldrarna är också ett stöd till barnen. När relationen mellan förälder och barn stärks vilket minskar framtida problem. Vi avsätter därför 80 miljoner per år för att erbjuda förstagångsföräldrar en gratischeck till familjerådgivningen som de kan nyttja om de vill eller har behov. Vi avsätter därutöver 176 miljoner per år för att det ska bli obligatoriskt för kommunerna att erbjuda minst två föräldrastödsprogram under barnens uppväxt. Ett under de yngre åren och ett under tonårstiden.

Barn och unga som har, eller riskerar att utveckla, psykisk ohälsa är ett högt prioriterat område för Kristdemokraterna. I regeringsställning var vi pådrivande för en förstärkt vårdgaranti inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrien. Vi arbetade även med att korta väntetiderna till barn- och ungdomspsykiatrien bland annat genom överenskommelser med SKL och genom prestationsbaserade medel. Köerna till barn- och ungdomspsykiatrien ska kortas ytterligare.

Några säkra svar på vad som är orsak till den mörka utvecklingen med ökad psykisk ohälsa bland barn och unga finns inte idag. Vi vill därför att det genomförs en bred utredning för att kartlägga och undersöka orsakerna. Vi vill även ta fram en handlingsplan med bland annat förebyggande åtgärder. Vi vill även, baserat på ett arbetssätt som finns i Storbritannien, att det tillsätts en "haverikommission" när en ung person har begått

självmord. Socialtjänst, skola, polis, sjukvård och civilsamhället ska då tillsammans göra en utredning om vad som hänt och vad som har brustit.

7.11 Vårdkrisen kräver fler specialistsjuksköterskor

För att åtgärda kompetensbristen inom vården har antalet utbildningsplatser till olika vårdutbildningar byggts ut under flera år. Även i år fortsätter den utbyggnaden, men takten måste öka för att möta behovet. Särskilt stort är behovet av fler utbildningsplatser inom förlossningsvården, psykiatri och vissa specialistsjuksköteutbildningar.

Även utbildningsplatser till exempelvis undersköterskor ska byggas ut och utbildningen ska i ökad utsträckning kunna ske parallellt med sfi-utbildning för den som behöver det. I december 2017 uppgav Arbetskraftsbarometern att det råder stor brist på nyutexaminerade specialistsjuksköterskor inom alla inriktningar. SCB bedömer att denna brist kommer att öka på sikt om ingenting görs, och läget är osäkert. Det beror till del på att pensionsavgångarna fram till 2035 förväntas bli omfattande. SCB bedömer att med nuvarande utbildningstakt och om samtliga nyutexaminerade arbetar i Sverige, vilket inte är helt sannolikt på grund av efterfrågan från Norge, skulle tillgången på specialistsjuksköterskor vara ungefär densamma som i dag. Det är helt otillräckligt eftersom efterfrågan kommer att öka fram till 2035.

Kristdemokraterna anser att landstingen bör uppmuntra människor att utbilda sig till sjuksköterska och specialistsjuksköterska även genom ekonomiska incitament som ersätta studielån och bibehållen lön för de sjuksköterskor som studerar till specialistsjuksköterska.

En del erfarna specialistsjuksköterskor träffas numera också av 52 procents marginalskatt med regeringens inkomstskattepolitik, vilket kan riskera att få en hämmande effekt på sjuksköterskors intresse för att studera till specialistsjuksköterska.

Kristdemokraterna föreslår nu att utbildningsplatserna för specialistsjuksköterskor byggs ut med närmare 300 platser 2019 och 450 platser 2020 till en kostnad av 30 miljoner kronor respektive 50 miljoner kronor, och 750 platser till en kostnad av 80 miljoner kronor 2021.

7.12 Stöd till delar av landet

Svårigheter att rekrytera och behålla läkare och sjuksköterskor är ett hälso- och sjukvårdens allra mest allvarliga problem. I själva verket är många av de brister som uppmärksammas och debatteras helt eller delvis en konsekvens av bristande bemanning, även om problemen ges en annan benämning. Kompetens- och rekryteringsproblemen

komplieras av att 21 sjukvårdshuvudmän har mycket svårt att enas om gemensamma riktlinjer. Med 21 huvudmän med olika förutsättningar – som dessutom konkurrerar om kompetent personal – finns knappast den möjligheten. Det återstår då att rikta medel till landstingen och regionerna att utveckla en löne- och personalpolitik som understödjer en mer jämlik vård, som minskar användningen av tillfällig personal och understödjer en bättre arbetsmiljö.

Kristdemokraterna föreslår mot denna bakgrund att ett statligt stöd införs – om 500 miljoner kronor per år – som kan användas av landstingen för att ge läkare och sjuksköterskor förmånligare anställningsvillkor, där det har visat sig svårt att upprätthålla en kontinuerlig verksamhet med god kvalitet.

Landsting och regioner ska kunna söka medel ur satsningen för att satsa på utveckling av i första hand det som kan karakteriseras som bemanning och kompetens inom den nära vården i sjukhusvården och inom primärvården. Kriterier behöver utvecklas för vilken vård som ska ingå i satsningen, eftersom syftet framförallt är att främja utvecklingen av den nära vården. Det ska handla om att understödja sjukvård i gles- och landsbygd där det idag är svårt. Medlen ska dock inte användas för att förhindra centraliseringen av sådan vård som bedöms vara högspecialiserad vård.

En överenskommelse mellan åren 2019 – 2022 ska träffas där regeringen förbinder sig att stödja huvudmännen under perioden. Åtagandet måste vara långsiktigt och förutsägbart för att huvudmännen ska kunna utveckla en plan för att utveckla de mindre sjukhusens och primärvårdens verksamhet. Även medarbetarna behöver ett långsiktigt åtagande som ger förutsättningar att ta ett ansvar för att utveckla verksamheten på ett sjukhus eller en vårdcentral.

7.13 Sommarlöner

Den positiva trend med minskande vårdköer under Kristdemokraternas ledning i Alliansregeringen, bröts under 2014. Den lagstadgade vårdgarantin ger bland annat rätt till ett första besök hos specialistläkare eller operation inom 90 dagar. I oktober 2018 var det fler än 93 000 personer som väntat längre än tre månader i dessa köer. Utöver denna köproblematik finns stora säsongsvariationer i belastningen av sjukvården, då det under somrarna och till viss del kring jul uppstår mycket stora problem. Antalet personer i vårdkö ökar då kraftigt liksom antalet överbeläggningar och utlokaliseringar.

Kristdemokraterna föreslår därför att all sjukvårdspersonal som jobbar under de normalt

semestertunga sommarveckorna ska få kraftigt högre lön för att välja att arbeta då och istället lägga en del av sin semester under andra perioder under året. Därmed kan de vårdköer som byggs upp varje sommar hållas nere. Vi föreslår att drygt 2,5 miljard kronor avsätts så att staten i samverkan med landstingen kan finna en modell som innebär att den personal som väljer att inte ta ut hela sin semester under de kritiska sommarveckorna ska erhålla väsentligt högre lön.

8. Socialtjänstens behov

Välfärdssamhället ska bygga på att enskilda och grupper av människor som familj, grannar och föreningar i första hand ges möjlighet att ta ett stort ansvar för den nära omgivningen. Med subsidiaritetsprincipen som grund ska det offentliga stödja de naturliga nätverken. Men det offentliga är ytterst ansvarigt för att alla ska kunna leva ett tryggt och värdigt liv.

Socialtjänsten och dess medarbetare utför ett viktigare och svårare arbete än de ibland får erkännande för. Att ytterligare stärka professionens ställning, kompetens och auktoritet i det arbetet är därför en viktig politisk uppgift. Därför stöder vi satsningar på att öka bemanningen, kompetensen och kvaliteten.

8.1 En nationell kris-socialjour och fler familjehem

Situationen sedan 2015 har tydliggjort de svårigheter som kommunerna redan tidigare har upplevt i vissa lägen när de inte klarat sitt uppdrag fullt ut. För att avlasta kommunernas socialtjänst krävs en förnyad ansvarsfördelning och nya arbetsformer. Vi anser därför att en nationell krissocialjour bör inrättas. När kommunerna bedömer att de behöver extra hjälp kan sådan avropas från den nationella krissocialjouren. Med en nationell organisation kan resurserna användas bättre. Dessutom kan riskerna för att barnens trygghet och rättssäkerheten åsidosätts minimeras. Vi avsätter 25 miljoner per år 2019-2021 för en krissocialjour.

Bristerna i asylmottagandet är och har varit särskilt allvarliga för de ensamkommande barnen och ungdomarna. En anledning är osäkerheten runt deras boende. En annan anledning till att de ensamkommande är utsatta är att de har helt andra behov än vad socialtjänsten traditionellt är van vid. Många har svåra upplevelser bakom sig. Upplevelser av trauma, tortyr och separation, otrygghet samt förföljelse och diskriminering. Sömnproblem, ångest, oro och posttraumatisk stress är vanligare än hos befolkningen i stort. Det är inte ovanligt att den obarmhärtigt långa och ovissa asylprocessen ytterligare förstärker den

psykiska ohälsan. Socialtjänsten har saknat metoder för att utföra de utredningar och uppföljningar som möter de asylsökandes behov.

Kommunernas kostnader för de ensamkommande är fortsatt höga. Likaså påfrestningen på socialtjänsten. Risken är då överhängande att tillräcklig hänsyn inte tas för att säkerställa den enskildes bästa. Extra påtagligt blir det när en ensamkommande fyller 18 år. Såvida inte personen i fråga kan ordna ett eget boende när de blir myndiga blir de ofta abrupt omplacerade till en annan kommun. För att skapa goda förutsättningar för en god psykisk hälsa och en lyckad integration behöver vi i störst möjliga mån undvika sådana uppbrott. Det mest humana är att låta dem stanna i den kommun där de har etablerat sig. Vi välkomnar den ökning av resurser som har givits till kommunerna för att klara detta och låter därför den tillfälliga övergångssatsningen för detta ändamål kvarstå även under 2019.

Den kris-socialjour vi föreslår ska inrättas bör ha befogenhet och resurser att upprätta mottagningsboenden samt granska och rekrytera familjehem, gode män och särskilt förordnade vårdnadshavare. Vi föreslår en nationell kampanj för att rekrytera fler familjehem och gode män. Vi avsätter 15 miljoner kronor per år för detta ändamål.

8.2 Högre assistansersättning i LSS

LSS är den största frihets- och delaktighetsreformen för människor med funktionsnedsättningar som någonsin genomförts i vårt land, och kanske i världen. Reformen drevs igenom av en borgerlig regering och är något vi fortsatt måste värna och vårda. Det handlar om rättigheter och det är angeläget att hålla fast vid att hanteringen av lagarna ska vara rättssäker. Den avsatta rödgröna regeringen har under flera år sakta men säkert ägnat sig åt ett slags smygavveckling av reformen. Regeringen gav exempelvis Försäkringskassan direktiv i regleringsbrevet 2016 att minska antalet timmar inom den statliga assistansersättningen och tillsatte en utredning med huvudsyfte att minska kostnaden för assistansen. Samtidigt har regering varit passiv när ny rättstillämpning fått stora negativa konsekvenser. Av Försäkringskassans egna analyser framgår att antalet brukare inom assistansersättningen började gå ned i november 2015 och sedan dess har fortsatt minska trots att den demografiska utvecklingen inte ger för handen att en sådan minskning är väntad. Enligt senaste tillgängliga uppgifter hade antalet assistansberättigade fram till september 2018 minskat med 1 711 personer.

En förklaring till detta är att under de senaste två åren har antalet personer som nybeviljas assistansersättning drastiskt minskat och det fortsätter att minska. Enbart 16 procent av de som ansökte under första halvåret 2017 fick sin ansökan beviljad, jämfört med

närmare 43 procent 2014. Den striktare rättspraxis som Försäkringskassan nu tillämpar har delvis införts långt efter att åberopade domar fallit. Det kan inte tolkas på annat sätt än att myndigheten vidtar åtgärder för att leva upp till regeringens direktiv. Även kommunernas beslut om insatser enligt LSS tycks ha påverkats av den nya rättstillämpningen. I oktober 2015 hade 4300 personer kommunalt beviljad assistans. I oktober 2017 var samma siffra 4900. En ökning med ca 600 personer. Men under samma tid förlorade 1126 personer sin statliga assistansersättning. Siffrorna antyder att drygt 500 personer som tidigare hade statlig assistansersättning helt har förlorat sin assistans.

Rent konkret har den nya rättstillämpningen medfört att exempelvis andning och att få i sig näring inte längre räknas som ett grundläggande behov. Att personer med mycket omfattande stödbehov inte längre får det stöd enligt LSS som var avsikten när lagen infördes 1994 måste åtgärdas omgående. Det är för oss uppenbart att det krävs ändring i lagstiftningen för att stoppa den kraftiga inskränkning som regeringen låtit pågå.

Förutom att allt fler nekas ersättning eller får sin ersättning begränsad så har uppräkningsen av schablonen för timersättningen successivt under alltför lång tid urholkats. Även om det från början fanns underlag som gav stöd för att under en period ha en lägre uppräkningsen av schablonersättningen så är det svårt att se hur det som från början var en tillfällig justering kan fortgå utan att få allvarliga konsekvenser. När löneutvecklingen enligt de nyligen tecknade avtalen mellan parterna ligger på 2,2 procent och regeringens uppräkningsen enbart är 1,5 procent så innebär det att ersättningen inte täcker de ökade kostnader som finns för assistenter.

Kristdemokraterna föreslår en höjning av schablonen med 2,2 procent och därutöver en förstärkning vilket innebär totalt drygt 1,6 miljarder kronor under 2019, 2,1 miljarder kronor under 2020 och 2,7 miljarder kronor under 2021 utöver övergångsbudgeten. Vi avsätter därmed totalt 6,5 miljarder kronor mer än i övergångsregeringens budgetproposition för att stärka LSS under 2019-2021.

9. Att åldras i trygghet och värdighet

Att bygga ett samhälle där alla kan åldras i trygghet och värdighet är ett angeläget mål för Kristdemokraterna. Ett välfärdssamhälle kan i hög grad bedömas utifrån kriterier som respekt, tillvaratagande och omsorg om den äldre generationen. Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg. Var och

en ska ses som en person med eget och unikt värde med skilda intressen och bakgrunder. God vård, ett behovsanpassat boende och självbestämmande över sin vardag är en självklarhet – hela livet.

Fler och fler äldre som själva upplever att de har behov av särskild vård och omsorg blir idag nekade boende på ett så kallat särskilt boende. Biståndsbedömningarna har blivit hårdare och då anses de för friska. I vissa kommuner finns det helt enkelt inte tillräckligt många platser i särskilt boende. Istället erbjuds mer omfattande hemtjänst i det egna hemmet.

Ensamhet och isolering i det egna hemmet, efter att livskamraten har drabbats av demenssjukdom eller har gått bort, leder inte sällan till en depression. För att bryta ensamheten önskar många äldre flytta till ett så kallat trygghetsboende. Där finns det möjlighet till social gemenskap och inte sällan finns det personal under dagtid som kan stödja de boende med enklare sysslor. Boende på trygghetsboende vittnar om minskad psykisk ohälsa, en känsla av gemenskap och höjd livskvalitet. Dessvärre är det en brist på trygghetsboende i flera kommuner. Dessutom blir boendekostnaden ofta högre i ett trygghetsboende än i det egna hemmet. Många äldre, och framför allt de med svagast ekonomi, är därför hänvisade till fortsatt ensamhet.

Kristdemokraterna gör nu en stor satsning på de äldre. Vi presterar kraftfulla reformer för att förbättra pensionärernas ekonomi och de äldres möjligheter på arbetsmarknaden. Därtill föreslår vi en rad reformer som syftar till att öka de äldres valfrihet och makt att påverka sin egen vardag, ökad kvaliteten inom äldreomsorg, förbättrad personalkontinuitet inom hemtjänsten samt att garantera plats på ett anpassat boende.

Tabell 6: Kristdemokraternas seniorpolitiska förslag

	2019	2020	2021
Avskaffad skillnad i beskattning pension och lön	4 170	8 300	8 600
Höjd BTP	2200	2200	2200
Höjt hyrestak BTP	800	900	900
Äldreboendemiljard	1000	1000	1000
Personalgaranti inom hemtjänsten	800	800	800
Äldreboendegaranti, investeringsstöd	550	550	550
Geriatriskt centrum	240	150	150
Återinfört Omvårdnadslyft	200	200	200

Värdighetsgaranti	150	150	150
Nationell demensplan	100	100	100
Utbildning chefer äldreomsorg	50	50	50
Måltidslyft	100	100	100
Äldresamtal	160	160	160
Hemsjukvård äldre	1200	700	700
Äldrelyftet	30	30	30
Motverka ensamhet	20	20	20
Sammanlagt	11 770	15 410	15 710

9.1 Låt fler äldre arbeta

Sveriges befolkning lever i genomsnitt allt längre. Det är mycket glädjande, men innebär också att den så kallade försörjningskvoten⁸ växer, med resultatet att försörjningsbördan för de som arbetar ökar. För att Sverige ska klara av att möta den demografiska utmaningen behövs till att börja med en långsiktigt stark och stabil ekonomisk tillväxt och en hög sysselsättningsnivå. Det krävs att fler arbetar mer.

Att fler väljer att arbeta längre än till 65 års ålder har många positiva effekter. Det gör att ekonomin förbättras, både för den enskilde och för samhället i stort. Pensionerna förstärks också både för den enskilde och för pensionärskollektivet i stort då inbetalningarna till pensionssystemet blir större. Men inte minst viktigt är känslan av samhörighet och tillhörighet som ett arbete ger många människor.

9.2 Sänk skatten på arbetande äldre

En invändning mot att uppmuntra fler äldre att stanna kvar i arbetslivet är att de skulle stå i vägen för ungdomar som vill in på arbetsmarknaden. Det finns dock ingenting som tyder på att arbetsmarknaden fungerar så - tvärtom. Olika jämförelser mellan både OECD-länder och amerikanska delstater visar att med en hög sysselsättningsgrad bland äldre följer också en hög sysselsättningsgrad bland yngre. Antalet arbeten är inte statistiskt utan ökar när fler vill arbeta. När Alliansen tog över regeringsmakten 2006 var en av våra första skatteförändringar att ta bort den särskilda löneskatten för äldre. Det minskade kostnaden för att anställa personer över 65 år med en åttondel. Samtidigt infördes också ett förhöjt jobbskatteavdrag för personer över 65 år. Tillsammans gjorde förslagen att det både blev billigare att behålla

⁸ Den andel av befolkningen som är i arbetsför ålder blir mindre och mindre i förhållande till övriga åldersgrupper.

och nyanställa äldre personer och mer lönsamt för den äldre själv att arbeta något eller några år ytterligare.

Därför ser Kristdemokraterna med allvar på att regeringen återinfört och vidhåller den särskilda löneskatten om 6,5 procent på ersättningar för arbete och inkomst av aktiv näringsverksamhet för personer som fyllt 65 år. Istället för att uppmuntra arbetsgivare att behålla eller anställa äldre, skapar regeringens politik motsatta incitament.

Kristdemokraterna anser tvärtom att äldres arbete ska uppmuntras. För det första måste socialdemokraternas höjning av arbetsgivaravgifterna - den särskilda löneskatten - på seniorer återställas genom att den återigen tas bort helt. För det andra ska de äldre själva få ut mer av sin arbetsinkomst efter skatt genom dubbelt jobbskatteavdrag redan från 64 års ålder.

9.3 Avskaffa skillnaden i beskattning

Mellan år 2000 och 2015 ökade den genomsnittliga nettoinkomsten för en person som är 40-45 år gammal med 150 000 kronor medan den för en 80-84 åring bara ökade med ungefär hälften, 77 000 kronor.

Kristdemokraterna anser att det nu är dags att prioritera pensionärerna. Därför föreslår vi att hela skillnaden i beskattning av förvärvsinkomst och pensionsinkomst som blev en effekt av jobbskatteavdraget ska slopas i två steg. Att denna skillnad kvarstår år efter år utmanar känslan av rättvisa. Vi satsar 4,2 miljarder kronor 2019, 8,3 miljarder kronor 2020 och 8,6 miljarder kronor år 2021 på att ta bort skatteskillnaden.

9.4 Trygga äldres boende - höj bostadstillägget

Samtidigt som hushållens inkomster ökat, ränteläget varit lågt och bostadsbristen varit stor under 2000-talet och 2010-talet har bostadspriserna gått upp kraftigt. Även hyrorna har gått upp om än i lägre takt.

Kristdemokraterna föreslår därför att hyrestaket i bostadstillägget höjs till 7 500 kronor för ensamstående och till 3 750 kronor per person för sammanboende, med utgångspunkt i den nu gällande modellen så att också hyror över det nuvarande taket omfattas av samma ersättningsgrad.

Därutöver föreslår Kristdemokraterna att tilläggsbeloppet inom ramen för BTP höjs med 500 kronor per månad för ensamstående respektive 300 kronor per person och månad för sammanboende. Detta belopp tillfaller alla med BTP. En ensamstående pensionär med 12 000 kronor/månad i pension och en hyra på 7 300 kronor/månad skulle med våra förslag få 1 690 kronor mer i månaden i bostadstillägg.

Eftersom bostadstillägget är inkomstprövat mot i princip alla inkomster och mot förmögenhet är det en mycket träffsäker reform för att förbättra för de pensionärer som har de minsta ekonomiska marginalerna när bostadskostnaden är betald. Reformen är också viktig för att fler äldre ska ha råd att flytta till trygghetsboenden, vilket behövs för att få igång flyttkedjorna. Idag bor många äldre kvar i för stora boenden, vilket bromsar upp flyttkedjorna och leder till ett ineffektivt utnyttjande av bostadsbeståndet. Trångbodda familjer får inte möjlighet att byta för små lägenheter till villor, och unga som står utan bostad och vill in i lägenheterna får inte den chansen. En undersökning från SPF och Skattebetalarna visar att drygt sex av tio seniora hushåll i villa och knappt tre av tio i bostadsrätt bor större än de behöver. Det motsvarar cirka 420 000 av landets seniorhushåll (varav 336 000 i villa). Hälften av de svarande villaägarna och 75 procent av bostadsrättsägarna uppger att de inte klarar en höjning av boendekostnaden som överstiger 2 000 kronor per månad. En kraftig förstärkning av pensionärernas ekonomi är därför angelägen.

Sammantaget lägger Kristdemokraterna drygt 3 miljarder kronor 2019 på ett förbättrat bostadstillägg för pensionärer.

9.5 Satsning på personalens kompetens

Socialstyrelsen har pekat på stora kompetens- och rekryteringsbrister inom geriatriken. Geriatrik är inte uteslutande en fråga för specialistutbildade läkare. Kristdemokraterna vill förlänga omvårdnadslyftet för att fortsätta stärka både den grundläggande och den specialiserade kompetensen bland personal inom äldreomsorgen. Genom Omvårdnadslyftet ges äldreomsorgens medarbetare möjlighet att vidareutbilda sig och skaffa specialistutbildning.

Samma möjligheter behöver ges till andra personalkategorier som har med äldre personers vård och omsorg att göra. Ett gott ledarskap är viktigt för att öka motivationen och locka fler till äldreomsorgen. Vi vill därför satsa på ledarskapsutbildningen för äldreomsorgens chefer. Vi satsar totalt 200 miljoner kronor per år 2019–2021 på Omvårdnadslyftet och 50 miljoner kronor per år på utbildning för äldreomsorgens chefer.

9.6 Äldreboendegaranti och äldreboendemiljard

Fler och fler av de äldre som själva upplever att de har behov av särskild vård och omsorg blir nekade boende på ett så kallat särskilt boende. Biståndsbedömningarna har blivit hårdare och då anses de för friska. Istället erbjuds mer omfattande hemtjänst i det egna hemmet. Det finns också brister i kommunernas uppfyllelse med att verkställa ett beviljat beslut om plats på särskilt boende inom tre månader. Siffror från Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO, september 2017) visar att närmare 5000 äldre tvingas vänta minst tre månader och att hälften av dessa tvingas vänta mellan fyra och sex månader.

Kristdemokraterna kräver att den som fyllt 85 år ska ha en lagstadgad rätt att få flytta till ett anpassat boende som t ex särskilt boende eller trygghetsboende när personen själv bedömer att behovet finns. Möjligheten att bygga mer flexibelt med såväl särskilt boende som trygghetsboende inom samma fastighet bör utvecklas.

För att stärka de äldres rätt att få tillgång till en anvisad plats på särskilt boende inom tre månader avsätter vi en miljard till en prestationsbaserad ersättning, en äldreboendemiljard, till de kommuner som klarar att anvisa platser inom tre månader. Vi föreslår även en höjning av den lägre gränsen för vitesbelopp när kommunerna inte klarar att leverera särskilt boende i tid. Vitesbeloppet är idag mellan 10 000 kronor och 1 miljon kronor. Den lägre gränsen behöver höjas till 25 000 kronor. Vi vill även pröva möjligheten att ekonomiskt kompensera den som inte får en plats på boende på utsatt tid.

En äldreboendegaranti utan äldreboenden är inte värd något. För att klara löftet om en äldreboendegaranti behövs fler och olika typer av äldreboenden. Stimuleringsmedel för att det i kommunerna ska byggas äldreboenden måste därför kvarstå och utökas samtidigt som ambitionen i kommunerna måste höjas. Vi anslår därför 550 miljoner kronor mer för varje år 2019-2021 för att fler bostäder ska byggas och höjer bostadstillägget för äldre med låga pensioner så att de har bättre råd med de nybyggda äldrebostäderna.

Ingen ska tvingas ut från sitt hem men ingen ska heller tvingas att bo kvar i hemmet. Det måste vara den äldres behov och önskan som ska stå i centrum. Först då lever vi upp till en reell äldreboendegaranti.

9.7 Förbättrad personalkontinuitet inom hemtjänsten

För många av de äldre som lever ensamma utgör hemtjänstpersonalen en stor del av deras sociala liv. Kontinuitet och tillräckligt med tid för att bygga goda relationer med hemtjänstpersonal ger möjlighet att bygga upp förtroende, och tillit vilket bidrar till trygghet hos de äldre. En trygghet som kan främja en god livskvalitet och livsglädje som förebygger psykisk ohälsa.

Idag brister dessvärre personalkontinuiteten inom hemtjänsten i flera kommuner. Enligt 2017-års siffror från Kolada får varje hemtjänsttagare över 65 år besök av 15 olika personer från hemtjänsten under en 14-dagarsperiod (riksnittet). Då är personal som levererar mat, ansvarar för trygghetslarm samt hemsjukvårdare inte medräknade. När personalkontinuiteten är låg vittnar äldre om att de får besök av så många olika personer att de har tappat räkningen. En känsla av otrygghet och en oro för att personalen inte vet hur den enskildes behov ska mötas är utbredd. Personer i stort behov av hemtjänst har inte sällan dessutom ett stort behov av sjukvård varför det utöver personal från hemtjänsten kan vara ett antal personer från hemsjukvården som kommer till hemmet. För dessa äldre är det så klart ännu viktigare att verksamheterna planeras så att det i så stor utsträckning som möjligt är kontinuitet i de personalgrupper som ska ge vården och omsorgen.

För att främja en hög personalkontinuitet avsätter vi 800 miljoner kronor per år 2019-2021 till en prestationsbaserad ersättning som fördelas mellan de kommuner som lyckas minska eller behålla antalet hemtjänstpersonal per hemtjänsttagare över 65 år till maximalt tio under en 14-dagarsperiod.

9.8 Alla äldre ska ha rätt till hemsjukvård

Idag råder ofta stuprörstänk runt de olika aktörerna som ska erbjuda vård och omsorg av de äldre. Dessutom råder brist på uppföljning, kontinuitet och samordning vilket medför onödiga kostnader för vården – men framför allt oacceptabla brister och onödiga sjukhusinläggningar för den äldre patienten.

Kristdemokraterna satsar därför på äldres rätt till hemsjukvård, så att deras rätt till trygghet och en god vård och omsorg utifrån deras individuella behov kan stärkas. Hemsjukvården ska bestå av ett multiprofessionellt team av undersköterskor, distriktssjuksköterskor, arbetsterapeuter, fysioterapeuter, dietister och demenssköterskor för att motverka stuprörstänk inom organisationen. Hemsjukvårdsteamet får ansvaret för att samordna vården och omsorgen kring den äldre personen samt kommunicera med

biståndshandläggaren och personal ansvarig för samordnad individuell plan (SIP). Hemsjukvårdsteamet har också ett ansvar för att vara kontaktpunkt mot anhöriga. Detta medför ett utvidgat vård- och omsorgsansvar för personalen i hemsjukvården.

Kristdemokraterna avsätter 1,2 miljoner kr 2019 och 700 miljoner kr 2020 och 2021 för detta ändamål.

9.9 Alla kommuner ska erbjuda äldresamtal

Hälsofrämjande strategier för äldre har en avgörande betydelse för att upprätthålla och öka funktionsförmågan, bibehålla eller förbättra egenvården samt stimulera ett socialt nätverk. Genom att erbjuda hälsofrämjande insatser till äldre kan vi bidra till ett längre självständigt liv med god livskvalitet. Även socialt nätverk och sociala aktiviteter, exempelvis lärande aktiviteter och deltagande i kulturella evenemang, är en förutsättning för ett hälsosamt åldrande.

Det finns ett stort problem i Sverige med ofrivillig ensamhet och isolering bland äldre, inte minst gäller detta personer över 85 år. Detta får återverkningar i såväl den psykiska som den fysiska hälsan. Förutom det mänskliga lidandet kan det också leda till ett ökat vård- och omsorgsbehov.

Ett sätt att motverka otrygghet hos den äldre i förhållande till det egna åldrandet är att erbjuda alla äldre över 80 år ett samtal om livssituationen och det som kommunen kan erbjuda. I Danmark erbjuder kommunen samtliga personer över 75 år ett sådant samtal om året. Det kan handla om att peka på de sociala möjligheter som frivilligorganisationer i kommunen erbjuder, möjligheter gällande träning och egenvård, kostfrågor och den hjälp och service som finns via kommunens regi eller via RUT-tjänster.

Vissa kommuner bjuder i dag in äldre till samtal om livssituationen. Vi anser att samtliga kommuner ska erbjuda denna typ av "äldresamtal". Äldresamtalen ger en möjlighet för vården att upptäcka medicinska behov i tid – så att allvarigare hälsotillstånd kan undvikas. Samtalen kan dessutom – och inte minst – bidra till att skapa trygghet och bryta ensamhet för den äldre – något som i sig kan höja livskvaliteten och skjuta upp behovet av andra mer omfattande omvårdnadsinsatser. Socialstyrelsen har nyligen påvisat att det finns behov av att utveckla rutiner för att upptäcka missbruk av alkohol bland äldre då andelen personer över 65 år som har alkoholproblematik ökar i förhållande till yngre åldersgrupper. Även här kan äldresamtalen spela en viktig roll.

Kristdemokraterna vill att äldresamtal ska erbjudas av hemsjukvårdsteam till alla som fyllt 80 år som inte har hemtjänst eller bor i särskilt boende och på det sättet får kontakt med omsorgsinsatser. Äldresamtalen riktar sig till en grupp på drygt 320 000 personer och förslaget beräknas kosta 160 miljoner kronor per år.

9.10 Valfrihet och en värdighetsgaranti i varje kommun

Det finns ingen åldersgräns som upphäver rätten att bestämma över sin vardag. Därför behöver vi värna äldres rätt till självbestämmande. Vi vill därför införa ett krav i lag på kommunerna att tillhandahålla frihet att välja inom äldreomsorgen. Varje person har egna kunskaper och erfarenheter som det är värt att ta vara på och ta hänsyn till. Det egna valet, inflytande över de insatser som ges, ett värdigt bemötande, ett socialt välmående, ett tryggt boende och närhet till läkarkontakter ska tillgodoses inom äldreomsorgen. Vi avsätter 150 miljoner kronor per år 2019-2021 för att varje kommun ska kunna implementera en värdighetsgaranti inom äldreomsorgen.

Kristdemokraterna har även föreslagit förenklad biståndsbedömning för personer som fyllt 80 år och som önskar enklare serviceinsatser som exempelvis hjälp med städning, handling och social samvaro. Vi välkomnar därför och kommer följa upp regeringskansliets promemoria ”Om förenklat beslutsfattande och särskilda boendeformer för äldre” (Ds 2017:12) med förslag om att kommunerna ges befogenheter att under vissa omständigheter bevilja äldre personer vissa insatser inom äldreomsorgen utan föregående individuell biståndsprövning. Vi vill dessutom att biståndsbedömningen avskaffas för ansökan om trygghetslarm för personer som fyllt 65 år.

9.11 Nationellt måltidslyft

Äldres mat och måltider bör ges ökat fokus eftersom mat, livskvalitet och välbefinnande hänger ihop. Vi vill utöka valfriheten inom äldreomsorgen till att omfatta hemsänd mat. Vi vill även se bättre möjligheter till hemlagad mat, både i särskilt boende och när man bor kvar hemma med hemtjänst. Därför vill vi genomföra ett nationellt måltidslyft som riktar sig till äldreomsorgen. Satsningen möjliggör för kommuner och fristående aktörer som driver äldreomsorg att söka stimulansbidrag för att utveckla och förbättra kvaliteten på måltiderna och för ökad delaktighet. Vi avsätter 100 miljoner kronor för ett nationellt måltidslyft inom äldreomsorgen.

9.12 Stärkt demensvård - nationell demensplan och geriatriska centrum

Kristdemokraterna anser att vården och omsorgen av demenssjuka är en ödesfråga. Antalet demenssjuka kommer att fortsätta att öka under de närmaste åren. En välfungerande demensvård är en av grundförutsättningarna för en fungerande äldreomsorg. Alla med en misstänkt demenssjukdom ska ha rätt till kvalificerad utredning, diagnos och behandling. Detta kräver i sin tur kompetent, välutbildad och välmotiverad personal. Kristdemokraterna avsätter därför 100 miljoner kronor per år 2019-2021 för att fram en nationell demensplan som ska öka kunskapen hos personalen inom äldreomsorgen, men även bidra till en effektivare användning av befintliga resurser t.ex. genom forskningssamarbeten, framtagande och spridning av bättre verktyg för arbetet vid exempelvis utredning och diagnostik, i vård och omsorg eller för stöd till anhöriga.

Kristdemokraterna avsätter även 240 miljoner kronor för 2019 och 150 miljoner kronor per år 2020-2021 till upprättandet av geriatriska centrum i tre regioner i Sverige. Uppgiften för dessa centra bör vara att skapa förutsättningar för klinisk forskning, utbildning, vård och rehabilitering genom samarbete mellan kommun, primärvård och slutenvård. Ökat stöd till ideella sektorns insatser för äldre

Ensamhet bland äldre är ett stort problem och reformer måste till för att mota den ofrivilliga ensamheten, som särskilt bland äldre har stora hälsokonsekvenser. Vi behöver ta tillvara den kraft som finns i civilsamhället och därför vill vi tillskjuta 20 miljoner per år till föreningar och organisationer för arbete och verksamhet som syftar till att bryta äldres ensamhet och isolering.

I samverkan med idrottsrörelsen och de nationella pensionärsorganisationerna vill vi också genomföra initiativet "äldrelyftet" som syftar till att ge fler äldre chansen till fysisk aktivitet och träning. Sådan träning kan förbättra livskvaliteten, öka hälsan, minska risken för fallolyckor och samtidigt främja gemenskap och sammanhang. Vi avsätter till detta ändamål 30 miljoner per år.

10. Ett fungerande rättsväsende

Ett fungerande rättsväsende är oundgängligt för ett gott samhälle. Att samhället reagerar när en människa utsatts för våldsbrott, rån, sexuella trakasserier eller inbrott i sitt hem är en förutsättning för upprättelse för brottsoffren och för att värna medborgarnas tillit till staten. I dag ser vi hur den tilliten hotas när människor utsätts för brott som inte klaras upp när

brottsligheten tar kontroll över utsatta områden eller när skjutningar fortgår utan synligt slut. Som enskild ska man alltid kunna lita på att polisen har de resurser som krävs för att klara av sin uppgift, att förebygga, förhindra och beivra brott. Det har de inte idag.

De problem som vi lever med idag har byggts upp under lång tid och vi behöver räkna med lång tid av offensiva satsningar för att komma åt kriminaliteten. Polisen behöver därför kraftiga resurstillskott för att med uthållighet kunna stävja utvecklingen särskilt vad gäller gängrelaterad brottslighet. Svårutredda gängskjutningar är inte enskilda händelser, utan en del av en brottskedja som involverar exempelvis narkotikahandel, övergrepp i rättssak och andra brott. Om en person grips, tar andra ofta dennes plats i det kriminella nätverket. Om inte polisen kan arbeta uthålligt blir effekten när ett kriminellt nätverk slås ut att ett annat etablerar sig. Resurs- och organisationsbrister idag leder till att konsekvensen blir att andra brottslingar går fria.

Våldtäktsanmälningar, sexualbrott mot barn, bostadsinbrott med mera läggs på hög när Polisens resurser koncentreras mot gängen. Den utvecklingen måste brytas. På kort sikt främst med hjälp av fler poliser och ett förstärkt rättsväsende och på längre sikt också av bredare förebyggande insatser. Människor som blir utsatta för brott måste kunna lita på att rättsväsendet agerar. Ett rättsväsende som står upp för de mest utsatta är en förutsättning för ett gott samhälle som håller samman. För att rättsväsendet ska fungera behöver inte bara Polisen få mer resurser utan också Åklagarmyndigheten, Kriminalvården, Tullverket och Sveriges Domstolar. Därtill behöver straffen skärpas för vissa brottstyper.

I ett gott samhälle överförs de demokratiska värdena från generation till generation. Utan dessa kommer relationerna mellan människor inte att fungera i vardagslivet. Tilliten och förtroendet måste utgå ifrån att respekten för varje människas lika värde är införlivad hos varje medmänniska. Rättsstatens uppgift är att ge en ram för dessa värden. Den skall syfta till att bidra till en samlevnad med trygghet och respekt mellan människor och därmed upprätthålla samhällets grundvärden.

Kristdemokrati bygger på insikten om människans ofullkomlighet. Brottslighet har alltid förekommit och kommer alltid att förekomma. Men en del av de problem som vuxit fram i Sverige de senaste decennierna har delvis sin orsak i att politiken ignorerat problem eller agerat alldeles för sent. Statens yttersta ansvar är att garantera medborgarnas trygghet. Det är avgörande för att upprätthålla människors förtroende för polisen och det övriga rättsväsendet. I den här budgeten presenterar vi viktiga steg för att göra det.

10.1 Kraftfull satsning på svensk polis

Kristdemokraterna anvisar till Rättsväsendet 7 698 miljoner kronor utöver budgetpropositionens förslag för år 2019-2021.

Svensk polis har en mycket ansträngd situation. Den nya organisationen har inte gett de resultat med effektiviseringar och större lokala resurser som det fanns förhoppningar om och vilket var syftet med omorganisationen. Tvärtom är Polismyndigheten i kris med anställda som säger upp sig på grund av dålig lön och missnöje med arbetsförhållanden. Det är naturligt att omorganisationer är krävande och många gånger ansträngande för de inblandade, men nu måste Polisen få arbetsro att ta tag i de stora och viktiga trygghetsfrågorna. Det krävs stora satsningar under lång tid för att tillföra polisen rätt resurser.

Vi föreslår att 10 000 fler poliser anställs till 2025. För att klara detta vill vi införa en ettårig utbildning för hälften av dessa och möjlighet för kommunerna att finansiera lokala poliser. Det behövs fler poliser, men det räcker inte som lösning på problemen inom svensk polis. Den stora utmaningen är att få de som i dag arbetar som poliser att stanna kvar i yrket. Många poliser känner stor frustration och otillräcklighet i en allt tuffare arbetsmiljö. Det krävs åtgärder som förbättrar arbetssituationen för svensk polis och höjer attraktiviteten för yrket så att inte fler poliser väljer att sluta. Därför avsätter Kristdemokraterna två miljarder över tre år som en särskild satsning på förbättrade arbetsvillkor som exempelvis kan användas för högre löner. Utan kraftigt förbättrade villkor kommer vi inte nå målet om 10 000 fler poliser till 2025.

Kristdemokraterna menar att det finns poliser, exempelvis i yttre tjänst, som har halkat efter i löneutvecklingen och därför tillsätter vi medel som skulle räcka till en rejäl lönesatsning för dem med lägst löner. Det är angeläget att en lönesatsning riktar sig till de poliser som arbetar i kärnverksamheten, det vill säga till poliser i yttre tjänst och utredare. Om de medel vi avsätter skulle användas till en lönehöjning för de poliser som halkat efter skulle det räcka till mellan 4 000 och 5 000 kronor extra per månad per polis i yttre tjänst. Dock är lönebildning en fråga för arbetsmarknadens parter, varför vi överlåter en utformning av en lönesatsning till dem. Med vårt tillskott får Polismyndigheten i förhandling med Polisförbundet komma överens om innehållet i en satsning för att förbättra polisernas löner och arbetsvillkor.

10.2 Stärkt åklagarmyndighet

Liksom övriga delen av rättsväsendet har Åklagarmyndigheten att hantera allt mer komplexa brottsutredningar, en växande befolkning, grövre brott, mer omfattande förundersökningar och internationell samverkan, för att nämna ett par saker. Ska rättsväsendet fungera genomgående behöver Åklagarmyndigheten rustas upp. Görs inte detta riskerar det att få följdverkning framåt i tiden. Kompetens kommer förloras när gamla anställda slutar och inte kan ersättas med nya, handläggningstider kan bli sämre, den långsiktiga kompetensuppbyggnaden blir lidande och åklagarna blir en flaskhals i rättsväsendet. För att stärka Åklagarmyndigheten satsar vi 70 miljoner 2019, 130 miljoner 2020 och 170 miljoner 2021.

10.3 Fler domstolar

Den förra vänsterregeringen valde att i budgeten för 2018 dra ner på anslagen för både Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar. Det är fel väg att gå. De två senaste åren har antal mål som kommer till domstol ökat kraftigt. Det handlar om brottmål, familjemål och migrationsmål. När fler insatser görs för att komma åt kriminella kommer fler av dem hamna i domstol, och då kommer domstolarna behöva en förstärkning. Dessutom har vi en växande befolkning, som ytterligare ökar trycket på rättsväsendet. Den allt hårdare kriminaliteten ställer också högre krav på säkerhet för domstolarna, som kommer behöva förbereda sig på att skydda sig från angrepp från kriminella gäng som drabbar alla delar av rättsväsendet. Kristdemokraterna vill också se domstolar på fler platser i Sverige än idag. Sverige har centraliserat vårt domstolsväsende avsevärt de senaste två decennierna. I slutet av 1990-talet fanns 96 tingsrätter, idag finns bara 48. Sverige behöver en satsning på domstolsväsendet. Kristdemokraterna har därför aviserat att vi vill bygga ut Sveriges domstolar. Vi vill satsa 560 miljoner 2019 och 410 miljoner varje år efter det för att bygga upp domstolsväsendet och etablera domstolar på fler platser

10.4 Förstärkt Kriminalvård

Kriminalvården är idag hårt ansträngd. Kriminalvården gör själva bedömning att det kommer krävas minst 5 000 anstaltsplatser och 2 400 häktesplatser till 2025 och utöver detta kommer extra platser att behövas för att avlasta vid exempelvis renoveringsbehov. Kristdemokraterna delar den bedömningen. Vår målbild är att bekämpa den grova och organiserade brottsligheten. För att göra det krävs det att en del ledande personer försvinner från den kriminella miljön, det krävs att förtroendet för rättsstaten återupprättas genom att brottsoffer får upprättelse och det kräver att en del personer med stora problem nås av vårdinsatser inom ramen för Kriminalvårdens verksamhet.

När fängelserna fylls av klienter på ett alltför omfattande sätt blir miljön där sämre, både för de intagna och för Kriminalvårdens personal. Våldet ökar inte, för att citera en enhetschef, linjärt utan exponentiellt i takt med att beläggningen ökar. 2018 ligger beläggningen på svenska anstalter kring 95 procent. Det är alldeles för högt. En bra miljö i Kriminalvården är en förutsättning för rehabilitering av de intagna. Kristdemokraterna föreslår därför en förstärkning av Kriminalvårdens anslag 1:6 utgiftsområde 4 med 450 miljoner, 600 miljoner för 2020 och 800 miljoner för 2021.

10.5 Ett reformerat Tullverk

Kristdemokraterna vill stärka Tullverkets brottsbekämpande funktion. Tullverket är idag alltför starkt inriktad på att vara en uppbördsmyndighet under finansdepartementet och behöver i ökad utsträckning bli en gränsskyddsmyndighet som kan beivra alla typer av brott vid gränsen. Inte minst bör utförelsen av varor kontrolleras betydligt hårdare.

Men tullen har för svaga befogenheter. Det är en del i en kedja som gjort att Sverige kallats för ett "smörgåsbord" för internationella stöldlighör. Endast tre procent av inbrotten i Sverige klaras upp. Tullen tvingas se på när misstänkt stöldgods lämnar landet och saknar ett uppdrag i regleringsbrevet att kontrollera utförelse.

Kristdemokraterna menar att Tullverket bör få ett tydligare uppdrag att kontrollera, stoppa och kvarhålla (frihetsberöva) personer vid gräns. Mest konkret innebär det att Tullen ska kontrollera pass eller andra inresedokument i högre utsträckning än idag. Tullens skarpa befogenheter att frihetsberöva kommer ge dem bättre möjlighet att kontrollera in- och utflöden av varor och människor i landet.

Idag har tullare utbildning på upp till ett år. Eftersom Tullverket redan idag genomför kontroller av införelse av varor som narkotika lär en omgörning av utbildningen för att kunna beslagta stöldgods inte behövas, dock behöver den kompletteras med vissa moment. Vi vill stärka Tullverkets budget genom att till anslag 1:2 Tullverket på utgiftsområde 3 anslå 150 miljoner 2019, 300 miljoner 2020 och 500 miljoner 2021. Detta bör ges regeringen tillkänna.

11. En skola där ingen lämnas efter

Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap, att stimulera elevernas intellektuella utveckling och att förbereda barn och unga för vuxenlivet. Skolan har också ett bildningsuppdrag. Skolan ska bygga på, och förmedla vidare, de värden och dygder som är centrala för ett gott liv och ett gott samhälle. Den ska inte bara utbilda personer som ska kunna få ett jobb, utan också medborgare som kan vara med och ta ansvar för samhällets gemensamma angelägenheter och förvalta centrala värden. En gemensam etisk grund är

nödvändig för att skapa en lugn, trygg, stimulerande och positiv miljö i skolan. Skolans värdegrund är grunden på vilken hela undervisningen vilar och ska vara integrerad i hela skolans verksamhet.

Varje barn ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sin egen potential. Vi ska ha en skola där inga hålls tillbaka och ingen lämnas efter. Även om många nödvändiga reformer genomförts, visar flera nationella och internationella undersökningar att den svenska skolan alltför ofta står inför stora utmaningar. Elevernas resultat ligger fortfarande på en alltför låg nivå på de områden som mäts. Det är angeläget att de förändringar som föreslås för skolan är långsiktiga och skapar stabilitet, kontinuitet och arbetsro för skolan.

Kristdemokraterna föreslår bland annat satsningar på stärkt stöd till elever med särskilda behov, förstelärare och stärkt elevhälsa.

För att möta de utmaningar som finns särskilt i socioekonomiskt utsatta områden vill vi göra en särskild satsning som ska komma dessa områden till del. Det är viktigt att locka de bästa lärarna till områden med stora utmaningar.

Lärarkyrkans attraktivitet måste stärkas bland annat genom en förbättrad arbetssituation och en hög lön till bra lärare. Kristdemokraterna anser att fristående skolor är en självklar och viktig del av det svenska skolväsendet. De fristående skolorna medverkar till att stärka den pedagogiska förnyelsen och utvecklingen inom svenskt skolväsen. Fristående skolor ökar möjligheten för varje elev att hitta en skola som passar just honom eller henne.

Kristdemokraterna tar tydligt ställning för kvalitet och excellens i högskola och forskning. Universiteten ska ha ett brett utbildningsutbud och bedriva statsfinansierad forskning, särskilt där man är nationellt eller till och med internationellt ledande. Högskolorna ska ha ett bra utbud av grundutbildning och ha en bra forskningsanknytning i samarbete med universiteten. Den högre utbildningens viktigaste uppgift är att förmedla kunskap samt leda till arbete och försörjning. För att möjliggöra detta krävs kompetenta högskolelärare och forskare, en stimulerande arbetsmiljö samt studiesocial trygghet.

11.1 Speciallärarlyft för stärkt kunskapsutveckling

Alla elever som har behov av specialpedagogik ska få tillgång till det i skolan. Elever som har de största behoven ska få hjälp och stöd av de lärare som har den bästa kompetensen. Under lång tid har det varit brist på specialpedagoger och speciallärare. Förestående pensionsavgångar och den stora andelen obehöriga bland dem som arbetar med

specialpedagogiskt stöd gör att Statistiska centralbyråns (SCB) prognos för yrket specialpedagog/speciallärare visar en ökad brist de kommande åren. Kristdemokraterna föreslår därför ett speciallärarlyft där lärare erbjuds att komplettera sin grundutbildning med en speciallärarutbildning med i huvudsak bibehållen lön, 80 procent av lönen.

Speciallärarlyftet syftar till att öka tillgången på speciallärarkompetens. Reformen innebär också att den ordinarie undervisningen kan fungera bättre för samtliga elever, när elever som behöver speciellt stöd får det. Speciallärarlyftet är också ett sätt att öka karriärvägar för lärare och därmed öka statusen i yrket, samt ett sätt att förbättra arbetsmiljön i klassrummet. Det kommer också stärka möjligheten att tidigt sätta in åtgärder för bättre läsinlärning och läsförståelse. Kristdemokraterna anslår 230 miljoner kronor per år till Speciallärarlyftet.

11.2 Satsningar på elevhälsa

En god kunskapsutveckling kräver också en bra skolmiljö och elevhälsa. Eleverna som mår bra lär sig bättre. En väl utvecklad elevhälsovård främjar också det förebyggande arbetet med psykisk ohälsa hos barn och unga. Enligt IVO förekommer det brister bland landets huvudmän när det gäller kännedom om vårdgivaransvaret för elevhälsan. Detta har varit ett problem under flera år, trots att försök har gjorts för att åtgärda bristerna genom vägledningar. Vi vill därför ge landstingen/regionerna ett samlat uppdrag för hela barn- och ungdomshälsovården. Det innebär att elevhälsan inte längre ska ha skolan som huvudman. Skolsköterska, skolläkare, skolkurator och skolpsykologer bör finnas ute i verksamheterna men bör ha samma huvudman som övrig vårdpersonal för barn. En samlad barn- och ungdomshälsa ska syfta till att öka tillgängligheten till vårdcentralerna, elevhälsan och barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Den samlade barn och ungdomshälsan ska ha ett nära samarbete med skolledningar, lärare, specialpedagoger och kommunernas socialtjänst. Vi vill även införa en elevhälsogaranti som innebär att varje elev ska kunna komma i kontakt med elevhälsan varje dag. Det är viktigt att barn vet att det finns vuxna i skolan som har tid för dem. Det kan vara en faktor som kan bidra till att minska den ensamhet som barn kan drabbas av när de inte tror att vuxenvärlden har tid för dem och att de inte behöver hantera sin oro på egen hand. Kristdemokraternas tillför elevhälsovården totalt 1140 miljoner kronor 2019–2021, det vill säga 380 miljoner kronor per år.

Forskning visar att elever som rör på sig utvecklar en starkare fysik, presterar bättre i skolan och leder till att fler elever når målen. Trots det har idrottstimmar i skolan minskat under de senaste 20 åren. Kristdemokraterna har föreslagit att undervisningstiden i ämnet idrott och hälsa i grundskolan ska utökas med från 500 till 700 timmar. Under förra

mandatperioden utökades antalet timmar med 100. Kristdemokraterna vill dock fortsatt se extra 100 timmar, för att det totala antalet timmar ska uppgå till 700. I motsvarande grad minskas det som kallas elevens val. För att förbättra möjligheterna till simundervisning på idrottstimmarna avsätter vi 50 miljoner kronor. Det är viktigt att sådan simundervisning inte slår ut befintlig ideellt anordnad simskola, utan är ett komplement.

11.3 Inför evidensbaserade antimobbingsprogram

Den ångest och psykiska ohälsa som drabbar barn måste motas med vård- och omsorgssatsningar. Men det kommer inte att vara tillräckligt. Det krävs en politik som ger föräldrar stöd och familjer tid och ro. Det krävs en politik för ett starkt civilsamhälle så att samhällsväven kan tvinnas starkt runt våra barn. Och det krävs en politik för en skola dit barnen kan gå utan en klump i magen. Skolhuvudmännen har huvudansvaret för skolmiljön – att förebygga och förhindra risker för olycksfall eller sjukdom samt att skapa en god miljö för lärande. I detta arbete ligger också arbetet mot mobbning.

Arbetsmiljölagen tar huvudsakligen sikte på den fysiska arbetsmiljön och åtgärder för att minska risken för olyckor, i exempelvis slöjd-, idrotts- och kemiundervisning eller i samband med praktik. I skollagen tydliggörs elevens rätt till trygghet, studiero och att inte bli utsatt för kränkande behandling.

Det finns ingen värdeneutral uppfostran och ingen värdeneutral kultur. Utan en gemensam grundläggande etik skapas ett samhälle där den starke styr och den svaga lider; ett samhälle där uppfattningen om vad som är rätt och orätt skiljer sig från person till person. Det som de flesta av oss ser som goda normer, t.ex. människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde samt solidaritet med svaga och utsatta, har en djup förankring i den judisk-kristna etiken. Skolans ansvar är att förankra denna värdegrund hos eleverna genom att omsätta de etiska principerna i praktisk handling. I detta ligger också arbetet mot mobbning och kränkande beteende. Det borde vara en självklarhet att alla elever ska kunna känna sig trygga och uppskattade, men så är det inte i dag. Ett ständigt pågående aktivt arbete mot mobbning i skolan ska vara en självklarhet.

Enligt en rapport från PISA säger sig var sjätte svensk 15-åring ha blivit mobbad minst ett par gånger i månaden⁹. Sverige ligger något under genomsnittet och flickor något högre än pojkar, 18,1 respektive 17,8 procent. Däremot märks en skillnad när det gäller socioekonomiskt gynnade respektive missgynnade personer. Bland de socioekonomiskt

---

⁹ <https://www.svd.se/pisa-enkat-var-sjatte-15-arang-mobbas-i-skolan/i/nyheter>.

gynnade svarar 16 procent ja om de mobbats ett par gånger i månaden eller en gång i veckan eller mer, medan motsvarande siffra för de missgynnade eleverna är 20 procent.

Att barn mår bra och känner sig trygga i skolan är avgörande för hur de kan lyckas i sitt lärande och sin utveckling. Därför krävs att skolor använder sig av metoder för att hantera mobbning som är baserade på vetenskap och beprövad erfarenhet. Kristdemokraterna menar att det ska vara obligatoriskt för skolhuvudmännen att enbart ha evidensbaserade antimobbingsprogram. Frågan om mobbning är för viktig för att man bara ska kunna gå på känsla. Skolverket bör få i uppdrag att göra en uppföljning av den utvärdering av metoder mot mobbning som gjordes 2011. Dessutom bör alla metoder som inte vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet sluta användas. Berörda myndigheter bör få i uppdrag att verkställa detta. Kristdemokraterna avsätter 95 miljoner kr per år för att underlätta detta arbete för skolorna.

11.4 Förebygg övergrepp mot barn

I genomsnitt blir tre barn i varje skolklass sexuellt utnyttjade. Möjligheten att tidigt upptäcka övergrepp mot barn beror i stor utsträckning på om barnet eller andra i barnets närhet vågar berätta. Ett led i att stärka barnens egen rätt till sin kropp är att förskolor arbetar medvetet med frågorna, att man på ett tydligt sätt anpassat för barnen informerar dem om gränser och hur viktigt det är att säga till när något är fel. Därför vill vi anslå 70 miljoner kronor som förskolor kan ansöka om för att genomgå utbildning och införa arbetssätt som stärker barns integritet och motverkar sexuella övergrepp.

11.5 Utbildningsträffar för föräldrar

Samhället ska stödja föräldrars möjlighet till delaktighet i sina barns skolgång och liv. Det har visat sig att det är en framgångsfaktor att uthålligt involvera föräldrarna i barnens skolgång och ge praktiskt stöd om hur man kan stötta sitt barn och skapa god studiemiljö hemma. Det gäller kanske särskilt föräldrar som själva saknar erfarenhet av den svenska skolan. Därför föreslår vi en satsning på att alla skolor mer aktivt ska involvera föräldrarna i barnens lärande. Denna satsning handlar bland annat om särskilda utbildningsträffar för föräldrar där skolhuvudmännen ska erbjuda konkreta verktyg för föräldrarna att stötta sina barn. Experter och tolkar ska kunna involveras vid behov. Träffarna ska ske utanför skoltid så att så många föräldrar som möjligt kan delta. Vårt förslag innebär att dessa träffar förläggs första året på varje stadium, det vill säga en träff i ettan, en i fyran och en när barnet börjar sjuan.

I samband med sådana träffar finns också möjlighet att tala om vad som är skolans uppgift respektive vad som är familjens uppgift. Ett föräldrakontrakt upprättas där föräldrarnas och skolans olika roller och ansvar tydliggörs. När rollerna är tydliggjorda kommer lärare och rektorer få bättre möjligheter att sköta sina arbetsuppgifter.

Målet med Kristdemokraternas förslag att involvera alla föräldrar i sina barns skolgång – inte bara resursstarka. Extra medel ska gå till skolor med stor andel hushåll med låg utbildning och utländsk bakgrund. För denna reform lägger Kristdemokraterna 40 miljoner kronor per år.

11.6 Satsning på skolor i utsatta områden

Kunskapsresultaten för elever som har invandrat till Sverige efter skolstart har sjunkit dramatiskt under senare år vilket har sin förklaring i att många nyligen har anlänt till Sverige, att de är äldre när de kommer hit samt att de har en mycket bristfällig utbildning bakom sig. Andelen elever som inte får tillräckligt bra betyg för att bli behöriga till gymnasieskolan ökade från drygt tio procent 2006 till drygt 17,5 procent 2017. Enligt Skolverket kan en stor del av den försämrade gymnasiebehörigheten förklaras av en ökande andel elever som invandrat efter ordinarie skolstart och att denna elevgrupp haft en sämre resultatutveckling än andra elever. Denna utveckling måste vändas.

För att stödja språkutvecklingen och möjligheterna att nå kunskapsmålen hos nyanlända och andra elever med svenska som andra språk ytterligare föreslår Kristdemokraterna en kompetenssatsning för lärare för att få fler med kompetens inom svenska som andra språk. Reformen kostar 200 miljoner kronor årligen 2019–2021.

Skolor med många elever med svenska som andra språk gynnas också av den utveckling av satsningen på karriärlärartjänster som Kristdemokraterna tillsammans med övriga allianspartier föreslår ska riktas mer till utsatta områden. Även Kristdemokraternas förslag att genomföra ett specialläraryft skulle stödja elever med invandrarbakgrund och skolor med stora utmaningar med många elever som inte når kunskapsmålen.

Kristdemokraterna anser också att det ska löna sig att vara en skicklig lärare. Alliansregeringen införde karriärtjänster som innebär att skickliga lärare kan göra karriär och bli förstelärare eller lektorer. Dessa får statligt finansierade lönelöft på cirka 5 000 kronor för lärare respektive 10 000 kronor i månaden för lektorer utan att lämna undervisningen och eleverna. Inte minst viktigt är en satsning på karriärmöjligheter för lärare på skolor med störst utmaningar. Vi föreslår att de förstelärare som väljer att arbeta i

utanförskapsområden ska få ett löneyft om 10 000 kronor. Kristdemokraterna föreslår en satsning på 312 miljoner kronor 2019, 552 miljoner kronor 2020, 940 miljoner kronor 2021.

11.7 Ökad samverkan mellan fritids och idrottsrörelsen

Barn i Sverige rör på sig för lite. Enligt svenska läkarkårens rekommendationer bör barn och unga röra på sig minst 60 minuter per dag. Men bara 44 procent av pojkarna och 22 procent av flickorna når den nivån.¹⁰ Vi ser ett stort behov av att öka möjligheterna till rörelse och träning i samband med skoldagen. Ett bra sätt att få till stånd detta är att använda barnens tid på fritids till fysiska aktiviteter i större utsträckning. Vi vill därför stimulera samverkan mellan idrottsklubbar och fritidshemsverksamheten. På så sätt kan fler få chansen att träna samtidigt som familjelogistiken kan underlättas om en del av barnens träning kan ske på fritidstid, istället för att hämta på fritids, stressa hem och sedan iväg till barnets träning på kvällen.

Vi avsätter 100 miljoner årligen för att utveckla fritids i denna riktning, tillsammans med idrottsrörelsen.

12.Reformer för fler bostäder

Det byggs för lite i Sverige. Under en lång period bakåt har Sveriges bostadsinvesteringar befunnit sig långt under EU-genomsnittet. Under hela tidsperioden 1995–2014 har Sverige i jämförelse med våra nordiska grannar haft lägst bostadsinvesteringar i förhållande till BNP. Under den senaste tio åren har bostadsbyggandet successivt tagit fart, främst till följd av det allt lägre ränteläget och den starkare konjunkturen. För 2018 ser bostadsbyggandet dock ut att avmattas rejält till följd av bl.a. kreditåtstramningar. Jämfört med 2017 förväntas bostadsbyggandet minska med 20 procent, enligt Boverket. Kortsiktigt kan det vara bra med en avmattning, givet att byggandet ökat kraftigt på bara två-tre år och tillgängliga resurser blivit mycket ansträngt, vilket riskerar att driva upp kostnaderna för byggandet. Boverket bedömer dock att behovet av nya bostäder fortsätter överskrida byggandet till prognosens slut 2022. Under den tid Kristdemokraterna ansvarade för bostadsfrågorna drevs en omfattande reformagenda för att undanröja hinder för ökat byggande. Dessa reformer har bidragit till det ökade byggandet de senaste åren, men fler reformer behövs för att skapa långsiktiga spelregler på bostadsmarknaden som styr mot ökat och billigare byggande.

Den förra rödgröna regeringens svar var investeringsstöd för bl.a. byggandet av billiga hyresrätter. Dessa byggsubventioner har dömts ut av till exempel Konjunkturinstitutet som

---

¹⁰ <https://www.idrottsforskning.se/unga-ror-sig-for-lite-visar-unik-studie/>

menar att den typen av investeringsstöd tidigare inte visat sig fungera som önskat. Även byggbranschen och flera bostadsforskare anser att denna typ av subventioner är fel sätt att angripa problemen med bostadsbristen på.

Kristdemokraterna har efterfrågat en bred uppgörelse, men under de bostadsförhandlingar som pågick under våren 2016 var den dåvarande regeringens egna förslag mycket begränsade. På flera områden valde dessutom regeringen att luta sig mot Vänsterpartiet vilket försvårade en uppgörelse. Allianspartierna framförde under samtalen fler än trettio förslag som istället för subventioneringar fokuserar på grundproblemet – att det tar för lång tid och är för komplicerat att bygga. Vi vill förenkla och snabba på byggandet, öka tillgången till byggklar mark och öka rörligheten i och utnyttjandet av det befintliga bostadsbeståndet, till exempel genom förändrade flyttskatter och förenklad andrahandsuthyrning.

Kristdemokraterna fortsätter att efterfråga regelförenklingar genom att föreslå generösare bullerregler, undantag för tillgänglighetshinder, privat initiativrätt, strandskyddsreformer, enklare planprocess, utformningsbestämmelser i detaljplan, minskningar av hur många gånger samma ärende kan överklagas samt fler bygglovsbefriade åtgärder. Vi ser också ett behov att följa upp reformer, som förbud mot kommunala särkrav och möjligheten att uppföra bygglovsbefriade Attefallshus, då en del pekar mot att vissa kommuner i sin tillämpning har urholkat reformerna och därmed minskat effekterna av reformerna.

12.1 Avtrappning av ränteavdragen

Idag har vi en stor - och för ekonomin riskfylld - skulduppbyggnad hos hushållen. Samtidigt kan många hushåll med stabila inkomster inte komma in på den ägda bostadsmarknaden, utan hänvisas till dyra hyresrätter. Hushållens skulder har vuxit i betydligt snabbare takt än inkomsterna de senaste decennierna, trots en mycket stark disponibelinkomstförstärkning. I kombination med en stor, och ökande, andel rörliga lån har detta gjort hushållen känsliga för ränteförändringar, vilket kan få påtagliga följd effekter i samhällsekonomin.

Det krävs reformer för att dämpa drivkrafter att låna och därmed minska hushållens – och ekonomins - sårbarhet framöver. Vi har krävt ändrade regler så att det inte ska vara lönsamt för banker att erbjuda mängdrabatt vid bolån. Vi har också föreslagit amorteringskrav riktade mot bankernas samlade bolånestock för att gynna amortering, samt ändrade regler så att bundna bolån blir mer attraktiva. Att långsamt trappa ner

ränteavdragen är ytterligare en åtgärd som vi, under vissa förutsättningar, nu är beredda att ställa oss bakom.

Sveriges avdragssystem för räntor är sprunget ur en tid av höga räntor och höga marginalsatser. Under 1970- och 1980-talet var avdraget i snitt 50 procent. Vid skattereformen på 90-talet sänktes ränteavdraget snabbt, till följd av stigande kostnader för staten, men ränteavdraget har fortsatt att bidra till högre bostadspriser och därmed hushållsskulder.

De senaste fem åren har statens inkomster per år i snitt försvagats med 22 miljarder kronor av ränteavdraget. Men med en bolånestock som vuxit explosionsartat riskerar denna summa att öka kraftigt med normaliserade räntor. Det riskerar att tränga ut angelägna satsningar eller tvinga fram skattehöjningar. Samtidigt finns skäl som talar för att behålla ränteavdraget: en avtrappning förändrar de förutsättningar som gällde vid köpet av bostaden. Därtill har det spelat stor roll för hushåll utan stora tillgångar att kunna äga sitt boende.

Tidpunkten att påbörja en nedtrappning är dock relativt god i dagens räntemiljö. På 90-talet var ränteutgifterna ca 100 000 kr per miljon i lån. Idag kostar samma lån 15 000 kr per år. Dessutom har den förväntade långsiktiga räntenivån i ekonomin sänkts. Detta talar sammantaget för att en nedtrappning av ränteavdraget för bostadslån bör ske och att taket för fullt ränteavdrag bör sänkas från dagens 100 000 kr till 75 000 kr. En långsam nedtrappning av ränteavdraget ökar värdet av sparande och amortering, och minskar skulduppbyggnad. Vilket över tid minskar riskerna i ekonomin och för hushållen.

Vi eftersträvar en blocköverskridande överenskommelse om en långsam nedtrappning, under förutsättning att statens ökade inkomster oavkortat går tillbaka till hushållen samt under förutsättning att reformer samtidigt genomförs så att fler hushåll med stabila inkomster kan etablera sig på den ägda bostadsmarknaden.

Kristdemokraterna påbörjar avtrappningen av ränteavdraget i budgeten, tillsammans med en sänkning av taket till 75 000 kr, vilket förstärker intäkterna med 1,3 miljarder 2019, 2,9 miljarder kr år 2020 och 5,1 miljarder 2021.

I samband med att en avveckling av ränteavdragen inleds, bör ett stöd till kapitalinsats utredas och införas till hushåll som står utanför bostadsägandet. Ett startlån enligt norsk förebild kan stå modell där staten kan bistå med en del av kapitalinsatsen, förutsatt att

hushållet klarar bankens krav på bottenlån. Således krävs en strikt kreditprövning och att lånet ska återbetalas med ränta så att stödet inte bidrar till riskuppsygnad eller stimulerar osunt låntagande.

En nedtrappning av ränteavdragen medför också att en del rörlighetshämmande kreditrestriktioner, exempelvis förstärkta amorteringskrav, som införts med syfte att bromsa skuldsättningen kan avvecklas.

12.2 Inför förmånligt bospar

Ökade krav vid bostadsköp och kraftigt stigande bostadspriser har ökat behoven av en stor kontantinsats. Det gör att trösklarna in på bostadsmarknaden har ökat lika mycket. Tillsammans med ett bristande utbud av hyresrätter, riskerar allt fler att stå utan ett eget boende. När färre kan hitta någonstans att bo - i framför allt våra storstäder - kan också svensk tillväxt dämpas.

Problembilden är tydlig. Därför behöver Sveriges unga vuxna få incitament att spara mer till sitt första boende. Och till skillnad från andra länder, som exempelvis Norge, saknar Sverige ett system för ökade incitament till bosparande. Det finns flera modeller för hur ett bosparande skulle kunna se ut, men det norska systemet står ofta som förebild. I det är insättningar avdragsgilla mot inkomsten upp till en viss summa och pengarna återfinns på ett räntekonto under spartiden.

En nackdel med de traditionella bosparsystemen är att pengarna sätts in på ett vanligt räntekonto. Med dagens - och förväntat låga framtida räntor - blir avkastningen på pengarna låga och i takt med att ekonomin växer går spararen miste om tillväxt på pengarna. Därför vill Kristdemokraterna utreda en alternativ modell för bosparande, som kan fungera inom systemet för ISK (investeringssparkonto). Det ska möjliggöra att insättningarna kan ske i, företrädesvis, fonder. På så sätt kan avkastningen på pengarna, på lång sikt, överstiga det på sparkontot.

Bosparandet ska kunna ske mellan 18 till 34 års ålder och är avdragsgillt upp till en fjärdedels prisbasbelopp, vilket innebär ca 11 200 kr per år i sparande. En person kan därmed göra avdragsgilla insättningar på drygt 180 000 kr i bosparsystemet. Används sparandet till andra inköp än bostad sker en retroaktiv beskattning.

Fullt utbyggt kostar förslaget 2,1 miljarder kronor. I budgeten avsätter Kristdemokraterna 100 miljoner kr för 2019, 200 miljoner 2020 och 400 miljoner kr 2021.

12.3 Flyttskatter

En bromskloss på bostadsmarknaden är den bristande rörligheten. Genom ökad rörlighet kan ett stort antal bostäder tillgängliggöras på kort sikt. Allt för många uppger att de bor kvar i för stora hus på grund av flyttskatternas utformning. Kristdemokraterna vill att taket för uppskov på reavinstskatten tas bort om man köper ny bostad. Även betalningen av räntan på uppskovet ska kunna skjutas på framtiden vid köp av ny bostad. På så sätt tvingas inte vinsten vid försäljning fram till beskattning om man köper en ny bostad, utan både reavinstskatt och uppskovsränta betalas när personen inte längre gör något uppskov. Det sker exempelvis när personen flyttar till hyresrätt, till särskilt boende eller om personen avlider. Förslaget skulle innebära att en stor del av den bristande rörligheten som orsakas av skatter vid flytt kan elimineras på ett statsfinansiellt ansvarsfullt sätt genom att staten fortfarande får in skatteintäkterna, dock något senare. Den ökade kostnad med förslaget som ändå uppstår för statskassan kompenseras vi för i vårt budgetalternativ.

13. Försvaret behöver stärkas

Kristdemokraterna eftersträvar en trygghet och värdighet tillvaro för alla människor. Förmågan att möta såväl inre som yttre hot utgör två grundläggande uppgifter för det offentliga. Vi är en del av världssamfundet och beroende av fungerande förbindelser med resten av världen. Miljö och klimatförändringar, demografi, energiberoenden, kärnvapenspridning, terrorism, bristande respekt för mänskliga rättigheter och internationell organiserad brottslighet är globala företeelser som påverkar vår säkerhet. Vi måste vara beredda att, efter vår förmåga, bidra till en säkrare och tryggare värld. Försvarets huvuduppgift är att värna människors liv, värdighet och frihet.

Den svenska försvarsförmågan måste anpassas till den alltmer oroliga omvärld vi lever i. Kristdemokraterna ingick till en början i Försvarsöverenskommelsen som ingicks mellan Kristdemokraterna, Centerpartiet, Moderaterna och den dåvarande rödgröna regeringen. Den var ett gott första steg, men på sikt behöver ytterligare åtgärder och mer resurser skjutas till. När Försvarsöverenskommelsens partier samlades på nytt saknades de ambitionerna hos regeringen. I stället för att leverera den höjning av anslagen som försvaret behöver, var beskedet från regeringen att man inte kunde tänka sig annat än att leverera i underkant. Därför valde Kristdemokraterna att lämna försvarsöverenskommelsen. Vi gjorde detta därför att vi ser ett antal problem som inte kan åtgärdas inom den ram som de andra partierna nu kommit överens om. Vi vill lägga 7 897 miljoner mer än övergångsregeringen 2019-2021 på

försvaret och samhällets krisberedskap. 2019 satsar vi 1 105 miljoner mer, för att sedan trappa upp det till 2 680 miljoner 2020 och 4 124 miljoner 2021.

Personalförsörjningen är en nyckelkomponent i att stärka förmågan. Den framtida försvarsmaktsstrukturen måste säkerställa att det finns goda möjligheter att utveckla personalens kompetens. De viktigaste faktorerna i detta avseende är att möjligheterna att öva med förband säkerställs och att officersutbildningen tydligt tar sikte på att utveckla en officers kärnkompetens – att leda väpnad strid eller därmed förknippad verksamhet. Dessa faktorer är viktiga för att få den rekryterade personalen att stanna inom organisationen.

Utöver att förvalta och utveckla befintlig verksamhet måste vi samtidigt lyfta blicken och påbörja arbetet med att se över på vilka nya fronter vi måste kunna försvara oss. Nya hot som ett traditionellt försvar inte rår på har uppstått, så kallade hybridhot. Inom denna kategori ingår ett antal metoder för att destabilisera opinioner i andra länder, att utan vapenmakt skada system och infrastruktur. För att lyckas mota dessa hot behöver den svenska förmågan mot cyberhot stärkas mot idag. Därför föreslår vi en ny myndighet som får i uppgift att bidra till och sprida forskning kring informationskrigföring och propaganda. Satsningen uppgår till 40 miljoner kronor 2019.

Försvarsmaktens förmåga att lösa nationella uppgifter – att försvara Sverige – har förbättrats. Försvaret måste ha förmåga att försvara hela Sverige och ha särskild kapacitet som säkerställer ett fullgott försvar av strategiskt viktiga platser som exempelvis Gotland och Stockholm. Marinen bör förstärkas så att den kan säkerställa skydd av importsjöfart och mottagande av utländsk hjälp i anslutning till västkusten samtidigt som den kan genomföra sjöstrid på ostkusten. Därför genomför vi nu ytterligare förstärkningar av försvarsmakten i vår budget. Flygstridskrafterna förstärks och ges förmåga att kraftsamla. Hemvärnets och frivilligorganisationernas roll stärks i sitt viktiga arbete för ett brett och välfungerande försvar.

Frivilligorganisationerna är viktiga för den lokala förankringen och rekryteringen till Försvarsmakten. Frivilliga försvarsorganisationer utgör en viktig resurs såväl för totalförsvaret som för krisberedskapen. Dessa organisationer tillhandahåller nödvändig förmåga och kompetens. Frivilligorganisationernas möjlighet att bidra till totalförsvaret och därmed samhällets krisberedskap ska utvecklas och ekonomiskt långsiktigt säkerställas.

Det är väsentligt att den påbörjade planeringen för det civila försvaret nu fortskrider skyndsamt. Det civila försvaret bör inom ramen för befintliga resurser prioritera uppgiften att planera stöd till Försvarsmakten vid höjd beredskap. Det civila försvaret utgörs av

verksamhet som ansvariga aktörer genomför i syfte att göra det möjligt för samhället att hantera situationer då beredskapen höjs. Verksamheten bedrivs av statliga myndigheter, kommuner, landsting, privata företag och frivilligorganisationer. Det avser skydd av befolkningen, säkerställande av samhällsviktiga funktioner och övriga samhällets stöd till Försvarsmakten. Det samlade totalförsvaret ställer därför krav på ett brett engagemang och förankring i samhället.

För Kristdemokraterna är vår försvarssatsning på 7 miljarder över tre år mer än övergångsregeringens ett viktigt första steg för ett starkare försvar som ändamålsenligt kan försvara Sveriges gränser. Den satsningen kommer behöva öka också över tid. Ett långsiktigt mål är att försvarsutgifterna uppgår till 2 procent av BNP. Inte minst Rysslands ökande aggressivitet kräver förstärkningar av vårt försvar. Vi ser ett stort behov av ett antal förbättringar som måste till inom en snar framtid för att Försvarsmakten ska ha resurser och möjligheter att göra det de gör bäst – försvara vår fred och frihet.

Kristdemokraternas uttalade ambition är att Sverige ska söka medlemskap i Nato för att stärka vårt internationella samarbete, säkerheten i Östersjöregionen och i världen. Detta görs bäst i allians med andra, för i försvarspolitiska sammanhang är ensam inte stark. Ökade försvarsutgifter underlättar ett medlemskap, då ett Natomedlemskap stipulerar försvarsutgifter på två procent av BNP, även om många medlemsländer inte uppnår detta.

13.1 En förstärkt krisberedskap

Bränderna som drabbade Sverige under sommaren 2018 var av katastrofala mått. De var unika i sin omfattning, men som katastrof betraktad har Sverige tyvärr fått sin beskärda del de senaste åren. Tsunamikatastrofen 2004, stormen Gudrun 2005, och branden i Västmanland 2014. Även kriser skapade av mänsklig hand har drabbat oss, som säkerhetskrisen på Transportstyrelse 2017. Slutsatsen av alla dessa händelser är att Sverige behöver stärka sin krisberedskap avsevärt.

- Nationellt säkerhetsråd under statsministern: Alliansen vill att regeringens krisledningsorganisation ligger i Statsrådsberedningen, som leds av Sveriges statsminister. På så sätt får Regeringskansliets krisledning en tydligare ställning högre upp i hierarkin jämfört med situationen idag då krisledningen ligger under ett fackdepartement.
- Snabbare och tydligare statlig krisledning: En erfarenhet från den stora skogsbranden i Västmanland 2014 var att krisledningen blev mer strukturerad och metodisk efter statens övertagande då en ny samlad räddningsledning etablerades. Ett möjligt

alternativ är att regeringen ges möjlighet att i en kris särskilt förordna om att en viss instans ska ges krisledande befogenhet och beslutsrätt över andra myndigheters resurser.

- Bygg ut utbildning av räddningstjänstpersonal: Utbildningen av räddningstjänstpersonal sker främst genom MSB:s utbildningar. Dessa ges på olika nivåer. Utbildningsverksamheten som idag bedrivs av MSB är dock underfinansierad och tillgodoser till följd av detta inte kommunernas behov av utbildning. Det är viktigt för svensk krisberedskap att utbildningar inom räddningstjänsten ges i en utsträckning som motsvarar kommunernas behov av utbildad personal.
- Nationell brandbekämpningsförmåga från luften: Sverige står idag utan ändamålsenliga egna civila resurser för att bekämpa bränder från luften. Erfarenheterna från 2014 och 2018 visar att särskilt brandflyg är ett effektivt sätt att bekämpa skogsbränder och Sverige fick också effektivt stöd genom EU:s krishanteringsmekanism. Alliansen anser dock att den nationella kapaciteten att bekämpa skogsbränder från luften måste förbättras. Sjöfartsverkets helikoptrar måste utrustas med brandbekämpningsutrustning. Sverige bör även ha en egen kapacitet vad gäller flygplan med vattenbombningsmöjligheter, eventuellt i samverkan med andra länder. Sverige bör även verka för att EU:s civila krishanteringsförmåga stärks ytterligare, även genom att EU bygger upp egen kapacitet.
- Ökat statligt stöd för skogsbrandsbevakning: Med regelbunden patrullering av skogsbrandsflyg finns möjligheter att upptäcka brandhärdar i ett tidigt skede. Det ökar förutsättningarna för att avvärja hotande skogsbränder snabbare, innan branden fått spridning.

För att åstadkomma detta anslår vi 780 miljoner kronor extra till Myndigheten för samhällsberedskap 2:6 för 2019-2021.

14. En förbättrad migrations- och integrationspolitik

Den humanitära krisen i världen drabbar allt fler. FN:s flyktingorgan UNHCR uppskattar i sin årsrapport för 2017 att 68,5 miljoner människor befinner sig på flykt undan krig och förföljelse. Det är den högsta siffran sedan andra världskriget. Två av tre flyktingar är s.k. internflyktingar, dvs. de befinner sig på flykt i sitt eget hemland. Lejonparten av de flyktingar som flyr undan sitt hemland har flytt till grannländer eller något annat land i deras omedelbara region. Den humanitära krisen i världen är som störst i utvecklingsländerna dit uppskattningsvis 85 % av världens flyktingar nu befinner sig.

UNHCR uppger att enkom under 2017 tvingades 16,2 miljoner människor att fly. Endast en liten del av alla de som idag flyr undan krig, förtryck, islamistiska terrorgrupper kommer, tillsammans med ett stort antal människor som söker sig bort från fattigdom och misär, till vår del av världen. 2017 uppger EU att 705.000 personer sökte asyl i EU-länderna, det är nästan en halvering från året innan då nästan 1,3 miljoner asylsökningar registrerades.

Även om den humanitära krisen i huvudsak är något som drabbat och drabbar utvecklingsländerna har de sista åren också skakat om både EU och Sverige där det stora antalet flyktingar och migranter orsakat stora påfrestningar i delar av samhället. Det har också blivit tydligt att den politik och de system som finns inte haft förmågan att hantera detta. EU:s gemensamma asylsystem (CEAS) har inte fungerat och Dublinförordningen (som innebär att asylansökningar huvudsakligen ska behandlas i det land där den sökande först anländer) var inte utformad för att klara av den mängd asylsökande som EU och dess medlemsstater upplevde, inte minst under 2015. Hade Dublinförordningen applicerats på det sätt som var tänkt hade Grekland ensamt burit ansvaret för att hantera asylansökningar från nästan en miljon flyktingar. Resultatet blev istället att flyktingar och migranter inte registrerades i första ankomstlandet utan kunde fritt fortsätta till ex. Tyskland, Sverige och Österrike som tog ett stort ansvar (drygt 80 %) för de som sökte asyl inom EU.

I Sverige kan vi notera en kraftig minskning av antalet asylärenden de senaste åren. Denna minskning ligger i linje med den minskning som skett för EU som helhet. En rad olika åtgärder har spelat in. Överenskommelsen mellan EU och Turkiet som trädde i kraft våren 2016. Tillfälliga gränskontroller infördes i flera av EU:s medlemsstater. Sveriges egen politik i form av den tillfälliga migrationslagstiftningen, ID-krav och striktare gränskontroller har spelat stor roll på antalet asylsökande i landet.

Även om antalet asylsökande har gått ned de två sista åren efter toppnoteringen 2015 då drygt 160.000 människor sökte asyl så kommer vi fortsatt att ta mot ett stort antal människor de närmaste åren. I sin senaste prognos (november 2018) beräknar Migrationsverket att mellan 16 000 och 33 000 kommer att söka asyl i Sverige 2019, med ett antagande på cirka 26 000. Myndigheten uppger att osäkerheten är stor och bland annat huruvida vi kommer att återgå till den permanenta lagstiftningen med permanenta uppehållstillstånd och mer generösa bestämmelser för anhöriginvandring spelar stor roll. För år 2020 och respektive år 2021 ligger antagandet på cirka 33 000 personer per år.

Kristdemokraternas migrationspolitiska utgångspunkt är att värna asylrätten och att Sverige har ett moraliskt ansvar att hjälpa medmänniskor i nöd. Partiet ska vara en garant för en ordnad, human och långsiktigt ansvarsfull migrations- och integrationspolitik som erbjuder en fristad för människor på flykt. Utgångspunkten är att försvara öppenheten och den fria rörligheten inom EU. Vi vill se fler lagliga vägar in i unionen. Samtidigt ska vi kunna känna oss trygga i att asylprövningen är rättssäker, eftersom den som saknar skyddsskäl och får nej på sin asylansökan också ska lämna landet.

Att klara de integrationspolitiska utmaningarna - ta itu med utanförskap och utsatthet, bostadsbrist, klyftan mellan utrikes och inrikes födda på arbetsmarknaden - är centralt för att kunna ha en fortsatt human och ordnad migrationspolitik. Bevekelsegrunden för den kristdemokratiska migrations- och integrationspolitiken är att förmå att ta emot någon mer, inte färre.

14.1 Asylprogram: SFI och samhällsorientering direkt

Asylsökande försätts idag i en lång väntan på handläggning av sin asylansökan med en lika lång tid av ovisshet och ofta passivitet som följd. Människors inneboende drivkraft och hopp om att bygga en bättre framtid riskerar att avta ju längre tiden går.

Kristdemokraterna vill möta denna situation genom att tidigarelägga den utbildning (SFI och samhällsorientering) som nyanlända erbjuds redan till asyltiden. Därför vill vi införa krav på att asylsökande erhåller och ska delta i 15 timmar språkutbildning och nio timmar samhällsorientering per vecka. En kraftigt kortad etableringstid är något som är bra för både den enskilde och samhället i stort. Kristdemokraterna anslår totalt 200 miljoner under 2019, 500 miljoner år 2020 och 600 miljoner år 2021. På sikt överväger vinsterna i snabbare integration de extra kostnader som detta medför. Till förmån för det mer omfattande asylprogrammet säger Kristdemokraterna nej till regeringens satsning på Svenska från dag ett.

Utöver utbildningstiden ska asylsökande ha ett arbetskrav på sig om 16 timmar per vecka vid det egna asylboendet. Det innebär att den asylsökande förväntas bidra med till exempel lokalvård, matservering, trädgårdsarbete och vaktmästartjänster, alltså uppgifter som idag åligger asylboendenas personal att sköta. Den som inte deltar i utbildningen eller uppfyller arbetskravet kan få sin dagersättning nedsatt.

14.2 Permanent lag om tillfälliga uppehållstillstånd de tre första åren

Den som beviljas asyl i Sverige bör, enligt Kristdemokraternas förslag, som huvudregel tilldelas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som gäller i tre år. Samtidigt ska rätten till familjeåterförening gälla för de som får ett tillfälligt uppehållstillstånd. Om skyddsbehovet kvarstår denna tid permanentas uppehållstillståndet. Också den som under de första tre åren har kommit i egen försörjning via arbete eller eget företagande bör ges ett permanent uppehållstillstånd, även om skyddsbehovet då inte skulle kvarstå. Kristdemokraterna menar att dessa bestämmelser ska permanentas inom ramen för Utlänningslagen.

Kristdemokraternas förslag stärker incitamenten till etablering eftersom eget arbete säkrar rätten att stanna i Sverige. Förslaget kan också påverka hur många som söker asyl just i vårt land. Att Sverige fram till nyligen, till skillnad från andra EU-länder, som huvudregel haft permanenta uppehållstillstånd har sannolikt bidragit till att fler sökt asyl här i stället för i andra EU-länder. En jämnare fördelning minskar Sveriges kostnader och underlättar etableringen för dem som kommer hit. Samtidigt ska rätten till familjeåterförening gälla för de som får ett tillfälligt uppehållstillstånd.

14.3 Familjeåterförening och anhöriginvandring

Familjens betydelse och barns rätt till sina föräldrar är grundläggande. Därtill anser Kristdemokraterna att familjens betydelse för upplevelsen av gemenskap, trygghet och stabilitet i en ständigt föränderlig omvärld är mycket viktig. Av detta skäl motsatte vi oss att möjligheten till familjeåterförening inskränktes av regeringen och vill att lagen ändras snarast så att föräldrar och minderåriga barn samt makar inte hålls åtskilda. Därför anslår vi 370 miljoner kronor för 2019 för att stärka rätten till familjeåterförening under den tid som den tillfälliga migrationslagstiftningen gäller.

14.4 Synnerligen och särskilt ömmande omständigheter

Under den tid som den nuvarande, tillfälliga migrationslagstiftningen, gäller är möjligheterna att få uppehållstillstånd i Sverige snävare jämfört med den ordinarie lagstiftningen. Bland annat finns inte möjligheten att få uppehållstillstånd med anledning av synnerligen och särskilt ömmande skäl kvar, utan istället en bestämmelse om att uppehållstillstånd får beviljas om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att avvisa eller utvisa utlänningen. Att den tillfälliga lagen saknar bestämmelserna om synnerligen och särskilt ömmande skäl är något som Kristdemokraterna motsatt sig.

Det är vår bedömning att något fler av de mest utsatta, inte minst bland de ensamkommande barn och unga, som kommit till Sverige de senaste åren skulle ha kunnat beviljas uppehållstillstånd om regeringen inte tagit bort dessa bestämmelser. Det är också vår uppfattning att regeringens alternativa definition skapar osäkerhet kring vad som faktiskt gäller. Att återinföra bestämmelserna om synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter skulle inte rucka på principerna om att värna asylrätten, så att den som har asylskäl ska få skydd i vårt land medan den som inte bedöms ha asylskäl måste återvända hem. Att återinföra bestämmelserna om synnerligen och särskilt ömmande omständigheter vore med andra ord ett sätt att ge en möjlighet för fler ensamkommande och andra behövande att få stanna i Sverige, samtidigt som den reglerade invandringen upprätthålls.

Kristdemokraterna anslår för 2019 120 miljoner kronor för att finansiera återinförandet av bestämmelserna om synnerligen och särskilt ömmande omständigheter.

14.5 Asylansökningsområden

Sedan 2015 förordar Kristdemokraterna att asylansökningsområden bör inrättas i närheten av våra stora gränsövergångar, dit personer som vill söka asyl i Sverige hänvisas.

När Kristdemokraterna presenterade förslaget mötte det hård kritik från flera håll, däribland från dåvarande migrationsminister Morgan Johansson. Sedan dess har dock en statlig utredning (2018:22) presenterat förslag som till stor del liknar Kristdemokraternas. I asylansökningsområdena registreras asylansökan och det görs en första "sortering" av ärendena. Syftet är att få till stånd en snabbare registrering och en beslutsprocess som är både rättssäker och effektiv. Genom ett samlat mottagande och beslutsprocess ökar möjligheten att förhindra att människor avviker och hamnar i en utsatt situation.

I asylansökningsområdena ordnas boende för de asylsökande under den första fasen i asylutredningen. Personer som uppenbart inte medverkar till att styrka sin identitet, som kommer från så kallade säkra länder eller som i enlighet med reglerna i Dublinförordningen bör få sin asylansökan prövad i annat land ska få ett snabbt avvisningsbeslut. Detsamma gäller personer som bedöms vara en säkerhetsrisk.

Asylansökningsområdena ska bemannas med sjukvårdskompetens för att möta vårdbehov och behov av psykosocialt stöd. Många av dem som kommer till Sverige som asylsökande lider exempelvis av posttraumatiskt stressyndrom. Därför är det viktigt att dessa

kompetenser finns tillgängliga direkt vid mottagandet så att det hälsofrämjande arbetet påbörjas tidigare.

14.6 Effektivare avvisningar

Det är viktigt att återvändandet fungerar och att det är en tydlig skillnad mellan ett ”ja” och ett ”nej” i asylprocessen är centralt för att legitimiteten i – och förtroendet för – asylrätten och för vår reglerade migrationspolitik ska upprätthållas. Det är också centralt för att Sverige som land ska kunna vara generöst i att ge skydd till människor som är i behov av det. I Migrationsverkets senaste prognos (november 2018) beräknar myndigheten att under 2019 kommer 12 800 personer avvika och överlämnas till polisen.

Att avvika eller att ”gå under jorden” innebär dels stora risker för den enskilda, dels att parallellsamhällen riskerar att etableras. Det är en utveckling som vi måste motverka.

Utbyggnaden av förvarsplatser har fortgått under 2018 och Migrationsverket räknar med att det ska finnas minst 456 platser innan årsskiftet. Dock har myndigheten tillsammans med Polisen bedömt att behovet kommer att öka än mer under 2019 och 2020, därav kommer befintliga platser kommer att vara otillräckliga. Även EU-kommissionen har uppmanat Sverige att öka antalet förvarsplatser. Mot denna bakgrund anslår därför Kristdemokraterna om 180 miljoner kronor under en treårsperiod för att tillskapa 50 fler förvarsplatser.

För att möjliggöra fler avvisningar är det också viktigt att Sverige ingår fler bilaterala överenskommelser (så kallade återtagandeavtal) med de viktigaste mottagarländerna för att dessa ska ta emot sina medborgare. Det behövs även mer resurser till polisen för att de ska kunna verkställa avvisningar och utvisningar och även i större utsträckning genomföra inre utlänningskontroller.

14.7 God man inom 24 timmar

När ensamkommande barn och unga anländer till Sverige saknar de per definition familj, men också i de allra flesta fall vänner och annat kontaktnät som kan ge den värme och det stöd som är så viktigt att man får när man kommer ensam till ett nytt land. Därför arbetar Kristdemokraterna för att dessa barn ska få in trygga rutiner i sina liv, främst genom ett säkert boende och gode män.

I dag tar det alltför lång tid från det att den minderåriga anländer till att en god man förordnas och det förekommer även att gode män har ansvar för fler minderåriga än de klarar

av. Orsaken till detta är huvudsakligen bristen på gode män. Kristdemokraterna vill att alla ensamkommande barn ska få en god man inom 24 timmar efter ankomst.

Men en snabbare hantering behövs för att tillgodose barns och ungas rättigheter, exempelvis att minska risken för att de försvinner. Därför föreslår Kristdemokraterna att rekryteringen av gode män underlättas genom att en nationell kampanj genomförs och att ett nationellt register upprättas. 15 miljoner kronor per år anslås 2019-2021 för dessa ändamål samt för att underlätta rekryteringen av familjehem.

14.8 Förbättra bostadssituationen för asylsökande och nyanlända

Kristdemokraterna anser att EBO-lagstiftningen är problematisk på många sätt. Trots namnet har EBO blivit inneboende, inte eget boende. Konsekvensen är trångboddhet, frekventa flyttar och socialt utanförskap. Det finns fall där tio till tolv personer trängs i en tvårumslägenhet. Oseriösa aktörer utnyttjar situationen och handel med adresser förekommer. EBO leder även till att många asylsökande koncentreras till vissa områden.

Lokalpolitiker i kommuner som Malmö och Södertälje har därför länge pekat på allvarliga konsekvenser som EBO medför. En jämnare fördelning mellan landets kommuner av såväl nyanlända som asylsökande underlättar både för de asylsökandes och för arbetet med att ta emot och slussa in nyanlända i samhället. För att fler ska välja anläggningsboende och för att bryta den destruktiva trångboddheten behöver EBO-lagen ändras och ekonomiska styrmedel användas på lämpligt sätt.

För att förhindra att nyanlända väljer trångbott eget boende vill Kristdemokraterna skärpa kraven på de som väljer EBO. De som vill välja eget boende har bevisbördan vad det gäller att kunna uppvisa ett trovärdigt och värdigt boende för Migrationsverket i den kommun den asylsökande vill bosätta sig i. Detta bör vara villkor för att kunna erhålla dagarsättning. Kommuner och dess kommunala bostadsföretag bör sedan identifiera boenden där trångboddhetsnormer överskrids.

Boverkets trångboddhetsnorm 2 bör appliceras i sammanhanget. Enligt denna norm räknas ett hushåll som trångbott om det finns fler än två boende per sovrum, kök och vardagsrum oräknade. Ett hushåll med fyra personer ska därmed ha minst tre rum och kök för att inte räknas som trångbott. Hushåll med ensamstående utan barn anses inte vara trångbodda oavsett antal rum. Asylsökande i bostäder där trångboddhetsnorm 2 överskrids bör hänvisas till anläggningsboende under Migrationsverkets försorg.

15. Det civila samhället

Ibland kan det hos vissa låta som om civilsamhället bara är en fritidsaktivitet, ett litet sidospår till det som sker inom den offentliga sfären eller i den individuella. Vi menar att civilsamhället är något mycket viktigare. Det är här grunden läggs för demokrati, medmänsklighet och ett fungerande Sverige. Kristdemokraternas politik strävar därför efter att stärka det civila samhället och därmed de mellanmänskliga relationerna.

Starka relationer är ett så grundläggande mänskligt behov att det till och med går att mäta i livslängd. Forskningen pekar på att ensamhet social isolering har stora negativa hälsoeffekter. Det förkortar våra liv och måste betraktas som ett allvarligt hot mot folkhälsan, på samma sätt som exempelvis rökning. Människan växer i relationer. En politik vars konsekvens blir att de mellanmänskliga banden försvagas kan aldrig kompenseras med att man stärker banden till offentliga institutioner eller skjuter till ytterligare bidrag. Det offentliga kan från mänsklig synvinkel bara vara ett komplement – inte utgöra samhällets grund.

Graden av det civila samhällets oberoende är nära knuten till organisationernas finansiering. En hög grad av offentlig finansiering kommer också att – beroende på hur den utformas – leda till mer eller mindre direkt och indirekt styrning från det offentliga. För många politiker är styrningen själva poängen. Då kan man kontrollera att medborgarnas frivilliga sammanslutningar inte tycker ”fel”, utan anpassar sig efter åsiktskrav från de för tillfället mest röststarka i den offentliga debatten. Vi hävdar även här civilsamhällets oberoende och mångfald.

En fungerande demokrati förutsätter ett starkt medborgarsamhälle. Utan ett levande civilt samhälle reduceras medborgarna till väljare, arbetskraft och konsument. Om vi inskränker det civila samhället till att bli utförare av statliga direktiv, riskerar vi att kväva de många organisationernas unika bidrag till vårt samhälle.

15.1 Återinför gåvoskatteavdraget

Samhällsnyttan av det civila samhällets verksamheter kan inte nog understrykas. Essentiella initiativ som exempelvis flyktingmottagande, aktiviteter för barn i ekonomiskt utsatta familjer, och hjälp till hemlösa, bärs av människors ideella engagemang och ekonomiska stöd i dessa organisationer. Initiativen de står för är värda all uppmuntran de kan få, och att underlätta deras finansiering via ett skatteavdrag har visat sig vara ett utmärkt sätt för det.

Alliansregeringen införde den 1 januari 2012 en avdragsrätt för privatpersoners gåvor till ideell verksamhet med social inriktning eller som främjar forskning. Skattereduktion medgavs med 25 procent av gåvobeloppet och uppgick till högst 1 500 kronor per person och år. Ett år efter att avdraget infördes hade det totala givandet till landets 90-kontoorganisationer ökat från 5,2 till 5,8 miljarder, enligt FRII (Frivilligorganisationernas insamlingsråd). Under samma period ökade den genomsnittliga månadsgåvan från 131 kronor per månad till 170 kronor per månad. Siffrorna visade att en tydlig trend var på gång, där fler människor valde att ge pengar till välgörande ändamål.

Kristdemokraterna vill se en mer självständig ideell sektor. Mindre av detaljstyrning vid bidragsgivning och mer av grundstöd. Genom gåvoskatteavdraget ökar också organisationernas självständighet. Statens påverkan inskränks till att godkänna organisationerna så att verksamheten som mottar gåvan har det ändamål som skatteavdraget förutsätter. Det är en rimlig avvägning mellan självständighet och offentlig insyn.

Kristdemokraterna ser mycket allvarligt på att den rödgröna regeringen tog bort möjligheten att göra skatteavdrag för den som skänker pengar till välgörande ändamål. Trots omfattande protester från hjälporganisationer valde regeringen att slopa detta avdrag från 1 januari 2016, efter vilket det inte längre var möjligt att få skattereduktion. Kristdemokraterna anser att gåvoskatteavdraget bör återinföras i enlighet med det förslag som presenterades i budgetpropositionen (prop. 2011/12:1). Lagändringen ska gälla från den 1 januari 2019.

Kristdemokraterna anser också att ansöknings- och årsavgifterna för organisationer som tar emot gåvor ska avskaffas. På sikt ser Kristdemokraterna även att takbeloppet för avdragsrätten bör höjas samt att en utveckling av skatteavdraget till att även omfatta fler ändamål och juridiska personer bör utredas.

15.2 Ökat stöd till ideella sektorn för arbete bland äldre

Ensamhet bland äldre är ett stort problem och breda reformer måste till för att mota den ofrivilliga ensamheten, som har stora hälsokonsekvenser bland äldre. Vi behöver ta tillvara den kraft som finns i civilsamhället och därför vill vi tillskjuta 20 miljoner per år till föreningar och organisationer för arbete och verksamhet som syftar till att bryta äldres ensamhet och isolering.

I samverkan med idrottsrörelsen och de nationella pensionärsorganisationerna vill vi också genomföra initiativet ”äldrelyftet” som syftar till att ge fler äldre chansen till fysisk aktivitet och träning. Sådan träning kan förbättra livskvaliteten, öka hälsan, minska risken

för fallolyckor och samtidigt främja gemenskap och sammanhang – och därmed bryta ensamhet. Vi avsätter också till detta ändamål 20 miljoner per år.

15.3 Ökat skydd i idrottsföreningar mot sexuella övergrepp

I vårt förslag till statsbudget avsätts 70 miljoner kronor för en utbildningssatsning för att barn och vuxna i miljöer där barn befinner sig ska kunna lära sig mer om integritetsfrågor och vad man kan göra för att förhindra övergrepp. Pengarna ska kunna användas för kortare kurser inom idrottsföreningar, förskola och lågstadiet. Vuxna ska bli bättre på att upptäcka förövare som ofta söker sig till miljöer där många barn är. För de små barnen ska det handla om att lära sig rätten till sin egen kropp och att sätta gränser. Information bör också ingå i förskolelärares utbildningar.

15.4 Öka stödet till trossamfunden

Sedan lång tid tillbaka ges ett offentligt stöd till trossamfunden. De är en viktig del av det civila samhället. Trossamfunden utgör ett unikt bidrag i integrationsprocessen och gör ofta stora samhällsinsatser till exempel genom stöd till utsatta grupper och barn- och ungdomsverksamhet. De fyller också en viktig funktion genom sitt arbete med andlig vård inom sjukvården, där många trossamfund finns närvarande för människor i svåra stunder.

Religionen spelar en viktig roll för många, inte minst många nya svenskar. Här har trossamfunden en viktig roll att spela genom att i sin verksamhet bidra till större förståelse, kunskap och respekt för olika trosuppfattningar i vårt land. Därför är det viktigt att staten stödjer deras arbete. Kristdemokraterna tillför därför 10 miljoner kronor till trossamfunden varje år 2019-2021. Det utökade stödet ska också användas till att förstärka skyddet av religiösa byggnader som till exempel synagogor, moskéer och kyrkor.

15.5 Sänkt skatt på ersättningar till funktionärer i ideella organisationer

Idrottsrörelsen har förmånliga skatteregler för sina föreningar som innebär att föreningen inte behöver betala arbetsgivaravgifter för idrottsutövare, tränare eller tävlingsfunktionärer om ersättningen understiger ett halvt prisbasbelopp. Med detta undantag har idrottsrörelsen en förmån som betyder mycket gott för verksamheten. Övriga ideella organisationer borde inkluderas i samma regelverk för att stödja deras viktiga arbete som gagnar inte minst ungdomar.

16. En landsbygd med självförtroende

I de flesta diskussioner om landsbygdens utmaningar, är det de materiella och ekonomiska värdena som debatteras flitigast. Men det finns andra värden som är minst lika viktiga. Vi kristdemokrater menar att vi har ett moraliskt ansvar för den jord vi ärvt. Det är ett ansvar vi fått ärva av tidigare generationer och som vi lämnar vidare till våra barn och barnbarn.

Unika resurser och kulturmiljöer i naturen får inte gå om intet. Samtidigt kan inte landsbygden betraktas som ett museum från en svunnen tid. Det går och är nödvändigt att kombinera bevarande och värnande med modernitet och utveckling. Ingen kan berätta för oss hur framtiden ser ut eller vilka behov som kommer att vara centrala för människorna här om hundra år. Vissa behov är dock alltid giltiga – människan behöver mat för att överleva, människor behöver naturen för sitt välbefinnande. Detta har vi ett ansvar att förvalta.

Landets jordbruksföretagare bidrar konkret till det långsiktiga förvaltarskapet. Jordbrukets uppdrag går långt utöver livsmedelsproduktion. Det ger ett mervärde i form av aktivt miljö- och kulturbevarande. De miljö- och landskapsvårdande insatser som sker genom jordbruket är en kollektiv nytting som ger förutsättningar för en levande landsbygd även utanför jordbrukssektorn.

Jordbruket är centralt för sysselsättningen på landsbygden och inom livsmedelssektorn. För att värna livsmedelsproduktionen för framtiden måste det slås fast att brukbar jord är en livsviktig resurs. Ur ett globalt perspektiv är det också långsiktigt viktigt att åkermark i Sverige och Europa i stor utsträckning finns tillgänglig att brukas för livsmedelsproduktion.

Jordbruk, skogsbruk och fiskerinäringen är förutsättningar för att hela Sverige ska leva, men landsbygdspolitikerna är betydligt mer än bara näringspolitik. I politiken för landsbygden behövs en helhetssyn. En tredjedel av Sveriges befolkning bor på landsbygden och det är anmärkningsvärt att den förra regeringen la ned Landsbygdsdepartementet.

Samhällets basala funktioner behöver finnas tillgängliga också i landsbygds- och glesbygdskommuner. Den offentliga servicen ska vara möjlig att ta del av i hela landet och vi vill därför underlätta för myndigheter och kommuner att samarbeta kring offentlig service. Servicecenter är ett bra sätt att samla olika myndigheters service så att basala myndighetstjänster finns att tillgå runt om i landet.

16.1 Krisåtgärder till följd av sommarens torka

Kristdemokraterna har instämt i övergångsregeringens och riksdagens beslut om att utbetala 460 miljoner kronor ur 2018 års budget i ett första krispaket med anledning av torkan. Detta stöd riktades mot nöt- och fåruppfödningen, som är särskilt hårt drabbade. Kristdemokraterna ansluter sig i denna budget till Jordbruksverkets förslag om att därutöver fördela 670 miljoner kronor till lantbrukarna, vilket fördelas baserat på dieselåtgång 2018. Därigenom blir stödet lätt att administrera, får en träffsäkerhet i kompensationen för uppkomna kostnader samt kommer de flesta lantbrukare till del. Kristdemokraterna ansluter sig också till Jordbruksverkets förslag om att tillföra 90 miljoner kronor i ett extra stöd till produktionen av ägg, fågel och frilandsgroönaker. Även dessa branscher har drabbats av torkan men använder diesel i mer begränsad omfattning.

Förutom det direkta finansiella stödet som riksdagen beslutat om, finns ett behov av ytterligare åtgärder för att undvika nödslakt. Det är inte rimligt att bonden ska behöva avliva djur hemma på gården utan att köttet tas till vara. Ekonomiskt handlar det om stora summor som går förlorade. Vi anser därför att det snarast bör införas en tillfällig mottagningsplikt för slakterierna, så att kött som riskerar att gå förlorat kan komma till användning. Det är också angeläget att det finns tillräcklig fryskapacitet.

En allmänt god lönsamhet inom jordbruket kan skapa ekonomiska marginaler som minskar behovet av akutåtgärder vid extrema väderhändelser. Det behövs därför en generell jordbruksvänlig politik för att säkra den svenska livsmedelsproduktionen.

16.2 Hållbar skattesänkning för jordbruket

Som ett led i arbetet för bättre konkurrensvillkor för svenska bönder föreslår vi att skatten på diesel som används inom jordbruket sänks till jämförbar nivå med våra grannländer i Europa. Totalt uppgår koldioxidskatten och energiskatten för diesel inom jordbruket till 4,30 kr/l. Den faktiska skatten på diesel som används inom jordbruket varierar stort mellan de olika EU-länderna. Den genomsnittliga totala skatten ligger på omkring 1,46 kronor per liter. De svenska bönderna betalar alltså en betydligt högre dieselskatt än sina europeiska kollegor. Kristdemokraterna föreslår att den totala dieselskatten inom jordbruket sänks till 2,80 kr/l. Ett villkor för att få ta del av sänkningen ska vara att jordbrukaren i fråga till minst 30 procent använder icke-fossilt bränsle. Den andelen bör öka över tid. Därigenom stärks jordbrukets konkurrenskraft samtidigt som omställningen till en klimatneutral produktion påskyndas.

16.3 Ränta för försenade jordbruksstöd

Problemen till följd av torkan har försvårats på grund av att EU-ersättningarna försenats, ibland med flera år. Kristdemokraterna föreslår att ränta ska utgå enligt räntelagen från och med 1 januari det andra året efter det år som stödet avser. Det innebär att ränta för 2015 års stöd utgår från och med 1 januari 2017. Denna åtgärd beräknas kosta staten 42 miljoner kronor.

Det finns särskilda skäl till att Kristdemokraterna anser att ränta ska utgå vid försenade jordbruksstöd just nu. Förslaget ska inte ses som en öppning för att ränta ska kunna utgå när utbetalningar fallerar inom andra typer av statliga åtaganden. För det första utgör jordbruksersättningarna en betalning för tjänster som jordbruket utför gentemot samhället i form av nyttigheter som öppna landskap, inhemsk livsmedelsförsörjning samt höga miljö- och djurskydds krav. Utförandet av jordbrukets tjänster omgärdas av strikta krav och villkor från myndigheternas sida. Om lantbrukaren gör avvikelser från regelverket kan det få dyrbara konsekvenser i form av sanktionsavgifter och uteblivna ersättningar. Det är därför rimligt att myndigheterna i motsvarande grad är ansvariga för sina skyldigheter gentemot lantbrukarna. Därutöver menar vi att den särskilda situation som uppstått i och med den svåra torkan sommaren 2018 och som ytterligare förvärrat likviditetsbristen för de lantbrukare som fått sina ersättningar försenade, kräver särskilda tillvägagångssätt. Ränteutbetalningar bör därför betraktas som en undantagsåtgärd i nu rådande läge.

16.4 Ersättningar för viltskador

Rovdjursangrepp på tamboskap och husdjur kan orsaka stor ekonomisk skada för lantbrukare och leder till stor otrygghet bland många som lever i rovdjurstäta områden. Dagens ersättningsnivåer till dem som får sina tamdjur rivna och dödade av rovdjur behöver ses över. Rennäringen ska värnas eftersom den är en betydelsefull del av samisk kultur samt viktig för sysselsättning och boende i Sveriges norra inland och fjällvärld.

16.5 Trikinest för vildsvin

Vildsvin som plöjer upp vallodlingar med stora skador som följd är idag ett stort problem. Lantbrukare får idag ingen ersättning för förlorad skörd, förstörda stängsel eller tid som måste läggas på avskjutning. Vildsvinsstammen behöver därmed regleras genom ökad jakt. För att uppmuntra vildsvinsjakt föreslår Kristdemokraterna att staten ska stå för kostnaden för trikinester av kött från vildsvin, vilket beräknas kosta 10 miljoner kronor årligen. Syftet är att uppmuntra fler jägare att erbjuda vildsvinskött till försäljning.

17. Politiskt ansvar för miljön och klimatet

Begreppet ”hållbar utveckling” definieras ofta som ”en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov”. Genom att betona generationsperspektivet återspeglar denna definition mycket väl en av de principer som är grundläggande för Kristdemokraternas förhållningssätt till miljön, det vi kallar förvaltarskapsprincipen. Med detta menas att människan är förvaltare av – och inte herre över – skapelsen. Det ger oss människor ett särskilt ansvar. Vi ska agera med en långsiktig helhetssyn, med respekt för vår samtida omgivning och kommande generationer.

På miljöområdet krävs aktivt engagemang från oss var och en. Det är politikens uppgift att få till stånd lösningar och fungerande infrastruktur för exempelvis en effektiv materialåtervinning, men i slutänden avgörs framgången i ett sådant system av människors vilja och motivation att medverka. Därför krävs att de beslut som fattas är väl underbyggda.

Vi anser att det allt överskuggande målet för miljöpolitiken måste vara att bromsa klimatförändringarna genom minskade utsläpp av koldioxid. Svenska hushåll har mycket låga utsläpp tack vare hög andel energi från koldioxidfria källor i form av främst vattenkraft och kärnkraft. I transportsektorn finns den stora utmaningen, här måste utsläppsnivåerna minskas kraftigt.

Åtgärder för att på en mer lokal nivå bevara skyddsvärd natur och vårda miljökulturarvet kan givetvis vara angelägna, men i en tid då isen i Norra ishavet smälter så snabbt att den kan vara helt försvunnen om tjugo år anser vi att åtgärder för minskade utsläpp måste ha högre prioritet. Klimatkrisen är i högsta grad global och Sverige bör fortsatt vara pådrivande internationellt för att motverka denna.

17.1 Fortsatt skatteväxling

Kristdemokraterna har länge drivit på för en grön skatteväxling och lagt flera skarpa förslag. Detta vill vi fortsätta med. Generellt vill vi sänka skatten på arbete och pensioner och höja skatten på miljöförstörande verksamhet.

Plastpartiklar i vår miljö är ett växande hot mot världshaven, Östersjön och våra insjöar. Krafttag behövs för att minska användningen av konventionella plaster i engångsartiklar och ersätta dem med biologiskt nedbrytbara alternativ. Kristdemokraterna föreslår därför införandet av en ny skatt på plastpåsar i detaljhandeln på 1 krona per påse. Goda europeiska exempel finns, där liknande skatter har lett till drastiskt minskad försäljning av plastpåsar –

med kraftigt minskad nedskräpning som följd. Reformen innebär ökade skatteintäkter med 800 miljoner kronor per år.

Kristdemokraterna inför också en skatt på avfallsförbränning på 100 kr per ton förbränt avfall, i syfte att styra mot ökad materialåtervinning. Förslaget ger intäkter på mellan 700 och 800 miljoner kronor per år.

OECD har riktat kritik mot de svenska reglerna som innebär att vissa delar av industrin antingen är undantagen från energi- och koldioxidskatterna eller är berättigad till nedsättningar i dessa skatter. Förra året minskades nedsättningarna i koldioxidskatten för diesel i gruvindustriell verksamhet och vi föreslår att dessa nedsättningar i nästa steg helt slopas. Detta beräknas öka statens intäkter med 300 miljoner kronor.

17.2 Rädda Östersjön

Östersjön lider av övergödning. Utsläpp av kväve och fosfor, främst från jordbruket, leder till onaturligt kraftig algbloomning och döda bottnar. När algerna dör sjunker de till botten och bryts ner av bakterier och andra mikroorganismer. Under processen förbrukas det syre som finns bundet i vattnet, vilket leder till syrebrist och bottendöd. Fisken kan inte föröka sig. Särskilt utsatt är torsken, vars yngel växer till på stora djup. Därmed finns ett direkt samband mellan övergödningen och torskbristen i Östersjön.

Det behövs radikala insatser för att rädda Östersjöns hälsa. Alla nationer runt Östersjön har anledning att skyndsamt finna och komma överens om lösningar, som hanterar den allvarliga situationen. Sverige kan ta initiativet genom att satsa på att tillföra syre i betydande mängder till bottnarna på valda områden samt att balansera själva utsläppet. Ett försök med syresättning genomfördes 2010-2011 i Byfjorden i Bohuslän. Halten av fosfor i bottenvattnet minskade kraftigt, samtidigt som livet återvände till de döda bottnarna i fjorden. Nästa steg bör vara att genomföra en storskalig insats i Östersjön. Som en inledning bör Sverige kunna avsätta 100 miljoner kronor år 2019, 150 miljoner år 2020 och 200 miljoner år 2021.

18. Viktiga infrastruktursatsningar för hela Sverige

Bra kommunikationer är en förutsättning för att Sverige ska ha en tillväxt som utvecklar välståndet och sysselsättningen. Det ställs ökade krav på rörlighet i de växande arbetsmarknadsregionerna runt våra större städer, men även mellan stad och landsbygd. Effektiva kommunikationer och transporter är viktiga för att företag ska kunna etablera sig på mindre orter runtom i landet. Infrastrukturinvesteringar är avgörande för Sveriges

framtida utveckling. De behövs inte minst för att underlätta för människors vardag men också för att minska arbetslösheten och möjliggöra en rörligare arbetsmarknad med arbetspendling. Större arbetsmarknadsregioner bidrar till bättre matchning.

Järnvägen behöver underhållas, moderniseras och byggas ut för att matcha dagens trafik. Nuvarande järnväg byggdes för en trafik som var mindre, lättare och långsammare men under de senaste 20 åren har trafik på järnvägen ökat avsevärt. Detta är mycket positivt. Järnvägen är snabb, effektiv och miljövänlig. Men det är bara sant så länge den fungerar. I dag står vi med ett överbelastat järnvägssystem som allt för ofta drabbas av stopp och förseningar, något som har stor påverkan på både människors och företags vardag. Kristdemokraterna verkar för att en större andel av person- och godstransporter ska gå på järnväg. Det är viktigt för att minska vår klimatbelastning och uppnå målet om en fossiloberoende fordonsflotta 2030 och ett klimatneutralt Sverige 2045. Med ett mer tillförlitligt järnvägssystem ökar järnvägens attraktivitet som transportslag.

För att den svenska järnvägens robusthet ska öka krävs ökade investeringar för både drift- och underhåll av järnvägen samt nyinvesteringar. Kristdemokraterna står bakom infrastrukturpropositionen som innebär en långsiktig ekonomisk ram på 622,5 miljarder kronor för perioden 2018–2029. Som en följd av principerna för övergångsregeringens budgetproposition, har planerade investeringar i statens infrastruktur minskat med 1 000 miljoner för år 2020 och 5 358 miljoner år 2021 i förhållande till vad som tidigare planerats. Kristdemokraterna anser att dessa angelägna investeringar ska genomföras i tidigare planerad takt och tillför därför motsvarande belopp till anslaget för utveckling av statens transportinfrastruktur.

Principerna för budgetpropositionen medför också att angelägna satsningar på underhåll av infrastruktur skjuts framåt. Kristdemokraterna föreslår att dessa underhållsinvesteringar ska genomföras i planerad takt och tillför därför motsvarande belopp till anslaget för vidmakthållande av statens transportinfrastruktur.

Sverigeförhandlingens förslag om en snabb utbyggnad av nya stambanor för höghastighetståg med hastigheter upp till 320 km/h bör genomföras. Riksdagen bör huvudsakligen ställa sig bakom förslaget i SOU 2017:107, som överlämnades till regeringen 20 december 2017. Sträckorna Stockholm-Göteborg och Jönköping-Malmö byggs parallellt. Enligt denna plan ska banorna vara klara år 2035. Kristdemokraterna anser att den allra största delen av finansieringen bör utgöras av försäljning av statlig egendom, statliga lån samt pengar från den tolvåriga infrastrukturplanen. Sverigeförhandlingens förslag till

alternativa finansieringsformer bör undersökas vidare. Dock anser vi att endast en mindre del av de realiserade värdena bör tas tillbaka till staten. En mindre del av finansieringen ska också de berörda kommunerna stå för.

Kristdemokraterna vill prioritera trafiksäkerheten. Alkohol hör inte hemma i trafiken. Vi vill höja straffen för rattfylleri och grovt rattfylleri, införa alkobommar vid hamnar och ha obligatoriska alkoholtester för piloter och besättningspersonal på flygplan.

Ungefär en tredjedel av Sveriges totala koldioxidutsläpp orsakas av vägtrafiken. För att nå målet om en fossiloberoende fordonsflotta 2030 och ett klimatneutralt Sverige 2045 intensifierar vi klimatarbetet och ökar förutsättningarna för mer klimatsmarta alternativ. För att öka tillgänglighet på laddningsstolpar runt om i landet vill vi också förändra den så kallade pumplagen så att bensinstationer ska kunna erbjuda el som alternativt drivmedel. Idag har vi en situation där många mackägare investerat i etanolpumpar, samtidigt som allt fler biltillverkare slutat tillverka sådana bilar och i stället övergår till elbilsatsningar. Kristdemokraterna avsätter även 125 miljoner kronor årligen i stöd till laddningsinfrastruktur.

Cykeln fyller en viktig samhällsfunktion. Det är positivt att cykling som transportmedel ökar eftersom det medför goda effekter för såväl folkhälsan, miljön och trängseln i städerna. Men det är också uppenbart att trafikmiljön inte i tillräckligt hög grad är anpassad för cykling. Kristdemokraterna vill arbeta för att förbättra infrastrukturen för cyklister. Det är långt viktigare än den elcykelpremie som den förra regeringen införde, och förbättringar i infrastrukturen kommer alla cyklister till del. Investeringar i cykelinfrastruktur är avgörande för att kunna öka antalet och andelen cyklister, det gäller inte minst så att säkra skolvägar kan skapas. En ökad cykling bland barn är mycket angelägen. Förbättrad infrastruktur ökar säkerheten för cyklister i trafiken och minskar antalet cykelolyckor för en mycket utsatt trafikantgrupp. Målet med allt trafiksäkerhetsarbete är att ingen ska dödas eller skadas allvarligt i trafiken. Kristdemokraterna avsätter därför 350 miljoner kronor årligen för denna särskilda cykelsatsning, som främst ska bidra till att förstärka kommunernas investeringar för ökad cykling. En större andel av ordinarie infrastrukturbudget bör också användas för cykelinfrastruktur.

Tillgång till bra mobiltelefoni är helt avgörande. Sverige behöver ett snabbt och säkert mobilnät med bättre geografisk täckning och god kapacitet. Det är nu viktigt att regeringen fullföljer arbetet för att nå statens bredbandsmål till 2020.

Terrorismen har slagit till åtskilliga gånger i Europa de senaste åren. Trafikverket bör omgående i samarbete med kommuner och landsting arbeta fram en åtgärdsplan för att öka tryggheten och säkerheten inom infrastrukturen och göra den mindre sårbar för sabotage och terror. Kristdemokraterna avsätter 10 miljoner mer än regeringen för detta ändamål.

Kristdemokraterna föreslår att satsningen på avgiftsfri kollektivtrafik för skolungdomar, som introducerades i föregående års budgetproposition, avskaffas. Kristdemokraterna anser att den flygskatt som förra regeringen införde bör avskaffas, och finansierar detta i vår budget. I enlighet med detta tillbakavisar vi också regeringens försök att något kompensera regionala flygplatser för införandet av denna skatt.

19. Sammanhållning över gränserna

Vår solidaritet och medmänsklighet gör inte halt vid någon nationsgräns. Svensk utrikespolitik ska utgå från värderingar. Människovärdet är universellt och kan aldrig någonsin relativiseras av geografiska gränser. De globala klyftorna är med denna utgångspunkt oacceptabla. Sverige ska stå upp för och försvara universella värden så som mänskliga fri- och rättigheter, demokrati och rättsstatens principer för att stärka fred, frihet och utveckling, förståelse och försoning. Sveriges utrikespolitik ska vara ett uttryck för den i kristdemokratin grundläggande principen att vi alla har ett ansvar för varandra

Kristdemokraterna vill ha en ambitiös utvecklingspolitik med det slutliga målet att det internationella biståndet en dag inte längre ska behövas. Under alliansregeringen (2006–2014) var Kristdemokraterna pådrivande för att 1 procent av Sveriges bruttonationalinkomst avsattes till internationellt bistånd varje år. Vårt förslag till biståndsram för 2019 når upp till 1 procent av BNI i enlighet med den nya beräkningsmodellen. Utöver både bi- och multilateralt bistånd bör staten på olika sätt främja människors frivilliga engagemang och gåvogivande till biståndsändamål.

Sverige bör även verka för att andra länder lägger höjer sina bistånds nivåer. Bara ett fåtal av EU:s medlemsländer når upp till unionens mål om minst 0,7 procent av BNI. Det är oroande att Aidwatch senaste rapport pekar på att EU:s bistånd nu minskar för första gången sedan 2012. När biståndspolitikerna alltmer styrs av nationella intressen och inte utvecklingen i världen måste Sverige stå upp för en generös biståndspolitik.

Det är av största vikt att insatserna är effektiva och leder till verklig skillnad. De myndigheter och organisationer som administrerar biståndet måste parallellt stärkas för att upprätthålla en hög kvalitet på biståndet. Det måste säkerställas att kapaciteten för att

administrera och följa upp biståndsinsatser är hög. Behoven i världen är stora och medel ska inte gå förlorade på grund av dålig kontroll och insyn.

De globala utvecklingssträvandena gör skillnad. FN:s millenniemål om halverad världsfattigdom, förbättrad tillgång till rent vatten och bättre levnadsvillkor i slumområden lyckades. Allt fler pojkar och flickor har möjlighet att gå i skolan. Men vi varken kan eller får vara nöjda när nästan en miljard människor går hungriga, eller att de universella, okränkbara och odelbara mänskliga fri- och rättigheterna på många håll alltjämt endast är en lyx vigd åt ett utvalt fåtal.

Fattigdomsbekämpning måste intensifieras och fortsätta. Enligt Världsbankens statistik från oktober 2018 bromsar takten för fattigdomsminskningen in. Det är framför allt människor i de mest utsatta låginkomstländerna och i länder drabbade av krig och konflikt som halkar efter. De senaste 25 årens mätningar har visat att fattigdomsminskningen har skett i en takt på cirka en procent per år. Minskningen fortsätter, men takten har halverats. I Afrika söder om Sahara, i Nordafrika och i Mellanöstern har utvecklingen bromsat in, vilket lämnar miljontals människor i extrem fattigdom.

Svältkatastrofer, krig och konflikter har gjort att fler människor än på många decennier nu är på flykt. Sverige har tagit ett mycket stort ansvar för att hjälpa människor som flytt till tryggheten i vårt land. Att antalet människor som kommer till Sverige nu har minskat betyder dock inte att flyktingsituationen i världen har förbättrats. Sverige måste därför omfördela än mer biståndsmedel för att möta de stora humanitära behov som finns i vår omvärld. Samtidigt måste vi klara att det långsiktiga utvecklingsbiståndet, som motverkar att kris och konflikt uppstår, inte dräneras. Det multilaterala stöd som Sverige ger till en rad olika FN-organ bör fokuseras och i större utsträckning samlas hos de organ som har störst verksamhet bland flyktingar och som arbetar med barns säkerhet och rättigheter, såsom UNHCR, WFP och Unicef.

Förtrycket av religiösa och etniska minoriteter ökar och människors religionsfrihet kränks. För närvarande är kristna bland de allra mest utsatta grupperna i världen, med omfattande förföljelse i Mellanöstern och delar av Afrika och Asien. Sverige bör i internationella sammanhang arbeta för att värna utsatta minoriteter.

Kriget i Syrien går förhoppningsvis mot sitt slut och IS ser ut att vara besekrat. Men konflikterna och utmaningarna är fortfarande många, flera länder med olika geopolitiska

intressen spelar en betydande roll och riskerar att försvåra strävan mot att uppnå en långsiktig fred. Flera försök i FN:s säkerhetsråd om att anta resolutioner mot den syriska regimen har blockerats av Ryssland och Kina.

Även den Islamiska statens brutala frammarsch har visat på konsekvenserna av ett världssamfund och ett FN som varit handlingsförlamat på grund av vetorätten. Detta har bl. a. gjort att säkerhetsrådet inte förmått agera för att stoppa folkmordet på kaldéer/syrianer/assyrier, jezidier och andra etnoreligiösa grupper 2014 i Irak. Sverige bör verka för att vetorätten i säkerhetsrådet begränsas. Vi kan inte stillatigande acceptera att säkerhetsrådet inte tar sitt ansvar för att upprätthålla fred och säkerhet

För att de människor som fallit offer för terrorismen ska kunna återfå en tro om framtiden, ett hopp om att morgondagen är ljusare än gårdagen, krävs att de terrorister som ödelagt oskyldiga människors liv ställs inför rätta. Detta kan endast ske om världssamfundet gemensam agerar och utkräver ansvar från både de länder och de individer som varit ansvariga för massakern. Detta bör ske genom inrättandet av en särskild tribunal för att döma de skyldiga. Detta har gjorts i andra fall, t.ex. i Irak där, Iraqi Special Tribunal, IST, upprättades för att utreda och döma de ansvariga för Saddam Husseins, regims brott mot mänskligheten. En motsvarande lösning måste till för terrorismen i Mellanösterns offer.

Det är en allt mer orolig värld och i vårt absoluta närområde ser vi hur Ryssland utövar aggressionen mot sina grannländer. I det instabila läge som nu råder krävs betydligt mer av internationell samverkan. Ett höjt stöd till freds- och säkerhetsfrämjande insatser är därför en nödvändighet i en tid av oro och där 68 miljoner människor befinner sig på flykt undan krig, terror och förföljelse. Sverige bör prioritera insatser som bekämpar det fruktansvärda som människor flyr ifrån. Det är därför av stor vikt att Sverige kan ställa svensk personal till förfogande för fredsfrämjande-, säkerhetsfrämjande- och konfliktförebyggande insatser inom ramen för Nato, FN, EU och OSSE. Med svensk närvaro kan vi bidra med resurser och kompetens. Kristdemokraterna höjer därför anslaget för freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet.

20. Finansiering

Kristdemokraterna har som beskrivits ovan en rad förslag på satsningar inom jobb, familj, välfärd och äldre. Det handlar både om skattesänkningar och utgiftsökningar. Men vi måste också ta ansvar för statens finanser nu och på lång sikt. Därför förstärker Kristdemokraterna statsbudgeten både genom utgiftsminskningar och

inkomstförstärkningar. I nedan tabeller finns en sammanställning av större budgetförstärkningar.

Tabell 7: Viktiga utgiftsminskningar på områdesnivå

Besparingar Utgiftsområden	miljoner kr	Kolumn1
Arbetsmarknad och arbetsliv	-6281	
Samhällsplanering, bostadsförsörjning	-3473	
Studiestöd	-3417	
Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	-3054	
Allmän miljö- och naturvård	-2930	
Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering	-1092	
Migration	-930	
Kultur, medier, trossamfund och fritid	-892	
Näringsliv	-792	
	-22861	

Tabell 8: Viktiga inkomstförstärkningar på förslagsnivå

Inkomstökningar	2019	2020	2021
Höjd moms	13540	14110	14690
Nej till skattereduktion för fackavgift	2670	2670	2670
Höjd skatt på kommersiella lokaler +0,2%	1888	1888	1888
Nej till växa-stöd	1840	1840	1840
Sänkt ränteavdrag	1300	2900	5100
Höjt förmånsvärde bil	1100	1100	1200
Höjd skatt plastpåsar	800	800	800
Skatt på förbränning av avfall	800	800	800
Höjd fastighetsskatt hyresrättstomter	400	400	400
Slopad gruppregistrering av moms	400	320	340
Nej till sänkt moms naturguider	280	280	280
Höjd skatt tobak	540	460	460
Höjd skatt alkohol	460	400	400
Slopad gruppregistrering av moms	400	320	340
Full koldioxidskatt för dieselbränsle i gruvindustriell verksamhet	150	150	150
Full energiskatt för dieselbränsle i gruvindustriell verksamhet	270	310	300
Slopad regional nedsättning	600	600	600
	27438	29348	32258